

Kiihkoa kaipauksen tasangolla
– seksuaalieufemismien kääntäminen Harlequin-kirjoissa

Sanna Terho
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Käännöstiede (englanti)
Pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2015

Tampereen yliopisto
Käännöstiede (englanti)
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö

TERHO, SANNA: Kiihkoa kaipauksen tasangolla – seksuaalieufemismien kääntäminen
Harlequin-kirjallisuudessa

Pro gradu -tutkielma, 62 sivua, liite 7 sivua, englanninkielinen lyhennelmä 11 sivua

Tiivistelmä

Maailman suurimpiin kustantamoihin lukeutuva Harlequin Enterprises Limited julkaisee kirjojaan 110 eri maassa. Suomessa Harlequin-romaneja ilmestyy 12 sarjassa, joissa jokaisella on oma teemansa. Nämä monille tutut rakkausromaanit ovat naisten naisille kirjoittamia romanttisia kertomuksia, joissa saattaa sarjasta riippuen olla mukana myös erotiikkaa.

Tutkimus keskittyy erotiikan kielen kääntämiseen, tarkemmin sanoen seksuaalieufemismien kääntämiseen Harlequinin Romantiikka-sarjan kirjoissa. Eufemismeja on etsitty kolmesta aineistoksi valikoituneesta kirjasta, joilla kaikilla oli eri kirjoittaja ja eri kääntäjä. Tämän jälkeen eufemismeja on tarkasteltu eufemismi-indikaattoreita vasten määritellen niiden eufemistisuuden tasoa. Tämän määrittelyn perusteella pyritään vastaamaan hypoteesiin, jonka mukaan Harlequin-kirjojen eufemismit käännetään selkeästi eufemistisemmiksi kuin alkutekstien ilmaisut. Hypoteesin pohjalla on se, että Harlequin-käännöksiä usein lyhennetään jopa 10–20 % ja usein nämä lyhennykset kohdistuvat juuri eufemistisesti rikkaimpiin rakkauskohtauksiin. Lisäksi kustantamo toivoo kääntäjiltään varovaista käännöstopaa erotiikan kielen kohdalla.

Eufemistisuuden tason määrittämisen lisäksi eufemismit jaettiin viiteen eri kategoriaan niiden kääntämistavan mukaan: suoremmin käännetty, eufemistisemmin käännetty, poistot, poikkeukset sekä samantasoisesti käännetty. Jokaisen kategorian eufemismeja on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin esimerkkien kautta. Eufemismien kääntämistä tarkastellaan myös ekvivalenssin eli yhdenmukaisuuden ja skopos-teorian eli käännöksen tarkoitukseen pohjautuvan teorian näkökulmasta.

Tutkimuksen tuloksia voidaan tulkita kahdella tapaa, hypoteesia puoltavasti tai sitä vastaan. Näin ollen tuloksia ei voida pitää johdonmukaisina. Suurin osa hypoteesin vastaisista eufemismeista esiintyi yhdessä aineistokirjassa, jolloin tätä epäjohdonmukaisuutta voidaan pitää yhden kääntäjän poikkeaviin ratkaisuihin perustuvana. Lisäksi huomattiin, että käännettyjen ilmaisujen ekvivalenssi ei aina toteutunut, eikä se myöskään ollut aina tarpeen käännöksen skopoksen eli tarkoituksen kannalta katsottuna.

Avainsanat: eufemismi, kiertoilmaisujen kääntäminen, romanttinen kirjallisuus, ekvivalenssi, skopos

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Harlequin-kustantamo ja Harlequin-romaanit kirjallisuudenlajina	4
2.1 Harlequin-romaanit kirjallisuudenlajina	4
2.2 Harlequin-kääntämisen erityspiirteitä	6
3. Eufemismien ekvivalenssi ja skopos	9
3.1 Kiertoilmaisut ja niiden tunnistaminen	9
3.2 Eufemismien ekvivalenssi	14
3.3 Skopos-teoria	20
3.4. Kääntäjän mahdollisuudet vs. kääntämisen mahdottomuus	23
4. Aineiston esittely	26
5. Menetelmät ja aineiston analyysi	30
5.1 Tutkimusmenetelmät	30
5.2. Aineiston eufemismit numeroina ja esimerkkien kautta	32
5.1.1. Eufemistisemmat (etäännyttävämmät)	34
5.1.2. Suoremmat (lähennyttävät)	37
5.1.3. Poistot	42
5.1.4. Poikkeukset	45
5.1.5. Samantasoiset	49
6. Aineiston yhteenveto ja loppusanat	55
Lähtekirjallisuus	60
English summary	

1. Johdanto

Romanttisia viihderomaaneja löytyy lähes jokaisesta kaupasta ja kioskista sekä Suomesta että muualta. Ne ovat ensisijaisesti naisten naisille kirjoittamia kertomuksia, jotka noudattelevat hyvin samantapaista kaavaa ja joissa on aina onnellinen loppu. Pokkari-malliset kirjat ovat hinnaltaan niin halpoja, että niihin on varaa lähes kaikilla, ja uusia kirjoja ilmestyy kauppoihin tasaisin väliajoin. Julkaisuvälit ovat melko pieniä. Todennäköisesti tunnetuin romanttisen viihdekirjallisuuden kustantamo Suomessa ja ehkä myös maailmanlaajuisesti on Harlequin Enterprises Limited, jonka laajasta tarjonnasta myös tässä tutkimuksessa käytetyt aineistokirjat on valittu. Harlequin-kirjoja julkaistaan kuukaudessa 110 ja niitä ilmestyy 34 eri kielellä, 110 maassa ja kuudessa maanosassa. Kustantamo myös julkaisee useita eri sarjoja dekkareista fantasiakirjallisuuteen ja romantiikasta rohkeampiin sarjoihin. (Meistä, eharlequin.fi.) Suomessa ilmestyy tällä hetkellä 12 eri sarjaa (Sarjamme, eharlequin.fi).

Ehkä juuri tästä kovasta julkaisu- ja käännöstahdistista johtuen Harlequin-kirjojen kääntäminen poikkeaa suuresti muusta kaunokirjallisuudesta kääntämisestä. Käännöksille on määrätty standardipituus, jota noudattaakseen kääntäjien on lyhennettävä tekstiä usein hyvin runsaastikin, ja usein lyhentämisen kohteeksi päätyvät rakastelukohtaukset, toteaa Harlequin-kirjoja itse kääntänyt ja niiden rakkausdiskurssista lukijatutkimuksen avulla gradunsa tehnyt Päivi Paju (2008, 2). Pajun lisäksi Harlequin-kirjojen kääntämisestä on aiemmin tutkinut esimerkiksi Eeva Parviainen Pro gradu -työssään *Rewriting the Category Romance. Love Discourse, the Realm of Romance, and the Finnish Translator*, joka keskittyi Harlequin-kirjojen ja niiden käännösten eroavaisuuksiin.

Tässä tutkielmassa käsitellään myös käännösten niin sanottua rakkauden kieltä, mutta Pajun työstä poiketen tässä työssä lähestytään aihetta diskurssin sijaan leksikaalisen tason kautta tutkimalla sitä, kuinka Harlequin-kirjoissa esiintyvät seksuaalieufemismit kääntyvät suomeksi. Suomen kielen kiertoilmaisuja ja eufemismeja on tutkinut teoksessaan *Sumeaa Kieltä* Markku Varis, jonka laatimia kiertoilmauksen indikaattoreita on käytetty hyväksi aineiston käsittelyssä.

Tämän tutkimuksen aihe nousi omasta harrastuneisuudesta. Olen jonkin verran kirjoittanut romanttisia kertomuksia sekä suomeksi että englanniksi, ja niiden rakkauskohtausten kirjoittaminen on herättänyt kiinnostuksen kieleen ja tyyliin, jolla seksuaalisuutta ja erotiikkaa ilmaistaan, ja siihen, minkälaisia eroja ilmaisuissa on suomeksi ja englanniksi. Monesti on tuntunut jopa siltä, että jotkin asiat on helpompi ilmaista englanniksi kuin omalla äidinkielellä, mikä on tuntunut hyvin nurinkuriselta ja on herättänyt miettimään, mistä tämä johtuu ja onko mahdollista, että suomen kielestä puuttuu tyystin tietyn tasoinen eroottinen sanasto. Romanttisia viihdelukemistoja lukiessani taas olen usein törmännyt omasta mielestäni tahattoman koomisiin ilmaisiin, jotka häveliäisyydessään ja peittelevyydessään ovat herättäneet lähinnä hilpeyttä intohimojen sijaan. Tällaiset omat arkikokemukset ovat auttaneet ymmärtämään, että seksuaalisuuden kieli on hyvin subjektiivinen asia, jonka kanssa sekä kirjoittajan että kääntäjän on oltava hyvin varovainen – ja kääntäjän on ehkä jopa hyväksyttävä se, että joidenkin asioiden kääntäminen voi olla mahdotonta.

Tässä tutkimuksessa tällaiset peittelevät ilmaisut nostetaan siis keskiöön vertailemalla kolmea eri Harlequin-alkuteosta niiden suomenkielisiin käännöksiin ja poimimalla niistä seksuaaliset kiertoilmaisut eri kategorioihin. Tämän jälkeen kiertoilmaisuja tarkastellaan lähemmin esimerkkien kautta ja niiden käännöksiä pohditaan lisäksi ekvivalenssin kautta ja toisaalta skopos-teoriaa vasten. Vaikka tämän tutkimuksen ensisijainen tavoite ei olekaan käännösratkaisuiden arvottaminen, vaan lähinnä niiden tarkastelu eufemismi-indikaattorien pohjalta määritetyn tason kautta sekä kääntäjien tekemiä käännösratkaisuja vasten, antaa tutkimus myös osaltaan pohjaa miettiä, onko kääntäjien valitsema ja osittain heille saneltu käännöstapa paras mahdollinen aihetta ajatellen. Kuten jo mainittu, Harlequin-kääntäjillä on kustantajan lupa ja kehoitus lyhentää tekstejä sopivaksi katsomallaan tavalla ja usein kääntäjät päätyvät lyhentämään juuri rakastelukohtauksia tai muuten seksuaalisesti virittyneitä kohtauksia. Koska nämä kohtaukset ovat eufemistisesti usein rikkainta maastoa, tuo tämä omat hankaluutensa myös tälle tutkielmalle, sillä monet englanninkielisessä versiossa käytetyt eufemismit ja kohdat, joissa ne esiintyvät, on jätetty pois käännöksestä, mikä tietenkin tekee niiden vertailusta mahdotonta. Poistetut eufemismit kuitenkin antavat viitteitä siihen, minkälaiset ilmaisut kääntäjät kokevat hankaliksi kääntää, minkä vuoksi nekin ovat saaneet oman paikkansa ja omat esimerkkinsä tässä tutkimuksessa.

Tämä käännösten lyhentäminen pohjautuu siis kustantamon ohjeistuksiin. Tutkimuksessaan Paju kertoi, että juuri rakastelukohtausten lyhentäminen on tarkoituksellista (2008, 12). Tämä

on mielestäni kiinnostavaa. Miksi vapaamielisessä Suomessa pyritään tietoisesti vähentämään kirjojen eroottisuutta vai voisiko tämä johtua siitä, että suomen kielessä ei yksinkertaisesti ole tyyliltään sopivaa sanastoa aiheelle? Näkyykö tämä pyrkimys myös romaanien käännösten peittelevämpinä ilmaisuina?

Näiden edellä jo mainittujen kääntäjien ratkaisujen ja kustantajan ohjeiden vuoksi tämän tutkielman ennakko-oletuksena on se, että suomenkieliset Harlequin-käännökset ovat selkeästi alkutekstejään eufemistisempia ja että se näkyy myös eufemismeissa itsessään siten, että kääntäjät pyrkivät enimmäkseen valitsemaan alkutekstin kiertoilmaisuille suomenkielisen eufemistisemmän vastineen tai korvaavat yleiskielisen ilmaisun kiertoilmaisulla. Tutkimuksen tavoite on lähinnä luoda pohjaa ja ehkä myös kiinnostusta lisätutkimuksille eroottisen ja romanttisen viihdekirjallisuuden kääntämisen parissa ja herätellä kääntäjiä ja toisaalta kirjoittajia pohtimaan omia ratkaisujaan seksuaalisuudesta kirjoitettaessa. Toivonkin, että tämä tutkimus osaltaan auttaa kääntäjiä tasapainottelemaan sillä hienoisella rajalla, joka erottaa eroottisuutta, naurettavuutta ja mitäänsanomattomuutta.

Tutkielman luvussa 2 keskitytään Harlequin-kustantamoon, romanttisiin viihderomaaneihin yleisemmin kirjallisuudenlajina sekä Harlequin-kirjojen kääntämisen erityispiirteisiin. Kolmannessa luvussa esitellään tutkielman teoreettinen viitekehys, eli määritellään eufemismi ja ne käännösteoriat, joita vasten eufemismien kääntämistä tarkastellaan sekä pohditaan lyhyesti kääntämisen mahdottomuutta. Luvussa 4 esitellään aineisto, ja aineiston analyysi käydään läpi luvussa 5, ensin yleisemmällä tasolla ja lopulta tarkemmin esimerkkien kautta. Aineiston yhteenveto, mahdolliset uudet tutkimusaiheet ja loppusanat ovat luvussa 6.

2. Harlequin-kustantamo ja Harlequin-romaanit kirjallisuudenlajina

Harlequin-romaanit ovat varmaankin useimmille tavalla tai toisella tuttuja, sillä niitä on myynnissä hyvin laajasti kioskeissa ja kaupoissa. Internet sivuillaan Harlequin-kustantamo tiedottaa olevansa johtava kansainvälinen romanttisten kirjojen julkaisija, sekä yksi maailman suurimmista kirjakustantamoista (Meistä, eharlequin.fi). Vaikka kustantamo on vahvasti profiloitunut ainakin Suomessa romanttisten romaanien julkaisijaksi, julkaisee se myös mm. dekkareita, fantasiakirjoja sekä tietokirjallisuutta, esimerkiksi keittokirjoja. (Meistä, eharlequin.fi.) Kustantamo on ilmaissut tavoitteekseen päästä maailman johtavaksi naistenkirjojen kustantamoksi. Vuonna 2012 Harlequin-kirjoista 92 esiintyi New York Times -lehden bestseller-listalla yhteensä 313 viikkoa, ja neljä Harlequin-julkaisua oli myös samaisen listan ykköspaikalla. Omien tietojensa mukaan Harlequin on olemassaolonsa aikana myynyt 6,28 miljardia kirjaa. (About Harlequin, harlequin.com.) Jos tämä suhteutetaan koko maailman väkilukuun, on meillä melkein jokaisella joskus ollut hallussa Harlequin-romaanini.

Pohjoismaissa kustantamo aloitti toimintansa vuonna 1979 ja julkaisee nykyään Pohjoismaissa vuosittain yli 1000 kirjaa. Kirjoja myydään vähittäiskaupoissa, postimyynnissä ja verkkokaupassa, eli ne saavuttavat suuren määrän ihmisiä. (Meistä, eharlequin.fi.) Nopea vilkaisu Harlequinin suomenkielisten sivujen kirjailijaesittelyyn todistaa, että kirjailijat ovat pääasiallisesti englanninkielisestä maailmasta ja kirjoittavat englanniksi (Kirjailijoistamme, eharlequin.fi). Kirjojen kääntäjille on siis kysyntää, ja niiden kääntämisestä kustantamolla on omat ohjesäännöt, joista lisää luvussa 2.2. Seuraavassa luvussa taas tarkastellaan Harlequin-romaneja suhteessa muun kirjallisuuden kenttään.

2.1 Harlequin-romaanit kirjallisuudenlajina

Jo äärimmäisen suurista julkaisumääristäkin johtuen Harlequin-kirjallisuutta voitaneen pitää massakirjallisuutena tai populaarikirjallisuutena. Juhani Niemi on teoksessaan *Populaarikirjallisuus Suomessa* tutkinut viihdekirjallisuutta, ja päätynyt siihen, että on hankala vetää tiukkaa rajaa populaarikirjallisuuden ja taiteen (tai korkeakirjallisuuden) välille. Tätä rajanvetoa voidaan Niemen mukaan kuitenkin lähteä tekemään kolmesta eri lähtökohdasta: kirjallisuuden tuotannon, sen sisällön ja kuluttajien kannalta. (Niemi 1984, 18.) Edelleen Niemen mukaan kirjallisuuden tuotannon näkökulmasta kirja on populaari silloin,

jos se on suuren yleisön ulottuvilla ja toisaalta silloin, kun se on kaunokirjallinen teos, jolla ei ole ensisijaisia taiteellisia tavoitteita. (Niemi 1984, 18.) On toki vaikea sanoa, onko Harlequin-kirjoilla ”ensisijaisia taiteellisia tavoitteita”, sillä asiaa täytyisi kenties kysyä kirjailijoilta itseltään. Toisaalta voidaan olettaa, että jo nimensäkin mukaisesti tämän kaltaisen viihdekirjallisuuden ensisijainen tavoite on viihdyttää ja mahdolliset taiteelliset päämäärät seuraavat perässä.

Sisällön kannalta populaarikirjallisuus on Niemen mukaan ”kaavoittunut viestintäjärjestelmä, joka poikkeaa taiteellisesta ilmaisusta epätodellisen tyyppittelyn suuntaan”. Se noudattaa tehokkaan viestinnän ilmaisukeinoja, johon kuuluvat yksinkertaiset aihe- ja teemakokonaisuudet, tavanomaiset rakenteet ja vakioitu maailmankuva. (Niemi 1984, 18–19.) Lukijoidensa kannalta populaarikirjallisuus taas pyrkii yleispätevyyteen: suuren massan makua tai moraalisia käsityksiä ei saa loukata (Niemi 1984, 19). Nämä sisällölliset ja lukijakuntaan liittyvät määritelmät pätevät erittäin hyvin Harlequin-romaaneihin. Se, että moraalikäsityksiä ei saa loukata, selittää jonkun verran sitä, miksi kustantaja on huolissaan kirjojen leimautumisesta pehmopornoksi ja tätä myötä myös sitä, miksi ja ehkä myös millaisia kiertoilmaisuja voi tekstistä löytää.

Mitä vakioituun maailmankuvaan tulee, löytyy sekin Harlequin-romaaneista, sillä romanttiset romaanit seuraavat useimmiten hyvin samankaltaista kaavaa: nainen ja mies tapaavat ja rakastuvat, matkalla ilmenee ongelmia, jotka kuitenkin voitetaan ja lopulta pari pääsee naimisiin tai ainakin päätyvät yhteen. Tämä kaava on nykyään pääpiirteissään nähtävillä myös monissa romanttisissa elokuvissa. Romanttiselle viihteelle on määritelty myös tarkempi kaava: Teoksessaan *Reading the Romance: Women, Patriarchy, and Popular Literature*, Janice Radway on määritellyt täydelliselle romanssille 13-kohtaisen kaavan, joka kuvaa sankarittaren muodonmuutosta epävarmasta nuoresta naisesta itsevarmaksi, sensuelliksi ja useimmiten myös avioituneeksi naiseksi, joka on päässyt toteuttamaan potentiaalinsa puolisona sekä mahdollisesti myös äitinä (Radway 1987, 134). Kaavan kolmetoista kohtaa ovat seuraavat:

1. Sankarittaren sosiaalinen identiteetti tuhoutuu
2. Sankaritar suhtautuu vihamielisesti aristokraattiseen mieheen
3. Mies vastaa naiselle epämääräisesti
4. Sankaritar tulkitsee miehen käytöksen vain seksuaalisena kiinnostuksena

5. Sankaritar reagoi miehen käytökseen kylmäkiskoisesti
6. Mies kostaa tämän "rankaisemalla" sankaritarta
7. Sankaritar ja mies ovat erossa toisistaan fyysisesti ja/tai emotionaalisesti
8. Mies kohtelee sankaritarta hellyydellä
9. Sankaritar vastaa hellyyteen positiivisesti
10. Sankaritar miettii uusiksi miehen aiempaa käytöstä ja päätyy uskomaan, että se johtui aiemmasta pettymyksestä tai loukkaantumisesta
11. Mies kosii tai muuten todistaa rakkautensa tai sitoutuneisuutensa sankarittaren äärimmäisen rakastavalla teolla
12. Sankaritar reagoi tähän sekä seksuaalisesti että emotionaalisesti
13. Sankarittaren sosiaalinen identiteetti eheytyy (Radway 1987, 134.)

Suurin osa tämän "täydellisen romanssin" tekijöistä löytyy myös aineistoon valitsemistani Harlequin-teoksista. Tarkemmin aineistoa sekä kirjojen yhtenevää rakennetta esitellään luvussa 4.

2.2 Harlequin-kääntämisen erityspiirteitä

Harlequin-kääntämistä on aiemmin tutkinut muun muassa Päivi Paju Pro gradu -työssään *"Vähempikin hehkutus riittää" – vai riittääkö? Harlequin-romaanien rakkauskurssi ja lukijan odotukset* vuonna 2008. Hänen työnsä aihepiiri, rakkauskurssi, sivuaa sekin omaa aiheitani läheltä, joskin tässä työssä lähestytään aihetta sanatasolla. Lisäksi romanttisen viihdekirjallisuuden kääntämistä on tutkinut muun muassa Eeva Parviainen vuoden 2002 Pro gradu -työssään *Rewriting the Category romance. Love discourse, the Realm of Romance, and the Finnish Translator*.

Paju on itse toiminut Harlequin-kääntäjänä, ja hänen tutkimuksensa tarjosi kattavaa kuvaa siitä, miten Harlequin-kirjojen kääntäminen eroaa muusta kaunokirjallisesta kääntämisestä. Pajun (2008, 21) mukaan Harlequin-romaanien kääntäjän tärkein tehtävä on muokata suomennos mahdollisimman romanttiseksi ja viihdyttäväksi, mutta yksityiskohtiin käännösprosessissa ei juuri puututa. Kuten johdannossa jo mainittiin, lyhentäminen kohdistuu usein juuri rakastelukohtauksiin. Paju sai silloiselta Harlequin Suomen päätoimittajalta Pia Junnilalta sähköpostin, jossa ilmaistiin, että rakastelukohtauksia lyhennetään, jottei Harlequin-kirjallisuutta mielletä pehmopornoksi. Lisäksi edelleen Junnilan sähköpostin

mukaan suomennettu versio voi usein olla jopa tarkempi, loogisempi ja eheämpi kuin alkutekstinsä, sillä kaikki niin sanotusti tarpeeton voidaan karsia pois. (Paju 2008, 12.)

Harlequin-kustantamon kääntäjilleen antamat ohjeet tekevät perinteisesti käsitetystä kääntämisestä ja kääntäjille useimmiten opettujen käännösteorioiden tarkasta noudattamisesta mahdotonta, sillä niissä usein korostetaan uskollisuutta lähdetekstille tavalla tai toisella. Pro gradu -työssään Paju mainitsikin oman koulutuksensa ja kustantamon ohjeiden välisen ristiriidan:

Ajatus kaunokirjallisen tekstin manipuloinnista sotii pahasti niitä oppeja vastaan, joita olen aiemmin opinnoissani etenkin kaunokirjallisen kääntämisen kursseilla saanut, ja aluksi olikin hyvin vaikea ottaa niitä vapauksia, joita Harlequinien kääntäjille tarjottiin ja jopa määrättiin. Yhä minulla herää kääntäjänä epäily, että menen yli siitä, mistä aita on matalin, kun lyhennän tai muokkaan hankaliksi kokemiani rakastelukohtauksia rajusti, vaikka teenkin sen täysin ”laillisesti” eli lyhentämisen tarpeen sanelemana ja toimeksiantajan hyväksymänä. (2008, 3.)

Pajun (2008, 2) mukaan myös muut kääntäjät tarttuvat mielellään mahdollisuuteen lyhentää juuri rakastelukohtauksia, sillä he kokevat niiden kääntämisen hyvin hankalana. Yksi selitys näille kääntäjien vaikeuksille löytyy Parviaiselta, joka esitti tutkimuksessaan, että suomenkielessä ei yksinkertaisesti ole romanttisen viihdekirjallisuuden tyyliin sopivaa ilmaisuperinnettä, vaikka seksi ja seksuaalisuus ovat muuten Suomessa hyvin luonnollisia asioita (Parviainen 2002, 91).

Rakastelukohtausten kesityttämisen lisäksi Harlequin-kirjoja tulee lyhentää myös muuten. Parviaisen mukaan Harlequin-suomennoksia lyhennetään miltei aina jopa 10–20 % (2002, 56). Niiden kääntäjien täytyy tehdä kompromisseja alkukielen romanttisen kirjallisuuden konventioiden, kirjailijan valintojen, kustannustoimittajan ohjeistusten ja suomenkielisen rakkauskirjallisuuden diskurssin välillä (Parviainen 2002, 109). Lisäksi Pajun mukaan Harlequin-kääntäjillä itsellään ei ole viimeistä sananvaltaa käännösten valinnoissa. Hänen mukaansa Harlequin-romaanien käännösprosessi etenee niin, että kääntäjän täytyy ensinnäkin ottaa huomioon kustantamon ja myös suomalaisten toimittajien ohjeet ja vaatimukset. Lisäksi kääntäjän täytyy käännöstyönsä aikana toimittaa teosta päättämällä mitä jätetään pois ja millaisia muutoksia tekstiin täytyy tehdä, jotta sen pituus ja tyyli noudattelisivat vaatimuksia pitäen silti tekstin sujuvana. Sen jälkeen, kun kääntäjä palauttaa käännetyn teoksen

toimeksiantajalle, tekee toimittaja siihen vielä tarpeeksi katsomansa muutokset. Tämän jälkeen teos vielä oikoluetaan ja painetaan. Teos ei enää palaudu kääntäjälle ennen sen painamista, eli hän ei enää voi muuttaa tai kommentoida toimittajan muutoksia – viimeinen sana on siis toimittajalla, joka tekee myös lopulliset päätökset kirjan nimestä ja takakannen tekstistä. (Paju 2008, 13–14.) Tällainen toimintapa poikkeaa ainakin oman kokemukseni mukaan tavallisesta käännösprosessista, jossa kääntäjällä on yleensä mahdollisuus käydä läpi oikolukijan ehdotukset ennen kuin teksti luovutetaan tilaajalle eli toimeksiantajalle. Tilaaaja saattaa toki tehdä käännökseen vielä muutoksia, mutta usein niihinkin pyydetään kääntäjän, eli asiantuntijan, kommentteja.

Kaiken kaikkiaan voidaan siis todeta, että Harlequin-romaanin kääntäminen poikkeaa melko paljon muusta kääntämisestä, esimerkiksi niin sanotun korkeakirjallisuuden kääntämisestä: niitä lyhennetään ja muokataan useamman tahon toimesta ilman kirjailijan ja kääntäjän kommentteja. Iso osa tästä muokkauksesta tapahtuu rakastelukohtausten ympärillä, koska englanninkielinen rakkausdiskurssi poikkeaa suomenkielisen romanttisen kirjallisuuden konventioista. Koska rakastelukohtaukset ovat usein eufemistisesti rikkainta maastoa, tuo tämä omat hankaluutensa tähän tutkielmaan ja sen suomen ja englannin välisen sanaston tarkastelulle. Tämä on kuitenkin otettu huomioon tutkimuksessa muun muassa ottamalla myös poistettut, vain alkutekstissä esiintyvät eufemismit mukaan analyysiin.

3. Eufemismien ekvivalenssi ja skopos

Tässä luvussa esitellään tutkielman teoreettinen viitekehys. Tarkoituksena on lähestyä eufemismien kääntämistä kahden eri käännteorian, ekvivalenssin ja skopos-teorian kautta. Ennen kuin näitä teorioita voidaan kuitenkaan lähteä pohtimaan tarkemmin, täytyy kuitenkin perehtyä syvemmin tutkielman keskiöön nostettuun ilmaisukeinoon, kiertoilmaisuun ja tarkemmin sanottuna eufemismiin.

3.1 Kiertoilmaisut ja niiden tunnistaminen

Kiertoilmaisu-termin merkitys tulee ilmi jo sanasta itsestään: jotain ilmaistaan kierrellen, sanomatta suoraan. Teoksessaan *Sumea kieli* Markku Varis (1998, 21) toteaa, että kiertoilmaisun käytön yksi keskeisiä syitä on se, että sillä pyritään vaikuttamaan vastaanottajan mielipiteisiin salakavalasti ilman suoria ohjeita tai neuvoja. Kiertoilmaisu ei ole siis vain epäsuora tapa ilmaista asioita, vaan myös yksi vaikuttamisen keinoista. Edelleen Variksen mukaan puheoppi selittää kiertoilmaisujen käyttöä myös sillä, että niillä pyritään lisäämään sanonnan ilmeikkyyttä. (1998, 21.) Tämä ilmeikkyyys todennäköisesti korostuu kaunokirjallisessa kontekstissa käytetyissä eufemismeissa. Toisaalta täytyy pitää mielessä jo edellä esitetty huomio siitä, että Harlequin-kirjojen kaltainen populaarikirjallisuus ei saa loukata suuren yleisön moraalikäsityksiä (Niemi 1984, 19), mikä vaikuttanee aiheen sensitiivisyyden vuoksi myös tutkielmassa käsiteltäviin eufemismeihin.

Kiertoilmaisu on kattotermi monelle alalajille, yhtenä yleisimmistä kielikuvat (Varis 1998, 100.) Niistä alalajeina taas ovat muun muassa personifikaatio ja synestesia sekä runsaasti tutkittu metafora. Myös eufemismit ovat kielikuvia. Varis nimeää sen ”pragmaattiseksi kielikuvaksi”, sillä sen asema on määritelty juuri kielikuvan tehtävän mukaan, ei niinkään muodon. Eufemismien lisäksi pragmaattisten kielikuvien ryhmään kuuluu hypokorismi ja dysfemismi. (Varis 1998, 116.) Variksen mukaan hypokorismilla tarkoitetaan hellittelevää ja liennyttävää kieltä, jota käytetään esimerkiksi lapselle puhuttaessa (isä -> isi). Se on läheistä sukua eufemismille, kun taas dysfemismi on päinvastainen ilmiö kuin eufemismi, sillä siinä jokin ilmaisu kierretään karkeammalla ilmaisulla. (Varis 1998, 119–120.) Jos siis olisi kyse verbistä ”kuolla” voisi eufemismi sille olla ”nukkua pois” ja dysfemismi vaikkapa ”heittää veivinsä”. Mikäli aineistosta löytyy dysfemismeja, otetaan ne myös mukaan analyysiin, sillä dysfemismin asema pragmaattisten kielikuvien ryhmässä on kuitenkin rinnasteinen

eufemismeihin ja kyseisten ilmaisujen käännosten tutkiminen on tärkeää tutkittaessa eufemistisen kielen kääntämisen kokonaiskuvaa romanttisessa viihdekirjallisuudessa.

Vaikka tässä tutkimuksessa keskitytään kaikkien kielikuvien joukosta juuri eufemismeihin, on tärkeää asettaa se suurempaan samankaltaisten kielellisten keinojen kenttään. Seuraavissa kappaleissa keskitytään tarkemmin eufemismiin, sen käyttötarkoituksiin ja muodostamiseen, sekä erotetaan se muiden kiertoilmaisujen kentästä. Lisäksi esitellään ne keinot, joita eufemismien tunnistamisessa on tässä tutkimuksessa käytetty.

Sanakirjatulkinta eufemismille on “(kaunisteleva) kiertoilmaisu” (Itkonen 2002, 132) ja “kiertoilmaisu, epäsuora, sievistelevä, lievä ilmaisu jyrkän ja epämiellyttävän asemasta”. Sanan juuret ovat kreikan kielen sanassa euphemismos tai euphemos, eli ”hyviä sanoja puhuva” (Nykysuomen käyttötieto 1997, 77.)

Hugh Rawsonin mukaan eufemismit voidaan jakaa kahteen perustyyppiin: positiivisiin ja negatiivisiin. Positiiviset paisuttavat ja suurentelevat tehden kohteestaan isomman ja paremman kuin se onkaan, kun taas negatiiviset eufemismit vähättelevät ja pienentävät. Ne ovat luonteeltaan puolustelevia, kompensoivat tabu-ilmaisujen voimaa ja yrittävät poistaa kielestä kaiken sen, jota ei suoraan haluta sanoa. (Rawson 1981, 1.) Tästä voidaankin päätellä, että aihepiirinsä tabu-luonteen vuoksi useimmat seksuaalieufemismit ovat perustyyppiltään negatiivisia pyrkinessään silottelemaan kielen karkeuksia. Rawsonin mukaan vanhemmat negatiiviset eufemismit on usein kehitetty kiertämään voimallisten asioiden nimiä: esimerkiksi jumaluuksien todellisia nimiä ei monissa kulttuureissa tai uskonnoissa saa lainkaan käyttää. Toisaalta tiettyihin sanoihin kohdistuvat tabut voivat olla vielä voimallisempia kuin nimiin kohdistuvat, ja näihin sanoihin lukeutuvat seksiin ja ruumiintoimintoihin viittaavat sanat. (Rawson 1981, 2.)

Edelleen Rawsonin mukaan kaikkia eufemismeja voidaan käyttää joko tiedostamattomasti tai tietoisesti. Tiedostamattomat eufemismit ovat niin vanhoja ja vakiintuneita, että vaikka ne alun perin onkin luotu eufemistiseksi, kukaan ei enää tunnista niitä sellaisiksi. Tietoiset eufemismit ovat huomattavasti monimutkaisempi luokka. Niiden kautta voidaan esimerkiksi pitää yllä ja edistää sosiaalista diskurssia, mutta toisaalta ne voivat johtaa sosiaaliseen kaksijakoiseen ajatteluun, sillä ne muodostavat eräänlaisen koodin: eufemismit tarkoittavat ”jotakin muuta” ja niiden käyttäjät ja vastaanottajat kaikki teeskentelevät, että tämä ”jokin

muu” ei ole olemassa. (Rawson 1981, 3.) Voitaneen olettaa, että Harlequin-kirjojen tapauksessa suurin osa käytetyistä eufemismeista on tiedostetusti käytettyjä. Osa niistä saattaa toki olla suoraan kirjallisuudenalan konventioiden sanelemia, mutta sekä kirjailija että kääntäjä varmasti pohtivat ilmaisuja myös tietoisella tasolla.

Näiden eufemismien perustyyppien ja käyttötapojen tiedostamisesta huolimatta eufemismin tunnistaminen ei aina ole yksiselitteistä. Eufemismin ja synonyymien raja voi välillä tuntua häilyvältä. Erityisesti kaunokirjallisessa ilmaisussa täytyy olla varuillaan, sillä tietenkään kirjailija ei voi valita aina yhtä ja samaa ilmaisua tiettyä asiaa merkitsemään, jottei ilmaisutyylin rikkaus kärsi. Variksen mukaan kiertoilmaisun, eli myös eufemismin, ominaisuudet käyvätkin ilmi vasta silloin, kun niitä verrataan niin sanottujen ydinilmaisuiden ja synonyymien ominaispiirteisiin (1998, 56). Variksen mukaan tällä perusteella kiertoilmaisun määrittelemisessä auttavat seuraavat viisi indikaattoria:

- (I) Ilmaisun kirjaimellinen merkitys. Tämä on Markku Variksen mielestä hyvä lähtökohta kiertoilmauksen tunnistamiseen, vaikka sitä ei voidakaan pitää ainoana keinona. Esimerkkinä voidaan käyttää taas ilmaisua “nukkua pois”. Kirjaimellisesti tulkittuna se ei tarkoita kuolemaa, vaan nukkuessa jonnekin pois siirtymistä. Useimmiten kiertoilmaisut ovatkin denotaatioltaan, eli ilmeiseltä merkitykseltään, epäkorrekteja. Varma eufemismin merkki tämä ei kuitenkaan ole, sillä siitä on poikkeuksia. Näihin lukeutuvat mm. virkamieskielestä yleiskieleen siirtyvät ilmaisut, jotka saattavat jäädä ko. alan tai tason jargonia tuntemattomalle sumeiksi, esim. *yrityksen toiminnan rationalisointi*, joka kätkee taakseen viittauksia vaikkapa irtisanomisiin tai työtahdin tiukentamiseen. Se ei välitä vastaanottajalleen kaikkea tarvittavaa informaatiota ja on kirjaimellisen merkityksensä oikeudesta huolimatta siis kiertoilmaisu. Toinen poikkeus ovat sanat, jotka alun perin ovat tarkoittaneet jotain muuta, mutta ovat ajan kanssa muuttuneet ensin metaforiksi ja sitten vakiintuneet nykyiseen merkitykseensä. Esimerkiksi sudesta käytetty sana *hukka* on alun perin tarkoittanut vain hävitystä tai turmiota. Vaikka se onkin nykyään vakiintunut jo ydinilmaisuksi, on se hyvä esimerkki siitä, että kiertoilmaisua ei aina voida pelkästään denotaationsa, eli ensisijaisen merkityksensä, perusteella erottaa ydinilmaisusta. (Varis 1998, 57.)

- (II) Referentin ja ekstension laatu. Varis kirjoittaa, että kiertoilmaisua määriteltäessä on tärkeää, mihin todellisuuden asiaan sillä pyritään viittaamaan, eli mikä on sen referenssi, viittaussuhde. Lähtökohta kiertoilmaisua määriteltäessä on nimittäin se, että ilmaisu on kiertoa vain silloin, jos samaan asiaan voidaan viitata myös eksplisiittisesti eli suoremmin ja selvemmin. Kiertoilmaisulle täytyy siis löytyä kielen merkityspotentialissa semanttisesti kirkkaampi vaihtoehto, joka vastaa sen denotatiivista ja propositionaalista sisältöä. Tässä mielessä kiertoilmaisu muistuttaa synonyymia. Täytyy kuitenkin ottaa huomioon myös se, että kiertoilmaisut saattavat sisältää myös lisämerkityksiä. Joskus sanojen assosioivat merkitykset saattavat olla jopa selkeämpiä kuin denotatiiviset, jolloin denotaatioltaan synonyymejä voidaan kuitenkin pitää kiertoilmaisuna. Esimerkki tällaisesta tapauksesta on sana ”rakki”, jota voidaan käyttää ”koiran” synonyymina. Sanaan ”rakki” liittyy kuitenkin vahvoja assosioivia sivumerkityksiä, kuten halveksuntaa ja inhoa (tai toisaalta hellittelyä). Näin ollen puhuja pyrkii sananvalinnoillaan kiertämään suoran halveksunnan ilmaisun, ja ”rakkia” voidaan pitää kiertoilmaisuna. (Varis 1998, 58.) Rakki saattaa sivumerkityksensä mukaan tässä olla myös dysfemismi, mikäli sillä pyritään ilmaisemaan inhoa. Eufemistinen vastine ”koiralle” voisi olla esimerkiksi ”hauveli”, johon useimmat todennäköisesti liittävät positiivisia mielikuvia.
- (III) Ilmauksen vakiintumisaste. Tämä kohta liittyy lähinnä uudissanoihin, joista Varis antaa esimerkkinä rajavalvontaa tarkoittavan sanan *henkilökontrolli*. Lukija tai kuulija ei välttämättä edes ymmärrä sen referenttiä, koska sana on yleiskieleen vakiintumaton. Näin ollen sitä voidaan pitää kiertoilmaisuna. Mikäli sana jossain vaiheessa ilmestyisi myös yleiskieleen, ja vakiinnuttaisi paikkansa rajavalvonnan synonyymina, se ei enää olisi kiertoilmaisu. (Varis 1998, 58.) Näin siis kielen käyttäjät itsessään muokkaavat kiertoilmaisuja, ja hämäristä sanoista voi ajan saatossa tulla selkeitä ilmaisuja. Tätä indikaattoria voidaan verrata myös Rawsonin (1981) ajatukseen tiedostamattomista eufemismeista, jotka ovat niin vakiintuneita, ettei niitä enää edes tunnista eufemismiksi. Tällainen eufemismi voisi olla vaikkapa rakastaja, jota kaikki eivät välttämättä tule enää ajatelleeksi kiertoilmaisuksi avioliiton ulkopuoliselle suhteelle.

- (IV) Konteksti. Jos ilmaisun referentti on jäänyt epäselväksi, myös konteksti voi auttaa huomaamaan, onko se suora vai kiertoa. Varis jatkaa ”henkilökontrolli” ilmaisun kanssa, ja kertoo lehtiartikkelista, jossa sitä käytetään synonyymina sanan rajavalvonta kanssa. Koska niillä on sama denotaatio, varmistuu se, että ainakin tässä kontekstissa käytettynä sana on kiertoilmaisu rajavalvonnalle. (Varis 1998, 59.) Tämän tutkimuksen aineistossa konteksti on monille eufemismeille samankaltainen, minkä vuoksi konteksti-indikaattoria on tulkittu myös siten, että kyseessä on eufemismi, mikäli se vaatii ympärilleen kontekstin todellisen tarkoituksen tulkitsemiseksi.
- (V) Intentio-funktio. Variksen mukaan yksi keino tutkiskella mahdollisia kiertoilmauksia on pohtia, mihin puheella ja tekstillä pyritään, eli onko joku syy, minkä takia asioita pitäisi kiertää, kaunistella tai pehmentää. (1998, 59). Myös tämä on tärkeä Harlequin-aineistolle. Jos Suomen Harlequin-kustantamo toivoo käännösten olevan ilmaisuiltaan vähemmän suoria kuin alkuperäiset tekstit, on peittelevämmän ilmaisun intentio tehdä tekstistä vähemmän eroottisen, ja näin ollen tällainen ilmaisu voidaan ilman muuta laskea eufemismiksi. Voidaankin olettaa, että intentio-indikaattori pätee lähes kaikkiin aineiston eufemismeihin.

Nämä indikaattorit voidaan esittää lyhyesti ja selkeästi siten, että mikäli eufemismiksi epäilty ilmaisu on todelliselta tarkoitteeltaan eri kuin kirjaimelliselta tarkoitukseltaan (I), kiertää todellista tarkoitetta, johon voitaisiin siis viitata suoremmin (II), ei ole erityisen vakiintunut kielessä tai kirjallisuudenlajin konventioissa (III), vaatii ympärilleen kontekstin merkityksen ymmärtämiseksi (IV) ja on sellainen ilmaisu, että sen kiertämiseen todennäköisesti on jokin syy (V), voitaneen olettaa, että kyseessä on selkeä kiertoilmaisu. Kaikkien indikaattorien ei toki tarvitse ilmaisuun päteä, jotta se voidaan laskea kiertoilmaisuksi. Joihinkin voi sopia vain yksi tai kaksi indikaattoreista, jolloin ne lienevätkin enemmän rajatapauksia kuin selkeästi ja kiistattomasti eufemismeja. Näin ollen tässä tutkimuksessa indikaattoreita on käytetty kuvaamaan myös eufemistisuuden tasoa: mikäli ilmaisuun pätevät kaikki viisi indikaattoria, on se selkeämmin eufemistinen kuin ilmaisu, johon pätee vain yksi tai kaksi indikaattoria.

Nämä indikaattorit olivat keskeisessä asemassa aineiston eufemismeja valittaessa ja tarkasteltaessa. Indikaattorit kertovat selvästi, että eufemismin tunnistaminen ei aina ole

helppoa, ja helppoa ei ole myöskään eufemismin kääntäminen. Seuraavissa luvuissa pohditaan kääntäjien erilaisia mahdollisuuksia eufemismien kääntämiseen eri käännösteorioiden kautta, kun otetaan huomioon myös Harlequin-kirjallisuuden ja sen kääntämisen erityispiirteet.

3.2 Eufemismien ekvivalenssi

Tässä luvussa esitellään ekvivalenssiteoria pääpiirteittäin ja pohditaan, kuinka sitä voidaan soveltaa eufemismien kääntämiseen. Ekvivalenssi on käännösteoriassa laajasti käytetty käsite, josta on hankala antaa selkeää ja tiivistä yhteenvetoa. Käännöstutkimuksen kentällä yhtä mieltä ollaan lähinnä siitä, että ekvivalenssilla viitataan lähdetekstin tai sen osan ja kohdetekstin ja sen osan väliseen suhteeseen. (Reiss & Vermeer 1986, 70.) Reiss ja Vermeer pyrkivät rajaamaan ekvivalenssin ”yksittäisen kielimerkkien väliseksi suhteeksi ja toisaalta tekstikokonaisuuksien väliseksi suhteeksi” ja lisäksi korostavat, että ”tekstiekvivalenssi on enemmän kuin tekstin kielellinen ilmiö ja käsittää myös kulttuuriekvivalenssin” (1986, 75).

Teoriasuuntauksena ekvivalenssi on toki vanha. Tähän tutkielmaan ekvivalenssi on kuitenkin päätetty ottaa mukaan lähinnä pienempien tekstielementtien tarkastelua varten, tässä tapauksessa siis eufemismien. Tällaisena se myös toimii eräänlaisena vastapainona toiselle tässä tutkimuksessa esiin nostettavalle käännösteorialle, skopos-teorialle, joka keskittyy lähinnä käännöstekstiin kokonaisuutena tai ainakin tekstin suurempiin kokonaisuuksiin. Ekvivalenssi tässä tutkielmassa pohjautuu sille oletukselle, että lähdekielellä kirjoitetuilla asioilla ylipäättään voi olla sama arvo (tai funktio) kuin käännetyn tekstin ilmaisuilla. Näin ollen lähdetekstin ja kohdetekstin välinen suhde on samanarvoinen eli ekvivalentti, oli kyse sitten muodosta tai funktiosta tai mistä tahansa näiden väliltä. (Pym 2010, 6.)

Eugene Nidan mukaan ekvivalenssi voidaan jakaa kahteen osaan: muodolliseen ja dynaamiseen ekvivalenssiin (Nida 1964/2004, 129). Muodollinen ekvivalenssi keskittyy tekstin viestiin, sekä sen muotoon että sen sisältöön. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että runous käännetään runoudeksi ja lause lauseeksi (1964/2004, 12). Toisaalta esimerkiksi Ingon mukaan se tarkoittaa myös sitä, että verbi käännetään verbiksi, substantiivi substantiiviksi ja tarkoituksena on ylläpitää täydellistä, jäykähköä yhdenmukaisuutta sillä, että käännetään aina sama lähtökielen sana samalla kohdekielen sanalla. (Ingo 1990, 261.) Tämä on toki kaunokirjallisessa kääntämisessä jokseenkin mahdotonta, varsinkin kun puhutaan

eufemismeista ja erityisesti sellaisista ilmaisuista, joiden kääntämisestä ei välttämättä suomen kielessä vakiintuneita konventioita edes ole. Tässä tutkielmassa edellä mainittu dynaaminen ekvivalenssi onkin työn kannalta kiinnostavampi. Nidan mukaan dynaamisessa ekvivalenssissa käännökset pyrkivät ilmaisujen täydelliseen luonnollisuuteen ja yrittävät tarjota vastaanottajalle hänen omassa kulttuurissaan esiintyviä konventioita (Nida 1964/2004, 129). Nida jatkaa, että tällaisissa käännöksissä keskitytään lähdetekstin viestin sijaan vastaanottajan reaktioon (1964/2004, 136). Tämä on tärkeä asia, kun ajatellaan romanttista tai eroottista viihdekirjallisuutta, sillä niiden ensisijaisena päämääränä voidaan pitää tunteiden herättämistä. Dynaamista ekvivalenssia on tietenkin hankala arvioida ilman lukijatutkimusta, mutta tässä tutkimuksessa käytetyt eufemismien indikaattorit tuonevat jonkin verran viitettä siitä, ovatko tekstit edes samantasoisia.

Jo aiemmin tässä tutkielmassa on korostettu sitä, että Harlequin-kirjojen kääntäminen poikkeaa suuresti tavallisesta käännösprosessista ja kääntäjillä on suhteellisen vapaat kädet lyhentää tekstiä. Monet kääntäjistä käyttävät tämän tilaisuuden lyhentääkseen hankaliksi kokemiaan rakastelukohtauksia. Toisaalta esimerkiksi Levýn mukaan hankalien ilmaisujen poisjättäminen tai korjaaminen tekstiä käännettäessä on moraalitonta: Kääntäjän tehtävänä on löytää ratkaisu kaikkein hankalimpiinkin ongelmiin, ja käännöksen täytyy olla toimiva ei vain merkitykseltään, vaan myös tyyliään ja muodoltaan (Bassnet-McGuire 1988, 22). Onkin vaikea uskoa, ettei suomen kaltaisesta rikkaasta ja värikkästä kielestä löydy sopivia eufemismeja tilanteeseen kuin tilanteeseen, mutta koska kääntäjät toisaalta toimivat kustantajan ohjeiden mukaisesti, ei heitä tietenkään voida syyttää tästä niin sanotusta moraalittomuudesta.

Toisaalta esimerkiksi teoksessaan *Theory and Practice of Translation* Nida nostaa esiin konnotatiivisen merkityksen käsitteen. Tällä tarkoitetaan sitä, että emme ymmärrä vain sanan merkitystä, vaan reagoimme niihin myös tunteillamme: heikommin tai voimakkaammin, positiivisemmin tai negatiivisemmin (Nida 1974, 91). Nida jatkaa, että joskus tiettyihin sanoihin liitetty assosiaatiot saattavat olla niin vahvoja, että vältämme niiden käyttämistä kokonaan, jolloin niistä tulee ”verbaalisia tabuja”. Nämä voivat olla joko negatiivisia (esimerkiksi kehonosiin tai -toimintoihin viittaavat sanat) tai positiivisia (esimerkiksi ihmetystä tai pelkoa herättävät asiat tai jumaluudet). Myös vähemmän tunteita herättävät sanat saatetaan usein korvata eufemismeilla, esimerkiksi vessaa voidaan nimittää naisten- tai miestenhuoneeksi. Sanojen konnotaatiot saattavat kuitenkin olla erittäin henkilökohtaisia:

pienelle lapselle sana ”lääkäri” voi olla kauhistus huonon kokemuksen jälkeen. Tällaiset henkilökohtaiset konnotaatiot kuitenkin unohtuvat usein nopeasti, kun taas sosiaalisesti määritellyt, useimmiten opitut konnotaatiot omaksutaan kielenoppimisen yhteydessä (Nida 1974, 91–92).

Aineiston eufemismeja tutkittaessa juuri tällaiset konnotaatiot ovat tärkeässä osassa. Romantiikan tai erotiikan kaltaista selkeästi subjektiivista asiaa on hankala tutkia ilman laajaa lukijatutkimusta, mutta on kuitenkin jotain tapoja alustavasti verrata käännöksiä. Seuraavissa kappaleissa tarkastellaankin millaisia erilaisia käännösstrategioita ja -metodeja kääntäjät voisivat seksuaalieufemismien kohdalla soveltaa, kun otetaan huomioon, että teokset ovat kaunokirjallisia ja luonteeltaan siinä mielessä hankalia, että lukijat suhtautuvat aihepiiriin hyvin subjektiivisella tavalla.

Eugene Nida kirjoittaa, että tunnollinen kääntäjä pyrkii aina löytämään käännökselleen ”lähimmän mahdollisen luonnollisen vastineen” (Nida 1974, 13). Tämä on jokseenkin monitulkintainen lausahdus, erityisesti kaunokirjallisuuden ja eufemismien suhteen. Seksuaalisuus varsinkin on hyvin subjektiivinen aihealue, joten se, mikä kääntäjästä tuntuu luonnolliselta, saattaa lukijalleen näyttäytyä vastenmielisenä tai mitäänsanomattomana lukijan omien henkilökohtaisten tai kulttuuristen konnotaatioiden pohjalta.

Nidan mukaan käännöstä ei voida arvioida vain sen sanallisen yhteneväisyyden pohjalta, vaan sen dynaaminen ekvivalenssi on myös otettava huomioon. Tämä tarkoittaa sitä, että on pohdittava kuinka käännöksen vastaanottajat/lukijat reagoivat siihen. Tämä ei tietenkään tarkoita, ettei käännös saisi herättää teemoillaan vastustusta (Nida 1974, 163). Esimerkiksi tässä tutkittu romanttinen viihdekirjallisuus on edelleen jossain määrin kiistanalainen ja tabu asia, kuten seksuaalisuus ja erotiikka ylipäätään. Nida tähdentääkin, että käännöksessä ei saisi esiintyä mitään tyyllillisesti tai rakenteellisesti kömpelöä, kielellisesti luonnotonta, tai semanttisesti harhaanjohtavaa tai käsittämätöntä, paitsi tietenkin silloin, jos alkutekstissä on tällaisia ominaisuuksia. (Nida 1974, 163.)

Ekvivalenssin arvioiminen on kuitenkin haastavaa. Teoksessaan *The Interpretive Method*, Marianne Lederer esittelee Kollerin [1979] kriteerejä käännöksen ekvivalenssin arvioimiseksi. Koller on nimennyt viisi eri kategoriala tai ekvivalenssilajia, joiden on täytyttävä, jotta käännöstä voidaan pitää ekvivalenttina:

- käännöksen tulisi välittää kaikki se kielen ulkoisesta todellisuudesta kertova tieto, joka löytyy alkuperäisestä tekstistä. Koller kutsuu tätä *denotatiiviseksi ekvivalenssiksi* (denotative equivalence).
- käännöksen täytyy kunnioittaa alkutekstin tyyliä: kielen rekisteriä, sosiolektia, ilmaisujen maantieteellisiä ulottuvuuksia jne. Tätä kutsutaan *konnotaatiiviseksi ekvivalenssiksi* (connotative equivalence).
- käännöksen tulee sopia käännettävän tekstilajin genreen eli se tulee kääntää sen genren konventioiden mukaisesti. Tämän kohdan Koller on nimennyt *normatiiviseksi ekvivalenssiksi* (normative equivalence).
- käännös tulee sovittaa lukijan tietoihin niin, että se tulee ymmärretyksi. Tämä on Kollerin mukaan *pragmaattista ekvivalenssia* (pragmatic equivalence).
- käännöksen muodolla tulee olla lukijaan samanlainen vaikutus kuin alkuperäisellä tekstillä. Tätä kutsutaan *muodollis-esteettiseksi ekvivalenssiksi* (formal-aesthetic equivalence) (Lederer 2003, 61–62 [Koller 1979].)

Viimeisin kategoriosta muistuttaa siis osittain Nidan aiemmin kuvailtua dynaamista ekvivalenssia, minkä vuoksi se lieneekin tämän tutkimuksen pohjalta tärkein näistä kategorioista.

Harlequin-käännökset eivät ohjeistuksesta johtuen kykene ainakaan kaikin osin täyttämään Kollerin ensimmäistä kategoriaa, sillä lyhentämisen johdosta ne eivät sisällä kaikkea sitä tietoa, mitä alkuteksti, vaikka kääntäjät pyrkivätkin pitämään kaiken oleellisen kirjoissa. Näin ollen on hyvä myös miettiä, voiko Harlequin-kirjoja arvioida käännösten yleisten mittareiden mukaan.

Muiden kategorioiden pätevyyttä Harlequin-kirjoihin voidaan kuitenkin puolustaa: Kaunokirjallisessa kääntämisessä konnotaatiivinen ekvivalenssi usein korostuu henkilöhahmojen uskottavuudessa. Harlequin-käännöksissä tätä kuvaavat usein eri kulttuurista tulevien mieshahmojen sanavarastoon jätetyt vieraskieliset kirosanat tai muut ilmaisut. Käännökset pyrkivät jo ohjeistuksenkin perusteella täyttämään romanssigenren konventiot. Kirjat harvemmin sisältävät tietoa, jota pitäisi sovittaa suomalaisen lukijan tietoihin, mutta mahdolliset kulttuurisidonnaisuudet on joko selitetty auki tai jätetty pois.

Myöhemmin näihin Kollerin yllä mainittuihin kriteereihin on myös ehdotettu lisäyksiä: muun muassa F.G. Königs [1981] on ehdottanut, että jaotukseen tulisi lisätä lähdeteksti-intentionaalinen ja finalistinen ekvivalenssi. Toisaalta Katharina Reissin ja Hans J. Vermeerin mukaan Königs perustelee näitä mainitsemiaan ekvivalenssin lajeja hieman ristiriitaisesti, sillä hän toisaalta väittää, että lähdetekstin funktion on säilyttävä ja toisaalta myöntää myös kohdetekstin funktion eli käännökselle myönnetyn funktion (Reiss & Vermeer 1986, 74 [Königs 1981].) Kirjoittajien mielestä tämän täytyy merkitä sitä, että lähdetekstin funktio ei välttämättä säily, vaan tekstillä voi olla uusi funktio. Tämä on mielenkiintoinen ajatus Harlequin-kirjoista puhuttaessa, sillä voitaisiin ajatella, että niiden funktio on sama kaikilla kielillä: viihdyttää ja kiihdyttää. Mikäli eufemismeissa kuitenkin esiintyy isoja eroja ja käy ilmi, että teosten eufemistisuuden välillä on selviä eroja, voidaankin pohtia onko kyseessä jollakin tapaa muuttunut funktio. Jos hypoteesin mukaisesti suomenkieliset teokset ovat eufemistisempia kuin alkukieliset, onko niiden funktiona siis olla enemmän pelkästään viihdyttäviä, eikä niinkään eroottisia? Tekstien mahdollisesti poikkeavia funktioita käsitellään myös lisää luvun 3.3. alla.

Tässä tutkimuksessa kuitenkin ehkä merkittävämpänä näistä viidestä esitetystä kategoriasta tai ekvivalenssin lajista nousee esiin Kollerin esittämä viimeinen kategoria, eli käännöksen vaikutus lukijaan ja se, että käännöksen vaikutus säilyy samanlaisena kuin alkutekstin vaikutus. Vaikka tekstin vaikutusta lukijaan onkin hankala arvioida ilman lukijatutkimusta, kiertoilmaisujen eufemistisuuden tason arvioiminen indikaattorien kautta ja myös oma kokemukseni lukijana kuitenkin antavat viitteitä siitä, ovatko käännetyt eufemismit vaikutukseltaan ja tasoltaan samankaltaisia kuin alkuperäisessä tekstissä esitetyt. Mikäli huomattavia eroja ilmenee, voi se olla siis merkki siitä, että käännettyjen kirjojen vaikutuksen ei ole tarkoituskaan olla sama kuin alkuperäisten.

Näiden monien suhteellisen vanhoista teorioista peräisin olevien kriteerien ja eri kategorioiden lisäksi ekvivalenssin käsite on edelleen mukana myös tuoreemmassa tutkimuksessa. Esimerkiksi Anthony Pym jakaa ekvivalenssin kahteen osaan: luonnolliseen ja suunnattuun (directional) ekvivalenssiin. Luonnollisessa ekvivalenssissa oletetaan, että nämä kohdekielen samanarvoiset vastineet ovat jo olemassa ennen käännöstyön aloittamista. Näin ollen ei ole väliä sillä käännetäänkö kielestä A kieleen B vai toisinpäin. (Pym 2010, 6). Suuntaan sidottu ekvivalenssi on päinvastainen teoria: sen mukaan ensin kielestä A kieleen B käännetyn tekstin ei tarvitse olla sama kuin kielestä B takaisin kieleen A käännetyn. Näin

ollen suunnalla on tärkeä merkitys käännöksen ekvivalenssissa ja täten käännökset ovat kääntäjien aktiivisten päätöksiensä tuloksia. (Pym 2010, 25.) Tämän tutkielman kohdalla näitä vastakkaisia teorioita voisi olla mielenkiintoisia tarkastella siinä mielessä, kuinka vakiintuneita eufemismien käännökset ovat. Olisiko englannista suomeksi käännetty, melko vakiintunut eufemismi edelleen sama, jos se käännettäisiin suomesta takaisin englanniksi?

Ekvivalenssi on Reissin ja Vermeerin mukaan kuitenkin hyvin epämääräinen käsite, jota käytetään hyvinkin eri tavoilla (1986, 70). Reissin ja Vermeerin mukaan tekstin ja sen käännöksen välinen ekvivalenssi ei edes ole kaikkien käännösten tavoitteena, vaan on täysin mahdollista, ettei ekvivalenssiin tekstitasolla pyritäkään. Kyseessä on kuitenkin käännös, vain sen funktiota on muutettu (Reiss & Vermeer 1986, 75). He nostavat esille myös sen, että mikäli kääntäjä tai toimeksiantaja, Harlequin-kirjojen tapauksessa kustannustoimittaja, asettaa käännökselle alkutekstin funktiosta eriäviä viestintäfunktioita, ei näiden tekstien välillä enää ole samanarvoisuussuhdetta. Tässä tapauksessa lähdekielestä etsitään vastaavaisuutta eli ekvivalenssia vain tiettyjen alkutekstin osaulottuvuuksien välittämiseksi. On toki kiisteltävissä voiko Harlequin-käännöksille asetettuja lyhentämisen ja eroottisuuden vähentämisen vaatimuksia pitää muuttuneena viestintäfunktiona. Koska asiasta ei ole varmuutta, sovelletaan tässä tutkimuksessa ekvivalenssia lähinnä itse eufemismien tasolla, kun taas teoksia kokonaisuutena lähestytään seuraavassa luvussa 3.3 Skopos-teoria esitellyn käännösteorian kautta.

Edelleen Reissin ja Vermeerin mukaan muuttuneen viestintäfunktion tapauksessa ”käännösprosessia ohjaa kohdekielisten kielimerkkien valinnan adekvaattisuus suhteessa kyseisiin ulottuvuuksiin” (1986, 76).

Adekvaattisuuden käsite teoksessa selitetään seuraavasti:

Adekvaattisuus lähdetekstin tai sen osan kääntämisessä tarkoittaa sellaista kohde- ja lähdetekstin välistä suhdetta, jolle on ominaista käännösprosessilla tavoitellun tarkoituksen (skopoksen) johdonmukainen huomioonottaminen (Reiss & Vermeer, 1986,76).

Kun käännökselle yhtäältä voidaan esittää ehdottomia ekvivalenssin vaatimuksia ja toisaalta ainakin Reiss ja Vermeer ovat sitä mieltä, että ekvivalenssi ei ole välttämätöntä varsinkaan

teoksissa, joissa funktiota on tavalla tai toisella muutettu, on ehkä syytä tutkia myös muita teorioita, joiden pohjalta kääntäjä voisi lähestyä eufemistisen tekstin kääntämistä. Vaikka ei voidakaan olla varmoja siitä, että Harlequin-käännöksistä puhuttaessa käännöksen funktio on todella eri kuin alkutekstillä, on tätäkin suuntaa syytä siis tutkia. Yllä olevassa lainauksessa mainittu käännöksen tarkoitus eli skopos on seuraavaksi tarkasteltavan käännösteorian keskiössä.

3.3 Skopos-teoria

Sana *skopos* on kreikkaa ja tarkoittaa päämäärää tai tavoitetta. Nämä ovatkin keskeisessä asemassa tässä teoriassa, jonka mukaan ”kaiken kääntämisen ratkaiseva tekijä on käännöksen tarkoitus”. (Reiss & Vermeer 1986, 55). Näin ollen se siis poikkeaa selkeästi ekvivalenssi-teoriasta, jossa pyritään ennen kaikkea käännöksen uskollisuuteen joko muodollisella tasolla tai laajemmin tekstin tasolla. Koska ekvivalenssia ei jo aiemmin mainituista syistä tässä teoksessa sovelleta koko tekstin tasolla, on skopos-teoria siis nostettu esiin, jotta käännettyjen eufemismien sopivuutta tekstiin voidaan tarkastella myös laajemmalla tasolla.

Skopos-teorian toi käännöstieteeseen Hans J. Vermeer 70-luvulla kuvaamaan käännöksen tarkoitusta ja kääntämistä toimintana (Munday 2008, 79). Reiss ja Vermeer määrittelevät skopos-teorian punaisen langan teesillä, jonka mukaan ”on tärkeämpää, että annettu käännöksen tarkoitus (funktio) saavutetaan kuin että käännös suoritetaan tietyllä tavalla”(Reiss & Vermeer 1986, 55). Heidän mukaansa skopos-teorialle voidaan myös määrittää muutamia perimmäisiä sääntöjä. Jeremy Munday on tiivistänyt nämä säännöt seuraavasti teoksessaan *Introducing Translation Studies*:

1. Kohdetekstin määrittää sen skopos.
2. Kohdeteksti tarjoaa kohdekulttuurissaan ja kohdekielellään tietoa lähdekulttuurissa ja lähdekielellä tarjotusta tiedosta.
3. Kohdeteksti ei tarjoa tietoa selkeästi takaisin käännettävissä olevalla tavalla.
4. Kohdetekstin tulee olla sisäisesti koherentti.
5. Kohdetekstin tulee olla koherentti lähdetekstin kanssa.
6. Yllä olevat säännöt ovat hierarkkisessa järjestyksessä, ja niistä ylin skopos-sääntö on tärkein. (Munday 2008, 80, kirjoittajan oma käännös.)

Tässä sääntö 2 on tärkeä sillä, se asettaa lähde- ja kohdetekstit omaan funktioonsa omissa kielellisissä ja lingvistisissä konteksteissaan. Sääntö numero 3 taas korostaa sitä, että käännöksen funktio kohdekulttuurissaan ei välttämättä ole sama kuin lähdekulttuurissa. (Munday 2008, 80.)

Myös Reiss ja Vermeer ovat korostaneet sitä, että käännöksen funktio ei välttämättä pysy samana. Koska tekstin funktiot voivat vaihdella, ei skopos-teorian mukaan voida määrittää absoluuttista käännöstapaa tai käännöstä, vaan käännös vaihtelee sille annetusta skopoksesta riippuen. (1986, 55.) Edelleen Reissin ja Vermeerin mukaan kohdetekstin skopoksen muuttumiselle saattaa olla useitakin syitä. Ensimmäinen niistä on se, että käännöksen tuottaminen on erilainen prosessi kuin lähdetekstin tuottaminen, minkä vuoksi käännöksen funktio voi olla erilainen. Tarkoituksen säilyttäminen katsotaan usein käännöksille ominaiseksi, mutta se ei kuitenkaan ole skopos-teorian perusvaatimus, sillä käännöksen lukija saattaa lukea tekstiä täysin erilaisista syistä tai lähtökohdista kuin alkutekstin lukija. (Reiss & Vermeer 1986, 59–60.)

Toinen syy skopoksen muuttumiselle on muuttunut tarjousskopos: informaatio tarjotaan silloin, kun lähettäjä uskoo sen tarjoavan jotain uutta vastaanottajalle. Tämä vastaanottajaa kiinnostava uusi tieto voi olla muuttunut skopos. Tämä kohta liittyy yllä esitettyjen, skopos-teorian yleisten sääntöjen kohtiin 2 ja 3. Lisäksi kolmas syy muuttuneelle skopokselle on se, että kohdekieli on erilainen järjestelmä kuin alkukieli, jolloin tekstin siirtyessä toiseen järjestelmään osien arvot muuttuvat väistämättä joutuessaan toisenlaisiin yhteyksiin. Koska tämä synnyttää aina ”toisen” tekstin, ainoa järkevä vaatimus on se, että sen tulee olla mahdollisimman lähellä lähdetekstiä, mikä taas voitaisiin saavuttaa juurikin funktiota muuttamalla. (Reiss & Vermeer 1986, 59–60.)

Tämän tutkimuksen kohdalla ehkä mielenkiintoisin skopoksen muuttumisen syy on se, että käännöksen tuottaminen on erilainen prosessi kuin alkutekstin tuottaminen, minkä vuoksi sen tarkoitus saattaa olla eri. Harlequin-romaanien tapauksessa prosessin erilaisuus korostuu, sillä, kuten mainittua, kirjojen käännösprosessi poikkeaa suuresti perinteisestä käännösprosessista, jolloin voidaan olettaa sen olevan kauempana myös alkutekstin tuottamisen prosessista.

Artikkelissaan ”Skopos and Commission in Translational Action” Hans J. Vermeer toteaa sen olevan itsestään selvää, että käännöksellä voi olla myös sama skopos, eli tarkoitus. Tässäkään tapauksessa ei kuitenkaan ole vain kyse lähdeteksti-sidonnaisesta ”transkoodauksesta” (suorasta siirrosta), vaan käännös on nimenomaan suuntautunut kohdekulttuurin tilanteeseen

tai tilanteisiin. (1989/2004, 223.) Vermeer jatkaa, että yksi hyväksyttävä skopos eli tavoite tekstille on myös originaaliteoksen mahdollisimman uskollinen imitaatio, mikä onkin usein käytössä kaunokirjallisissa käännöksissä. Hyvän käännöksen tuottaminen ei siis välttämättä vaadi kohdekulttuuriin sopeutumista, mutta se on yksi mahdollisuus. (Vermeer 1989/2004, 228.) Näin ollen skopos-teoria ja ekvivalenssi eivät välttämättä kuitenkaan ole niin suuressa ristiriidassa keskenään kuin ensisilmäykseltä voisi näyttää, ainakaan kaikissa tapauksissa.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta yllä mainitut seikat antavat paljon miettimisen aihetta. Olisi helppoa ja yksinkertaista todeta, että halvalla viihdekirjallisuudella on ilman muuta sama skopos sekä lähde- että kohdekielessä ja myös samankaltainen asema kulttuurisesti. Voisi helposti olettaa, että kahdessa länsimaassa naiset lukevat romanttista kirjallisuutta samoista syistä, minkä jälkeen luonnollinen jatko ajatukselle olisi se, että myös skopos säilyy. Mikäli kuitenkin tutkimuksen hypoteesi siitä, että suomenkielisissä Harlequin-kirjoissa käytetään epäsuorempia ilmaisuja seksuaalisuudesta puhuttaessa, pitää paikkansa, on mahdollista että myös käännösten skopos on muuttunut. Mikäli näin on, tähän saattaisi syynä olla se, että Reissin ja Vermeerin mukaan usein kuullaan väitettävän, että käännöksellä tulisi olla lukijaan sama vaikutus kuin lähdetekstillä, mikä saattaisi vaatia funktion muuttamista (1986, 60).

Kääntäjän kannalta skopos-teoria vaatii muutamia toimenpiteitä, ensimmäisenä niistä skopoksen määrittäminen. Tämä on mahdollista vain, jos käännöksen vastaanottajia voidaan arvioida. (Reiss & Vermeer 1986, 59). Harlequin-kirjallisuuden tapauksessa vastaanottajina toimivat yleisellä tasolla romanttisen viihdekirjallisuuden lukijat. Toisekseen kääntäjän on tehtävä ”skoposmäärittäykseen perustuva lähdetekstin hierarkiasointi”. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lähdetekstin osien tärkeyttä arvioidaan ennen varsinaisen kääntämistyön aloittamista. Edelleen Harlequin-kirjoista puhuttaessa voidaan ajatella, että tätä työtä tekevät sekä kustantaja neuvojen ja ohjeistusten kautta ennen kääntämisen aloittamista ja kääntäjä kääntäessään omilla valinnoillaan. Kolmannessa vaiheessa tapahtuu viimein varsinainen skopoksen toteuttaminen, eli lähdeteksti siirretään kohdekieliseksi edellä mainitut kohdat huomioon ottaen. Kääntäjältä ensimmäiset kaksi vaihetta vaativat kohdekulttuurin tuntemusta, kun taas kolmannessa vaiheessa tarvitaan ensisijaisesti kohdekielen osaamista. (Reiss & Vermeer 1986, 59.)

Vermeerin mukaan kaiken käännöstoiminnan päämäärä ja sen toteuttamistapa määritetään kuitenkin yhteistyössä toimeksiannon (commission) tilaavan asiakkaan kanssa. Kääntäjälle

tämä tavoitteen ja tavan tarkka määrittely on ensisijaisen tärkeää tehtävän suorittamiseksi onnistuneesti. (Vermeer 2012, 221.) Toimeksianto on toimijan itsensä tai jonkun ulkopuolisen tahon kehoitus suorittaa jokin toiminto, tässä tapauksessa käännös. Toimeksiannon tulisi sisältää mahdollisimman paljon tietoja toimeksiannon päämäärästä eli sen tavoitteen määrittelystä sekä niistä ehdoista, joiden alaisina tämä päämäärä tai tavoite tulisi saavuttaa. (Vermeer 2012, 229.) Näin ollen tilaaja tai asiakas voi myös uudelleen määrittää tekstin skopoksen. Tässäkin korostuu Harlequin-käännösten kohdalla kustantajan rooli, sillä kuten jo aiemmin tässä tutkimuksessa on kirjoitettu, Harlequin-kääntäjiä on erityisesti ohjeistettu lyhentämään tekstiä ja varomaan liiallista eksplisiittisyyttä. Tämä antaa myös lisää pohdittavaa ajatukselle siitä, onko Harlequin-kirjojen skopos erilainen Suomessa kuin englanninkielisessä maailmassa. Harlequin-kirjojen skoposta pohditaan tarkemmin tutkielman luvussa 6.

3.4. Kääntäjän mahdollisuudet vs. kääntämisen mahdottomuus

Hankalia fraaseja, tämän tutkielman tapauksessa seksuaalieufemismeja, kääntäessään kääntäjällä on erilaisia mahdollisuuksia lähestyä ongelmallista kohtaa. Harlequin-kääntäjä voi usein päättää poistaa koko kohtauksen. Jos se ei kuitenkaan onnistu tai tuntuu tilanteessa väärältä ratkaisulta, on Susan Bassnett-McGuire määritellyt seuraavan laisen toimintatavan konteksti- tai tilannesidonnaisten fraasien kääntämiselle, joille ei tunnu olevan kohdekielessä samankaltaista vastinetta. Näin ollen sitä voitaneen soveltaa myös monien eufemismien kääntämiseen. Kirjassaan *Translation Studies* Bassnet-McGuire esittelee seuraavalaisen ohjeistuksen:

- 1.) Kääntäjän tulee hyväksyä se, että alkutekstin ilmaisua ei voida lingvistisellä tasolla kääntää kohdekielelle.
- 2.) Kääntäjän tulee hyväksyä se, että kohdekielessä ei ole samankaltaista kulttuurikonventiota.
- 3.) Kääntäjän tulee pohtia olemassa olevia kohdekielen fraaseja pitäen mielessään puhujan luokan, statuksen, iän ja sukupuolen sekä hänen suhteensa kuulijoihin ja lähdetekstissä esitetyn kontekstin henkilöhahmojen väliselle kohtaamiselle.
- 4.) Kääntäjän tulee pohtia ilmaisun tarkoitusta sen tietyssä kontekstissa, esimerkiksi hyvin jännitteisessä tai virittyneessä kohtauksessa.
- 5.) Kääntäjän tulee korvata lähdetekstin ilmaisun ydin kohdetekstiin sekä kyseiseen tekstiin että kohdekulttuuriin sopivalla ilmaisulla (Bassnett-McGuire 1991, 22).

Sellaisenaan nämä ohjeet ovat edelleen jokseenkin ylimalkaiset, ja varsinaisen käännöksen tuottaminen kohtien 4 ja 5 välissä vaatii vielä melkoisen ponnistuksen. Luettelossa Bassnett kuitenkin esittää varsin kattavasti ne kaikki seikat, joita kääntäjän on pohdittava tuottaessaan käännöstä fraasista, jota kohdekielellä ei välttämättä ole lainkaan vielä olemassa.

Kohdissa 1 ja 2 kehoitetaan kääntäjää hyväksymään ilmaisun kääntämisen tietyn tasoinen mahdottomuus. Bassnett ei suinkaan ole yksin tässä ajatuksessaan, että kaikki ei ole käännettävissä. Myös muun muassa Douglas Robinson teoksessaan *Translation & Taboo* (1996) pohtii samaa aihetta. Tabu hänen kirjassaan viittaa uskonnollisiin teksteihin, mutta jossain määrin paraleelleja voidaan vetää myös eroottisiin teksteihin niiden tabu-luoteen vuoksi. Robinsonin mukaan käännöksessä katoaa aina jotakin: esimerkiksi ekvivalenssiin pyrkiessään käännös ”tappaa” originaalitekstin, sillä se vie tabutekstiltä sen niin sanotun mystisen voiman ja hävittää näin ollen lukijan mystisen kokemuksen, sillä alkuperäinen (pyhä) teksti on tabu, jota ei tulisi lähestyä, koskea tai muuttaa. Tämän takia käsite käännöksen ekvivalenssi on käytössä: alkutekstiä pitää kunnioittaa tarpeeksi, jotta sen voi siirtää mahdollisimman hyvin kohdekielelle. Samalla on kuitenkin tunnustettava ja hyväksyttävä, että kaikkea ei pystytä kääntämään ja tekstin tärkein osa katoaa, eli kokemus mystisestä. (Robinson 1996, 39–40.) Harlequin-kirjojen tapauksessa mystiikka tai pyhyys ovat ehkä vääriä sanoja kuvaamaan kirjojen tarjoamaa kokemusta, mutta Robinsonin varsinaisen merkityksen voi katsoa pätevän myös tabu-luonteisen eroottisen kirjallisuuden kääntämiseen: käännös, kuinka onnistunut tahansa, ei pysty välittämään kaikkea sitä voimaa, tai tässä tapauksessa eroottisuutta, mitä alkutekstissä on, ja kääntäjän täytyy oppia hyväksymään tämä.

Aiheeseen liittyen Robinson jatkaa, että kääntäjän täytyy valita monista mahdollisista tulkinnoista yksi. Tämä ei kuitenkaan tapahdu pakottamalla, vaan sen vuoksi, että Robinsonin mukaan kääntäminen on aina valitsemista, jonkin kadottamista. (1996, 69.) Mielenkiintoista kyllä, Harlequin-kirjojen tapauksessa voidaan ajatella, että tämä valitsemisen pakko on myös ulkoa saneltu joissain tapauksissa kustantajalta tuleen lyhentämisvaatimuksen ja muiden ohjeiden myötä.

Kääntämisen mahdottomuutta pohdittaessa Harlequin-kääntäjillä on parempi asema muihin kääntäjiin verrattaessa: halutessaan he voivat luvallisesti poistaa mahdottomaksi koetun kohdan tai muokata sitä muilla tavoin. Toisaalta voi olla lannistavaa ajatella, että käänнос ”tappaa” väistämättä alkutekstistä osan ja että tämä tulisi vain oppia hyväksymään. Käännöksiä kuitenkin tarkastellaan rinnakkain alkutekstiensä kanssa hyvin harvoin, joten lukija tuskin huomaa, jos tekstejä on muokattu tai niiden eroottisuus ei ole täydellisesti välittynyt käännökseen. Tekstejä vertaillaan rinnakkain useimmiten vain käännskritiikeissä tai kääntämisen tutkimuksessa, esimerkiksi tämän tutkimuksen seuraavissa osioissa, joista seuraava luku keskittyy aineiston esittelyyn.

4. Aineiston esittely

Tutkielman aineistoon kuuluu kolme kirjaa käännöksineen, siis yhteensä kuusi teosta: Lynne Grahamin *The Cozakis Bride*, 2000 (*Häpeäksi suvulleen*, suom. Leena Sarmanne, 2003), Sandra Fieldin *The Millionaire's Pregnant Wife*, 2006. (*Unelma vapaudesta*, suom. Outi Suominen, 2008) ja Julia Jamesin *The Italian's Rags-to-Riches Wife*, 2007 (*Hurmausleikki*, suom. Liisa Sivonen, 2010). Kaikki kolme kirjaa ovat ilmestyneet Harlequinin Romantiikka-sarjassa, joka on varsin viaton Harlequin-sarja, vaikkakaan ei vähiten eroottinen. Se oli kuitenkin selailemistani sarjoista eufemistisesti rikkain, minkä vuoksi se valikoitui aineistosarjaksi. Harlequinin omien sanojen mukaan Romantiikka-sarjan teokset tarjoavat ”aitoa romantiikkaa” (James) ja ”takuuvarmasti aina onnellisia loppuja” (Graham).

Romantiikka-sarjan kirjoille on tyypillistä samankaltainen juoni kirjasta kirjaan: itseään rumana pitävä, elämässään tavalla tai toisella epäonnistunut tai epäonninen nainen rakastuu menestyvään, komeaan ja usein ulkomaalaiseen mieheen. Jostain syystä mies rakastuu kuitenkin myös naiseen ja lukuisten kommelluksien ja vastoinkäymisten myötä päästään viimein onnelliseen loppuun.

Ensimmäinen teos on Lynne Grahamin kirjoittama *The Cozakis Bride*. Teos on suomennettu nimellä *Häpeäksi suvulleen*, ja sen on suomentanut Leena Sarmanne. Kirja on aineiston vanhin, alkuteos vuodelta 2000 ja käännös vuodelta 2003. Teos oli myös aineiston eufemistisin määrällisesti mitattuna johtuen osittain siitä, että siinä oli eniten eroottisia kohtauksia. Kirjan päähenkilö, Isossa-Britanniassa asuva kreikkalais-brittiläinen Olympia, on ollut hyvin nuorena isoisänsä järjestämänä kihloissa kreikkalaisen rikkaan miehen kanssa, jonka oli määrä Olympian myötä saada myös Olympian isoisän liikekonsernin johtajuus. Kihlaus päättyi kuitenkin skandaaliin ja molemminpuoliseen väärinymmärrykseen. Myöhemmin Olympia joutuu kuitenkin köyhyyden ja äitinsä sairauden takia lähestymään entistä kihlattuaan uudelleen ja tarjoutuu tälle vaimoksi. Mies suostuu, sillä se on edelleen hänelle ainoa keino saada johtajuus Olympian isoisän valtavassa yrityksessä. Aluksi molemmat jopa inhoavat toisiaan, tai ainakin antavat niin ymmärtää, mutta luonnollisesti rakkaus perii lopulta voiton ja samalla selvitetään menneisyyden valtava skandaali. Alkuteoksessa on sivuja 186 ja käännöksessä 154, jolloin tekstiä on lyhennetty noin 32 sivua, mikä on suurin aineistokirjoille tehty lyhennys.

Seuraava aineiston kirja on Sandra Fieldin kirjoittama *The Millionaire's Pregnant Wife*. Suomeksi teos on käännetty nimellä *Unelma vapaudesta* ja kääntäjänä toimi Outi Suominen. Alkuteos on vuodelta 2006 ja käännös vuodelta 2008. Siinä veljensä kasvattanut ja omat tarpeensa ja unelmansa unohtanut Kelsey on vihdoinkin vapaa elämään omaa elämäänsä. Hän tekee listan unelmistaan, ja yhtenä kohtana on ”kokea romanssi”. Hän kohtaa työnsä kautta upporikkaan Luken, joka vie Kelseyn unelmalomalle tropiikkiin ja auttaa häntä toteuttamaan romanssin lisäksi myös muita haaveitaan. Heidän suhteensa piti kuitenkin olla vain muutaman viikon romanssi, mutta Kelseyn tultua raskaaksi Kelsey ja Luke joutuvat miettimään tulevaisuutensa uudelleen. Luonnollisesti siitä tulee lopulta yhteinen. Alkuteoksessa on sivuja 186 ja käännöksessä 164, jolloin tekstiä on lyhennetty noin 22 sivua.

Kolmas ja viimeinen aineistoon valittu kirja on Julia Jamesin *The Italian's Rags-to-Riches Wife*. Se on ilmestynyt vuonna 2007 ja Liisa Sivosen suomennos *Hurmausleikki* vuonna 2010, eli teos on aineiston tuorein. Kirjassa arkipäiväisen näköinen Laura Stowe paljastuu rikkaan, vanhenevan liikemiehen Tommassonin lapsenlapseksi. Liikemies lähettää oikean kätensä, Allesandron, hakemaan pojantyttärensä luokseen. Laura ei kuitenkaan sovi Allesandron suunnitelmiin, sillä hän haluaa johtajaksi Tommasonin paikalle miehen jäädessä eläkkeelle, ja Tommason taas haluaa löytää Lauralle hyvin aviomiehen, jolla jättää yrityksensä johtajuus. Lauran kaunistaminen ja totuttaminen miljonäärin elämään jää kuitenkin Allesandron harteille. Aluksi Laura ja Allesandro inhoavat ja jopa halveksivat toisiaan, mutta kirjan kuluessa tunteet muuttuvat. Alkuteoksessa on jälleen sivuja 186 ja käännöksessä 160, jolloin tekstiä on lyhennetty noin 26 sivua.

Jo nämä lyhyet kuvaukset kirjojen juonista paljastavat, että aineiston Harlequin-romaanit seuraavat melko tarkasti 13-kohtaista ”täydellisen romanssin” kaavaa, joka esiteltiin luvussa 2.1. Esimerkiksi kohta 1, jossa sankarittaren sosiaalinen identiteetti tuhoutuu, on hyvin konkreettinen aineiston jokaisessa kolmessa kirjassa: Ensimmäisessä teoksessa naisen identiteetin on tuhonnut jo aikoja sitten tapahtunut skandaalinkäryinen kihlauksen purkautuminen, toisessa teoksessa nainen on myymässä lapsuudenkotiaan uuden elämänvaiheen alkaessa ja kolmannessa kirjassa sankarittaren käsitys itsestään tuhoutuu, kun hänen äitinsä isovanhemmat, hänen perheensä, kuolevat ja hän paljastuu upporikkaan liikemiehen pojantyttäreksi. Myös kohta 7 on kaikissa aineiston kirjoissa melko selkeä: sankaritar ja mies ovat erossa toisistaan emotionaalisesti ja/tai fyysisesti ensimmäisessä kirjassa miehen jättäessä sankarittaren jahdilleen mennessään itse maihin, toisessa kirjassa

Kelsey lähtee miehen omistamalta paratiisisaarelta äkisti ja kolmannessa Laura pakenee takaisin lapsuudenkotiinsa kuviteltuaan miehen vikitelleen häntä vain päästäkseen kiinni hänen perintöönsä. Tosin Jamesin teoksessa tämä fyysinen erillään olo tapahtuu verrattain myöhään ja vasta kirjan loppupuolella. Näin ollen voidaan ajatella, että kohta on kirjassa esiintynyt jo aiemmin emotionaalisena etäisyytenä.

Sen sijaan kohta 13 on taas hyvin selkeä kaikissa kirjoissa ja kietoutuu takaisin kohtaan 1: ensimmäisessä sankaritar saa selvitettyä identiteettinsä tuhonneen skandaalin ja todistettua menneen syyttömyytensä miehelleen, toisessa kirjassa sankaritar saa uuden kodin ja perheen korvaamaan menetettyä lapsuudenkotiaan ja perhettään ja kolmannessa kirjassa taas sankaritar saa kunnostettua lapsuudenkotinsa ja viettää siellä kesää uuden perheensä kanssa.

Myös muut Radwayn listan kohdat voidaan teoksista erottaa, joskaan ne eivät välttämättä seuraa kronologisesti samaa kaavaa. Juonien tarkempi tarkastelu on kuitenkin tässä turhaa. Lyhyesti todettuna aineiston teosten juonet voi tiivistää vain muutamaan sanaan: nainen ja mies kohtaavat ja rakastuvat intohimoisesti päätyen vastoinkäymisten ja väärinymmärrysten kautta lopulta yhteiseen tulevaisuuteen.

Myös muita samankaltaisuuksia löytyy, sillä kaikkien kolmen romaanin naiset ovat jollain tapaa epäonnistuneita tai ainakin epäonnisia: joka äärimmäisen köyhiä tai omasta mielestään rumia, tai molempia. He ovat myös kaikki neitsyitä. Heidän rakkaudenkohteensa taas ovat menestyneitä ja äärimmäisen komeita – ja kahdessa tapauksessa kolmesta kotoisin eri maasta kuin sankaritar itse. Kaikki sankarittaret myös joutuvat esimerkiksi kokemaan mustasukkaisuutta ja epävarmuutta miehensä vanhojen tai huhuttujen rakastettujen vuoksi.

Juonten samankaltaisuus tekee Harlequin-romaaneista mainioita tutkimuskohteita, sillä tietty tyylillisten ja juonellisten seikkojen samankaltaisuus helpottaa sanastotason tutkimusta. Tosin se, että kirjoja joudutaan lyhentämään ja muokkaamaan käännösprosessin aikana, tuo omat vaikeutensa, mutta yleensä ottaen kirjojen samankaltaisuus ja eritoten niiden mahdollinen yhtenäinen skopos, viihdytystarkoitus, antaa mainiot puitteet tarkastella leksikaalisia eroja. Näitä sanastotason eroja tarkastellaan tarkemmin esimerkkien kautta luvussa Menetelmät ja aineiston analyysi.

Kaikkien alkuteoksien pituus oli 186 sivua, mutta suomennosten pituus vaihteli 154 sivusta 164 sivuun ja niitä oli lyhennelty 22–32 sivua. Tässä esiintyy ehkä yllättävänkin paljon vaihtelua, kun pidetään mielessä teosten standardimaisuus. Toisaalta suomennokset ovat ilmestyneet melko etäällä toisistaan, ensimmäinen jo vuonna 2003 ja viimeisin vuonna 2010, mikä saattaa osaltaan selittää tätä heittoa pituuksissa.

5. Menetelmät ja aineiston analyysi

5.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmänä tässä työssä on käytetty kvalitatiivista metodologiaa, jossa alkutekstistä Markku Variksen kiertoilmaisuindikaattoreja käyttäen poimitut eufemismit on jaoteltu viiteen kategoriaan. Näitä jäljempänä tarkemmin esiteltyjä kategorioita tarkastellaan esimerkkien kautta, joissa pohditaan ilmaisun eufemistisuuden tasoa alkutekstiin verrattaessa ja kääntäjän käännösratkaisua.

Lisäksi tutkimuksessa on osittain käytetty kvantitatiivista menetelmää, sillä myös alkutekstissä ja käännöksessä esiintyvien eufemismien määrää tarkastellaan ja vertaillaan teosten kesken ja toisaalta teoksen ja sen käännöksen välillä. Käännösten rohkeasta lyhentämisestä johtuen tällä metodilla saadut tulokset ovat vain viitteellisiä.

Aineistokirjojen valikointiprosessi alkoi noin kymmenen suomenkielisen Harlequin-kirjan lukemisella. Näistä valikoituivat ne kirjat, jotka tuntuivat tarjoavan runsaan valikoiman esimerkeiksi soveltuvia, kirjoille tyypillisiä eufemismeja. Näistä valikoitui edelleen kolme lopullista aineistokirjaa 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä, ensimmäinen sen alkupäästä, toinen keskivaiheilta ja kolmas vuosikymmenen loppupuolelta.

Tutkielman aineistoksi valikoituneet aineistokirjat käytiin tämän jälkeen tarkemmin läpi alkuperäistekstin ja käännöksen rinnakkaisella vertailulla. Tämän vertailun aikana eufemistisia ilmaisuja verrattiin luvussa 3.1. tarkemmin esiteltyihin eufemismi-indikaattoreihin, ja jos niiden todettiin joko alkutekstissä tai käännöksessä täyttävän eufemismin määritelmän, poimittiin ilmaisut taulukoihin, jotka löytyvät tutkimuksen liitteenä. Ilmaisuun liitettävien indikaattorien lisäksi taulukoista käy ilmi kirja ja sivut, alkuperäinen ilmaisu sekä sen käännös.

Poimitut eufemismit on jaettu viiteen kategoriaan sen perusteella, millaisen lähestymistavan kääntäjä on eufemismeihin ottanut: etäännyttävämpi (eufemistisempi), suurempi vai samantasoinen. Poistot on myös jaoteltu omaan kategoriaansa samoin kuin poikkeustapaukset. Etäännyttävällä ja suuremmalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa käännetyt eufemismit tai ilmaisun suhdetta alkuperäiseen ilmaisuun ja sen eufemistisuuteen.

Etäännyttävämpi eli eufemistisempi käännös on alkutekstiin verrattuna selvästi kiertelevämpi ja kaunistelevämpi kuin alkuperäinen ilmaisu, kun taas suurempi käyttää suurempaa ja ehkä ”ronskimpaa” kieltä kuin vastaava ilmaisu. Suoremmalla tavalla käännetty eufemismi siis on alkutekstin ilmaisua lähempänä eufemismin todellista merkitystä. Poikkeustapaukset eivät suoraan kuulu kumpaankaan näistä ryhmistä, vaan ne ovat esimerkiksi dysfemismeja tai ilmaisuja, joissa kääntäjä on päättänyt muuttamaan ilmaisun viittaussuhdetta.

Kategoriajaottelun tekemisessä on hyödynnetty Markku Variksen teoksessaan *Sumea kieli – Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa* esittelemää viittä indikaattoria, jotka on esitelty tämän tutkimuksen luvussa 3.1. sekä lyhyemmin jäljempänä. Kunkin poimitun kiertoilmaisun kohdalla on esitetty se indikaattori tai ne indikaattorit, joiden perusteella kyseistä ilmaisua voidaan pitää eufemismina. Nämä käytetyt indikaattorit ovat ilmauksen kirjaimellinen merkitys (I), referentin ja ekstension laatu (II), ilmauksen vakiintumisaste (III), konteksti (IV) ja intentio-funktio (V). Tässä on huomattava, että indikaattori V – ilmaisun intentio-funktio – pätee lähes jokaiseen tutkimuksen eufemismiin, sillä useimmissa tapauksissa intentiona on välttää suoraa viittausta johonkin eksplisiittisemmin seksuaaliseen tai eroottiseen.

Aineiston käsittelyssä on ensin esitelty on kvantitatiivinen yhteenveto aineistosta poimituista kiertoilmaisuista: kuinka monta eufemismia aineistokirjoista löytyi yhteensä ja kuinka ne jakautuivat eri ryhmiin. Näiden tulosten perusteella voidaan huomata, millaisia lähestymistapoja kääntäjät ovat työssään käyttäneet ja pystytään arvioimaan, onko käännös yhtä rohkea kuin alkuteokset, vai onko niiden eroottisuutta lievennetty. Tämän jälkeen jokaisesta viidestä ryhmittelystä esitellään muutamia esimerkkejä tarkemmin kvalitatiivisesta näkökulmasta käsin. Esimerkkejä tarkastellaan yleisen tason lisäksi myös jo aiemmin esitettyjen käännösteorioiden, ekvivalenssin ja toisaalta skopoksen, näkökulmasta. Ekvivalenssi sovelletaan tässä tutkimuksessa lähinnä ilmaisuihin itseensä, jolloin keskiöön nousee niiden samanarvoisuus ja vastaavuus alkutekstin ilmaisun kanssa. Skopos-teoriaa taas pohditaan laajemmin koko tekstin tasolla siitä näkökulmasta käsin, voiko käännöksen skopos eli tarkoitus täytyä ilmaisujen ekvivalenssista riippumatta.

5.2. Aineiston eufemismit numeroina ja esimerkkien kautta

Ennen tulosten tarkastelua on hyvä tarkentaa, mitä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan eufemismilla. Ilmaisut on valittu luvussa 3.1. (ja lyhyemmin yllä) esiteltujen indikaattorien mukaan, mutta muutamissa kohdin on kontekstin vuoksi nostettu esiin myös fraasi, jossa eufemismi esiintyy. Lisäksi osa ilmaisuista on laajemmin ymmärrettäviä kiertoilmaisuja, jotka on otettu mukaan analyysiin, koska joko alkutekstin laajempi kiertoilmaisuus on käännetty kohdetekstissä eufemismiksi tai toisinpäin.

Tällä määrittelyllä kolmesta aineistokirjasta nousi esiin yhteensä 158 eufemismia, jotka jaoteltiin viiteen kategoriaan. Merkitykseltään etäännyttävämpiä eufemismeja löytyi 16. Nämä eufemismit olivat indikaattorien perusteella eufemistisempia kuin alkutekstin vastaavat ilmaisut. Merkitykseltään suorempia ilmaisuja kolmessa aineistokirjassa esiintyi yhteensä 20. Suorempi merkitys tässä tarkoittaa siis sitä, että suomennoksessa käytetty ilmaisu on suorempi ja ei yhtä eufemistinen kuin alkutekstissä esiintynyt eufemismi.

Näiden lisäksi on listattu myös poistot, joita alkuteoksia käännöksiin verrattaessa löytyi yhteensä 35. Poistoilla tarkoitetaan eufemistisia ilmaisuja, joita on esiintynyt alkutekstissä, mutta joita ei löydy käännöksestä, joko koska kääntäjä on päätenyt lyhentämään kyseistä kohtaa tai koska koko kyseinen kohta on käännöksestä poistettu. Neljänteen kategoriaan on koottu poikkeustapaukset. Nämä sisältävät muun muassa mahdollisesti virheellisesti käännettyt ilmaisut, kohdat, joissa pidempi ilmaisu on käännetty lyhyemmäksi tai korvattu lyhyemmällä ilmaisulla sekä dysfemismit, joissa alkukielen karkea ilmaisu on käännetty joko yleiskielelle tai kiertoilmaisuksi. Jotta alkutekstin ja käännökseen välistä suhdetta voidaan tarkastella johdonmukaisemmin, poikkeusten kohdalla voi indikaattoreista päätellä, onko niiden käänнос eufemistisempi vai suorempi kuin alkutekstissä. Poikkeuksia teksteistä löytyi yhteensä 13.

Viides ja viimeinen kategoria sisältää samantasoiset eufemismit. Yhteensä niitä löytyi teksteistä 74. Samantasoisilla ilmaisuilla tarkoitetaan tässä alkutekstissä esiintyneitä eufemismeja, jotka kääntäjä on kääntänyt suomeksi samantasoisesti, eli ne eivät siis ole merkitykseltään juurikaan lähempänä tai kauempana ilmaisun varsinaista merkitystä.

Aineistosta poimitut eufemismit esitellään alla Taulukossa 1 kategorioittain ja kirjakohtaisesti.

Taulukko 1: Kirjojen eufemismit kategorioittain

Kirja	Eufemistisempi	Suorempi	Poistot	Poikkeukset	Samantasoiset	Yhteensä
Graham	9	7	10	5	32	63
James	5	6	9	2	19	41
Field	2	7	16	6	23	54
Yhteensä	16	20	35	13	74	158

Luvuista voidaan jo vetää alustavia johtopäätöksiä. Kirjoja vertaillessa huomataan, että eniten eufemismeja oli käytössä vanhimmassa aineistokirjassa, Lynne Grahamin teoksessa *The Cozakis Bride*. Yli 20 eufemismia vähemmän, 41 eufemismia, taas löytyi Julia Jamesin teoksesta *The Italian's Rags-to-Riches Wife*. Sandra Field ja kirja *The Millionaire's Pregnant Wife* sijoittuu näiden välille 54 eufemismillaan. Tämä 22 eufemismin heitto kirjojen välillä on lopulta yllättävänkin pieni.

Hypoteesin kannalta yllättävä löytö oli se, että suoraan eufemistisempia ilmaisuja oli vain 17, kun taas suoremiksi määriteltyjä ilmaisuja löytyi 20. Tämä ero ei juuri tasaannu, vaikka poikkeukset otetaan mukaan laskuihin: kuusi poikkeustapausta voidaan katsoa eufemistisemmiksi alkutekstiin verratessa, mutta suoremaksi tulkittavia ilmaisujaakin on viisi. Kun eroja tarkastellaan kirjoittain, huomataan kuitenkin, että ainoastaan Fieldin kirjassa on selvästi enemmän suoremmin käännettyjä eufemismeja kuin muissa kirjoissa. Kyseisessä kirjassa esiintyy myös ylivoimaisesti eniten poistoja. Tässä saattaa siis yksinkertaisesti olla kyse kirjailijan eri tyylistä ja/tai kääntäjän päätöksestä poistaa kiertoilmaisuja tai niitä sisältäviä kohtauksia rohkeammin kuin muut kääntäjät.

Seuraavissa luvuissa pohditaan tarkemmin aineistosta poimittujen esimerkkien kautta sitä, millaisia käännostapoja kääntäjät ovat valinneet sekä sitä, miten tämä vaikuttaa käännökseen ja eroaako käänнос niiden vuoksi huomattavasti alkuperäisteoksestaan ja jos eroaa, niin kuinka. Esimerkkejä on poimittu kaikista viidestä kategoriasta ja jokaisesta kirjasta, mikäli mahdollista, on esitelty vähintään yksi esimerkki jokaista kategoriasta kohden.

5.1.1. Eufemistisemmat (etäännyttävämmät)

Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin niitä eufemismeja, jotka on käännetty eufemistisemmin kuin alkutekstin ilmaisu, eli jotka siis merkitykseltään ovat käänöksessä etäämmällä varsinaisesta tarkoitteestaan kuin alkutekstissä.

Esimerkki 1

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
virgin	koskematon	-/ I, II, IV, V	Graham, 78 käännös, 67

Tässä esimerkissä alkutekstin ilmaisu ”virgin” on käännetty ilmaisuksi ”koskematon”. Se on valittu eufemismiksi perustuen Markku Variksen indikaattoriluokittelun luokkiin I, II, IV ja V. Alkutekstissä on käytetty ilmaisua, joka suoraan käännettynä olisi ”neitsyt”. Sen sijaan käännöksen valittu ilmaisu ”koskematon” poikkeaa denotaatioltaan eli tarkoitteeltaan alkutekstistä: kirjaimellisesti tulkittuna ”koskematon” viittaa vain asiaan, johon ei ole koskettu: Esimerkiksi luonto saattaa olla koskemattonta. Näin ollen se on indikaattorin I mukaan eufemismi. Indikaattorin II voidaan katsoa koskevan käännettynä ilmaisua, sillä samaan asiaan voidaan viitata myös suoremmin käyttämällä sanaa neitsyt. Samaan tapaan myös indikaattori IV koskee ilmaisua, sillä sen voidaan katsoa kontekstin perusteella olevan kiertoilmaisu sanalle neitsyt ja lisäksi ”koskemattoman” varsinainen merkitys paljastuu vasta kontekstin kautta. Viidennen indikaattorin mukaan ilmaisu on kiertoilmaisu, sillä tässä kohtaa kääntäjä on valinnut käännöstävän, jolla pyritään kiertämään alkutekstin suoraa ilmaisua käyttämällä vähemmän ”karkeaa” ilmaisua.

Tämä esimerkki koskee siis ilmaisua, joka ei alkutekstissä ole kiertoilmaisu, vaan on vasta kääntäjän käsittelyn jälkeen muuttunut eufemismiksi. Sana *koskematon* tässä kontekstissa on kuitenkin hyvin vakiintunut suomen kielessä ja erityisesti tässä kontekstissa, minkä vuoksi Variksen eufemismin indikaattoria III ei voida soveltaa siihen. Tässä tapauksessa kohdekielen eufemistisuus lähtökieleen verrattaessa on siis siihen osuvien indikaattorien määrästä päätellen melko itsestään selvää.

Esimerkki 2

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
(shameless little) whore	pikkuhutsu	-/ II, V	Graham, 97 käännös, 83

Tämä esimerkki poikkeaa melko paljon esimerkissä 1 esitetystä tapauksesta, vaikka kyseessä on tässäkin kohdassa alkutekstin suorasanaisten ilmaisu, joka on käännetty eufemistisemmaksi. Se ei kuitenkaan ole yhtä selkeästi eufemistinen kuin esimerkin 1 ilmaisu: vain kaksi Markku Variksen määrittelemästä kiertoilmaisuindikaattorista pätee siihen. Indikaattori I ei päde tähän kohtaan, sillä käännöksen kirjaimellinen merkitys on kuitenkin sama kuin alkutekstin ilmaisulla. Näin ollen sanaa voisikin pitää enemmän synonyymina kuin eufemismina. Toisaalta indikaattorin II mukaan ilmaisu on kiertoilmaisu, sillä alkutekstissä esitettyyn denotaatioon voidaan viitata suoremmin, esimerkiksi sanalla ”huora”. Myös indikaattorin V mukaan ilmaisu on eufemismi, sillä ilmaisulla selvästi pyritään pehmentämään alkutekstin hyvinkin suoraa ilmaisuja. Esimerkin suomennos onkin sillä hienoisella rajalla, jossa synonyymi ja eufemismi kohtaavat, mutta koska siihen voidaan kuitenkin linkittää nämä kaksi indikaattoria, voidaan se katsoa eufemismiksi.

Suomenkielisen ilmaisun voi katsoa eufemistisemmaksi myös sen etuliitteen ”pikku” perusteella. Ilmaisua voisi toisaalta väittää myös hypokorismiksi, eli hellitteleväksi tai liennyttäväksi kielikuvaksi (Varis 1998, 116). Näin ollen se on eräänlainen rajatapaus, jonka asema eufemismina ei ole itsestään selvä. Selvää on kuitenkin, että yhtä karkea ja suora ilmaisu kyseessä ei ole kuin alkutekstissä.

Esimerkki 3

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
sexual deprivation	puutteessa	-/ II, IV, V	Field, 163 käännös, 140

Edellisen esimerkin tapaan tässäkin on kyse suorasta ilmaisusta, jonka tilalla on käännöksessä käytetty eufemismia. Tässä esimerkissä rajanveto synonyymien ja eufemismien välillä on kuitenkin selkeämpää: siinä missä alkutekstissä puhutaan selkeästi seksuaalisesta puutteesta, on käännöksessä jätetty tekstiin vain sana puutteesta, jolloin ilmaisu on hieman monnimerkityksellisempi. Näin ollen käännöksessä käytettyyn eufemismiin pätee 3 Variksen

indikaattoreista: asia voitaisiin ilmaista suoremmin, vasta konteksti tuo varmuuden siitä, mistä puhutaan ja intentiona on lieventää suoraa viittausta seksuaaliseen puutteeseen.

Tässä esimerkissä käännöksen eufemistisuutta on siis lisätty poistamalla osa alkutekstin fraasista: pelkkä ”deprivation” ja ”puutteessa” olisivat eufemismeina täysin samantasoisia. Kyseessä onkin erilainen tapa lisätä eufemistisuutta kuin esimerkeissä 1 ja 2.

Esimerkki 4

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
(delicate) tissues	jalkoväli	-/ I, II, IV, V	James, 118 käännös, 99

Esimerkki 4 esittelee jälleen uuden tavan lisätä käännöksen eufemistisuutta, sillä tässä tapauksessa se on tehty siirtymällä yksityiskohtaisesta yleisempään. Alkutekstin ilmaisussa kuvaillaan naisen sukupuolielimiä melko yksityiskohtaisesti, suora käännös voisikin olla ”herkät kudokset”. Alkutekstin ilmaisua ei sinänsä voida pitää eufemismina, sillä sen voidaan ajatella viittaavan suoraan tarkoitteeseensa. Käännökseen valittu ilmaisu, ”jalkoväli”, on kuitenkin huomattavasti vähemmän yksityiskohtainen ja näin ollen eufemistisempi. Siihen pätee neljä eufemismien indikaattoreista.

Tällainen käännöstapa ja keino tehdä käännöksestä hieman eufemistisempi tuntui aineiston pohjalta olevan melko suosittu. Monissa eufemismikäännöksissä tarkempi ja yksityiskohtaisempi ilmaisu oli korvattu yleisluonteisemmalla ilmaisulla. Muita esimerkkejä samasta ilmiöstä olisivat esimerkiksi se, että sanat ”wanting”, ”craving” ja ”desire” oli kaikki käännetty kaipuiksi tai kaipaukseksi, myös saman kirjan sisällä. Seuraavassa esimerkissä esiteltävä tapaus on myös tavallaan ilmaisu, jossa siirrytään yksityiskohtaisemmasta yleisempään.

Esimerkki 5

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
(long, strong) shaft... sliding into her	Allesandro liukui sisään	IV/ I, II, IV, V	James, 121 käännös, 102

Tämä esimerkki kuvaa aineiston perusteella hyvin yleistä ja vakiintunutta tapaa muokata käännöstä eufemistisempaan suuntaan. Alkutekstin tässä tapauksessa hyvin suora viittaus

sukupuolielimeen on käännöksessä korvattu ”omistajansa” nimellä. Samanlainen tapa on ainakin aineistosta päätellen hyvin vakiintunut myös romanttisen viihdekirjallisuuden kirjoittamisessa: aineistosta löytyi yhteensä peräti 16 tapausta, joissa sukupuolielimeen tai rintoihin viitataan henkilön nimellä.

Sanalla ”shaft” on Englannin kielessä monia eri merkityksiä, mutta se on kuitenkin hyvin vakiintunut nimitys miehen sukupuolielimelle, ja tämän vuoksi sen merkitys on itsestään selvä heti kun konteksti on selvillä. Näin ollen siihen pätee eufemismi-indikaattoreista vain indikaattori IV, kun taas käännökseen pätee indikaattoreista neljä: vain ilmaisun vakiintumisastetta kuvaava indikaattori III ei siihen sovi, sillä kyseessä on vakiintunut ilmaisu.

Yhteenveto

Esimerkkien kautta pystyttiin havainnollistamaan, että kääntäjillä on useita eri tapoja muokata ilmaisuista eufemistisempia. Ilmaisun eroottisuutta voidaan lieventää esimerkiksi häivyttämällä ilmaisun yksityiskohtaisuutta, kuten esimerkeissä 3, 4 ja 5, valitsemalla yksiselitteisesti eufemistisempi ilmaisu kuten esimerkissä 1 tai valita muita keinoja ilmaisun liennyttämiseksi esimerkin 2 tapaan. Näiden esimerkkien pohjalta tarkasteltuna kääntäjien ratkaisut eufemistisemmän tekstin aikaansaamiseksi ovat useimmiten varsin toimivia ja ymmärrettäviä. Niitä vasten on myös hyvä lähteä tutkimaan myös suurempien käännösten, poikkeustapausten ja samantasoisesti käännettyjen kiertoilmaisujen kääntämistä sekä poistoja.

5.1.2. Suoremmat (lähennyttävät)

Tässä luvussa tarkastellaan ilmaisuja, jotka on käännetty suoremmin alkutekstiin verratessa, eli esimerkiksi alkutekstin eufemismi on käännetty yleiskielelle tai valittu kiertoilmaisu on selkeämpi ja vähemmän eufemistinen kuin alkutekstin ilmaisu.

Esimerkki 1

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
Hungry, aren't you?	Tekeekö mieli?	I, II, IV, V/ II, IV	Graham, 43 käännös, 38

Tässä esimerkissä alkutekstin ”Hungry, aren’t you” -kysymys, jossa kirjaimellisesti käännettynä ihmetellään vastapuolen nälkäisyyttä, on käännetty melko suoraksi ”tekeekö mieli?” kysymykseksi. Vaikka käänöksessä ei olekaan lisätty sanaa ”seksiä” kysymyksen perään, on se kuitenkin niin vakiintunut ilmaisu puhuttaessa seksuaalisesta halusta, että merkityksestä ei voi erehtyä. Näin ollen alkutekstin hieman flirttaileva ilmaisu on käännetty melko suorasti.

Molempiin ilmaisuihin pätevät Variksen määrittelemät eufemismin indikaattorit II ja IV, eli ne voisi ilmaista myös suoremmin ja toisaalta vaativat kontekstin, jotta niiden tarkoite käy täysin selväksi. Lisäksi alkutekstin ilmaisuun sopivat myös indikaattorit I ja V, eli sen kirjaimellinen merkitys on eri kuin sen denotaatio ja sillä epäilemättä yritetään kiertää suorempia tapoja viitata seksuaaliseen halukkuuteen. Se on siis selkeästi eufemistinen.

Sen sijaan käänöksen ilmaisu, ”tekeekö mieli”, on rajatapaus, ja sen eufemistisuus on kyseenalaista. Osittain tämä johtuu ilmaisun kieliopillisesta keskeneräisyydestä: siitä puuttuu objekti. On täysin eri asia esittää mainittu kysymys rakkaansa kanssa vuoteella lepäillessä tai karkkihyllyn ohi kävellessä. Tässä määrittäväksi tekijäksi nousee siis konteksti, ja näin ollen onkin subjektiivista, onko ”tekeekö mieli?” kysymys yksinään, kontekstista riippumattomana, eufemistinen vai täysin suora kysymys tai ehdotus. Tästä johtuen käänöksen eufemistisuus jää tulkinnanvaraiseksi, mutta se on kuitenkin epäilemättä suurempi kuin alkutekstin ilmaisu.

Esimerkki 2

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
having a high old time of it	sekstaamassa	I, II, III, IV, V/ (- / II, IV)	Graham, 102 käännös, 86

Tämä esimerkki poikkeaa jonkin verran edellisestä, sillä alkutekstin eufemismi ei ole denotaatioltaan niin selkeä. Tosin sekin on erittäin kontekstiriippuvainen. Sanakirjaselitys ilmaisulle on ”A most enjoyable time”, eli kyseessä on erittäin hauska hetki tai ajanviettotapa (Oxford dictionaries). Itsenäisenä ilmaisuna sillä ei siis ole mitään seksuaalista merkitystä, vasta konteksti antaa sille konkreettisemmän merkityksen. Näin ollen siihen osuvat Variksen indikaattoreista kaikki viisi: sen kirjaimellinen merkitys poikkeaa sen todellisesta merkityksestä, se voitaisiin ilmaista huomattavasti eksplisiittisemmin, se ei vaikuta olevan

erityisen vakiintunut ainakaan omassa kontekstissaan, sen merkitys selviää vasta kontekstista ja sillä yritetään välttää suurempien ilmaisujen käyttö tilanteessa, jossa viitataan seksuaaliseen kanssakäymiseen. Indikaattorien perusteella se on siis varsin eufemistinen ja kiertelevä ilmaisu, jonka merkitys ei sinänsä selviä vedenpitävästi: kyseessä voi olla mikä tahansa kanssakäyminen hauska jutustelusta kuherteluun tai suutelusta seksiin.

Suomennokseen valittu ratkaisu on itse asiassa slangi-ilmaisu joka alun perin on viitannut suutelemiseen. Nykyään ilmaisua kuitenkin usein käytetään viittaamaan suoraan seksiin, ja myös sanakirjassa sen merkitys on ”suudella, pussailla; harrastaa seksiä; sekstailla” (Kielitoimiston Sanakirja). Koska käännös on vanhahko, vuodelta 2003, on vaikea sanoa, kumpi merkitys kääntäjällä on ollut mielessä hänen valitessaan kyseisen ilmaisun. Täten sen eufemistisuutta on myös erittäin hankala arvioida. Ehkäpä kääntäjällä oli mielessään juurikin sanan monitulkintaisuus: eihän alkutekstinkään ilmaisusta pysty varmuudella sanomaan, mitä on meneillään. Sana ”sekstata” on kuitenkin alun perin Helsingin slangia, ja ainakin osa suomalaisista todennäköisesti tulkitsee sen ilmaisun korvakuulon perusteella muuksi kuin suuteluksi. Näin sen monitulkintaisuus ei välttämättä käytännössä pääse toteutumaan, ja näin tulkittuna sitä ei varsinaisesti voida pitää edes eufemisminä. Käytännössä tässä tilanteessa lukijan subjektiivinen tulkinta siis ratkaisee hyvin paljon.

Vaikka ”sekstata” olisi tässä käytössä alkuperäisessä merkityksessään ”suudella”, on se kuitenkin selvästi suurempi kuin alkutekstin ilmaisu, josta ei varmuudella ilman kontekstia voida tietää lainkaan, minkälaisesta hauska ajanvietosta on kysymys.

Esimerkki 3

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
(straining) peak	(pingottunut) rinnannipukka	I, II, IV, V/ II, V	James, 117 käännös, 98

Tässä esimerkissä eufemistinen ilmaisu on tuotu lähemmäs sen todellista tarkoitetta lisäämällä siihen määrite: alkutekstissä ei puhuta rinnoista, jolloin merkityksen ymmärtää vain kontekstin pohjalta. Käännökseen sana ”rinta” on kuitenkin lisätty, vaikka konteksti on siinä sama, jolloin tämä ilmaisu ei enää ole eufemistinen, vaan yleiskielinen ja näin ollen suurempi kuin alkutekstin ilmaisu.

Alkutekstin ilmaisuun pätee viidestä indikaattorista neljä: sen kirjaimellinen merkitys on eri kuin sen todellinen merkitys, siihen voitaisiin viitata suoremmin, merkitystä täytyy hakea kontekstin kautta ja lisäksi sen intentio on kiertää suoraa viittausta naisen nänneihin. Ilmaisua vaikuttaa olevan melko vakiintunut jo aineistonkin pohjalta, joten kolmas indikaattori ei kuitenkaan siihen osu.

Käännöstä ei voida pitää juuri lainkaan eufemistisena, sillä siinä on suora viittaus rintoihin. Tosin yksi indikaattori pätee osittain siihenkin: asia voitaisiin nimittäin ilmaista suoremmin käyttämällä sanan ”nippukka” sijaan suorempaa ilmaisua ”nänni”. Jostain syystä tämä sana ei kuitenkaan esiinny aineistossa kertaakaan, vaan on aina kierretty nippukalla, rinnan kärjellä tai vastaavalla eufemistisellä ilmaisulla. Kyseessä saattaa siis olla romanttisen viihdekirjallisuuden genreen liian suorana pidetty ilmaisu – tai vain kääntäjien oma antipatia sanaa kohtaan. Indikaattorien perustella on kuitenkin selvää, että suomennoksessa esiintyvä ilmaisu on suorempi kuin alkutekstin, ja toimisi myös ilman siihen lisättyä ”rintaa”.

Esimerkki 4

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
release	laukeamisen (huuto)	I, II, IV, V/ (I, II,) IV, V	Field, 66 käännös, 60

Tämä orgasmiin viittaava eufemismi on molemmissa kielissä melko vakiintunut. Alkukielinen ilmaisu on kuitenkin eufemistisempi kuin käännöksen vastaava, sillä sen kirjaimellinen merkitys poikkeaa sen varsinaisesta tarkoitteesta, siihen voitaisiin viitata eksplisiittisemmin, se kaipaa kontekstia ympärilleen, sillä se voisi toimia myös verbinä, ja sillä halutaan kiertää suoraa viittausta orgasmiin.

Suomenkielinen ilmaisu sen sijaan on jo niin vakiintunut, että sitä ei välttämättä voida laskea kiertoilmaisuksi lainkaan. Sen kirjaimellinen merkitys poikkeaa jonkin verran sen tarkoitteesta, sillä laukeamisella voidaan viitata esimerkiksi aseeseen tai ansan laukeamiseen. Koska ilmaisu kuitenkin on niin vakiintunut, voidaan ilmaisua pitää eräänlaisena rajatapauksena, jossa vastaanottajan ensisijainen tulkinta ratkaisee sen, pidetäänkö sitä

kiertoilmaisuna vai ei. Indikaattori V kuitenkin pätee ilmaisuun, koska sillä yritetään liennyttää viittausta orgasmiin samalla tapaa kuin lähtökielelläkin.

Esimerkki 5

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
he played her	hän hyväili Kelseyä	I, II, IV, V/ -	Field, 178 käännös, 155

Tässä esimerkissä alkutekstiä suurempi merkitys on luotu vaihtamalla fraasin verbi suorasanaiseksi. Alkutekstin verbi olisi suoraan käännettynä esimerkiksi ”soittaa”, mikä ei sellaisenaan toki kontekstiin sopisikaan. Se on kuitenkin selkeästi eufemistisempi kuin käännöksen ”hyväillä”, sillä siinä missä alkutekstiin pätee kaikki Variksen indikaattorit kolmatta eli vakiintumisen tasoa lukuun ottamatta, ei käännöksen verbiä voida pitää lainkaan eufemisminä.

Tämä esimerkki vaatii kuitenkin myös laajemman kontekstin ympärilleen, jotta sitä voisi tarkastella yksityiskohtaisemmin. Alkutekstin ilmaisu on poimittu seuraavanlaisesta kohtauksesta:

”Then, and only then, did Luke let his hand drift lower. Wishing only to give her pleasure, he played her until she was writhing under his touch, her eyes glazed with need.” (Field 2006, 178.)

Suomenkielisessä teoksessa sama kohta on käännetty seuraavasti:

”Silloin ja vasta silloin hän antoi kätensä liukua alemmas. Toivoen vain tuottavansa iloa hän hyväili Kelseyä, kunnes tämä värisi silmät lasittuneina...”
(Suominen 2008, 155.)

Tästä laajemmasta kontekstista käy selville, että alkutekstin ilmaisun verbi ei ole ainoa fraasissa esiintyvä eufemismi: myös ”her” on kiertoilmaisu, joka viittaa naisen sukupuolielimeen. Käännöksessä sama kohta on käännetty kirjan sankarittaren nimeksi. Nämä ovat samantasoisia eufemismeja. Koska suomenkielisen ilmaisun verbi on kuitenkin niin selkeästi suurempi kuin alkutekstin, ei tämä kuitenkaan vaikuta siihen johtopäätelmään, että käännöksen ilmaisu on kokonaisuudessaan suurempi kuin alkutekstin.

Yhteenveto

Toisin kuin eufemistisemmissä ilmaisuissa, on suurempien ilmaisujen esimerkkien perusteella hankala määrittää selkeitä suuntaviivoja sille, millaisissa tapauksissa suurempia ilmaisuja valitaan. Kaikki esimerkkitapaukset poikkesivat toisistaan suuresti, mikä saattaisi viitata siihen, että suurempien ilmaisujen käytön konventiot eivät ole yhtä vakiintuneita kuin eufemistisimmissä ilmaisuissa. Tähän toki viittaisi myös se, että kustantamo on kehottanut kääntäjiä muokkaamaan teksteistä kokonaisuudessaan vähemmän eroottisia, mikä varmaan osaltaan on myös estänyt suuremman kääntämistavan konventioiden vakiintumista.

5.1.3. Poistot

Poistettuja kiertoilmaisuja tarkastelemalla ei tietenkään voida saada tietoa siitä, miten niitä käännetään, mutta koska Harlequin-kirjallisuuden kääntäjät saavat osittain itse päättää, mitä osia tekstistä he poistavat, kannattaa niitä kuitenkin tutkia. Näin voidaan saada tietoa siitä, minkälaisia ilmaisuja ja kohtia kääntäjät mielellään välttävät, jos pystyvät.

Toisista kategorioista poiketen poistettuja eufemismeja esitellään vain yksi jokaisesta kirjasta. Luvun lopun yhteenvedossa kerrotaan lisäksi tarkemmin siitä, millaisia poistoja esiintyi useimmiten.

Esimerkki 1

Alkuteksti	Indikaattorit	Kirja ja sivu
size of him	I, II, III, IV, V	Graham, 94

Tämä miehen sukupuolielimeen viittaava kiertoilmaisu on poistettu kohdasta, josta on samalla poistettu myös toinen lause. Poistetuissa lauseissa viitataan sankarittaren menneisyyteen ja alleviivataan hänen seksuaalista kokemattomuuttansa. Mahdollisia romanttisen viihdekirjallisuuden kontekstissa usein käytettyjä käännöksiä sille voisi olla esimerkiksi ”hänen kovuutensa” tai yksinkertaisemmin vain ”hän”. Esimerkin eufemismiin pätevät kaikki Variksen määrittelemät indikaattorit, mikä viittaisi siihen, että se on luonteeltaan hyvin eufemistinen.

Kohtauksen poistetut lauseet eivät tuoneet kontekstiin uutta tietoa. Toisaalta kyse ei myöskään ollut erityisen pitkistä lauseista tai poistosta. Näin ollen mahdollinen syy kyseisen ilmaisun kääntämättä jättämiselle on esimerkiksi se, että siinä viitataan miehen sukupuolielimeen, ja tällaiset, suoraan tai kiertäen varsinaisiin sukupuolielimiin tehtävät viittauksen ovat melko harvinaisia suomenkielisessä romanttisessa kirjallisuudessa.

Esimerkki 2

Alkuteksti	Indikaattorit	Kirja ja sivu
To what had come after...	II, IV, V	James, 133

Tässä esimerkissä ei ole kyse tiettyyn asiaan viittaavasta subjektista, vaan useamman sanan mittainen ilmaisu, jolla pyritään kiertämään suoraa viittausta seksiaktiin. Tarkempi konteksti sille on seuraavanlainen:

”From that day when he’d taken her off to get her away from Luc Dinardi she’d done nothing but radiate pleasure and wide-eyed wonder and enthusiastic delight – from the opera and post-theatre dinner to what had come after...” (James 2007, 133.)

Suomenkielisessä teoksessa tämä kohtaus on muuten samanlainen, mutta viimeinen, ajatusviivalla erotettu fraasi on poistettu kokonaan. Kyseessä ei varsinaisesti ole eufemismi sen perinteisen, sanakirja-selityksen mukaan, mutta esimerkki on kuitenkin selkeästi kiertoilmaisu, sillä siihen pätevät kaikki Variksen kiertoilmaisun indikaattorit ensimmäistä ja kolmatta lukuun ottamatta. Sen kirjaimellinen merkitys on sinänsä sama kuin sen todellinen merkitys, joten ilmaisun eufemistisuus tulee ilmi sen kautta, että ilmaisuun todelliseen tarkoitukseen voitaisiin viitata suoremmin, sen todellinen tarkoite ilmenee vasta kontekstista ja sillä yritetään kiertää suorempaa viittausta seksuaaliseen aktiin. Suorempi käänös ilmaisulle voisikin olla ”ja sitä seuranneeseen rakasteluun”.

Tässä tapauksessa syynä ilmaisun poisjättöön käännöksestä on todennäköisesti yksinkertaisesti tekstin lyhentäminen. Poistettu kohta ei sinänsä tuonut tekstiin mitään uutta tai merkittävää tietoa, joten kääntäjän ratkaisu on ymmärrettävä.

Esimerkki 3

Alkuteksti	Indikaattorit	Kirja ja sivu
rose and peaked and fell	I, II, IV, V	Field, 161

Esimerkkiin 3 on valittu pidempi fraasi, joka on kiertoilmaisuu orgasmin tuottamiselle. Se on poistettu rakastelukohtauksesta, josta on poistettu myös muita virkkeitä ja melko runsaasti kuvailua. Esimerkin kiertoilmaisulla viitataan tekstissä pelkästään naisen nautintoon. Käännöksestä tämä vain naisen nautintoa kuvaava kohta on jätetty kokonaan pois. Sen sijaan siinä siirrytään suoraan alkutekstissä hieman jäljempänä sijaitsevaan kohtaukseen, jossa kuvataan sankarin ja sankarittaren yhteistä, samanaikaista nautintoa.

Sinänsä alkutekstin ilmaisut ovat kontekstissaan hyvin vakiintuneita ilmaisuja orgasmille, varsinkin ”peaked” ja ”fell”. Tämän vuoksi ilmaisuun ei päde Variksen indikaattoreista kolmas, vakiintuneisuuden tasoa mittaava, vaikka toisaalta näiden kaikkien eufemismien esiintyminen yhdessä ja samassa ilmaisussa ei ole ainakaan aineiston perusteella erityisen tavallista. Muut indikaattorit kuitenkin pätevät ilmaisuun.

Yhteenveto

Yllä luetellut esimerkit antavat jonkinlaisen käsityksen siitä, millaisia kohtia kääntäjät mielellään jättävät pois ja millaisista kohdista. Esimerkki 1 oli kiertoilmaisuu miehen sukupuolielimelle, ja tällaiset sukupuolielimiin tai rintoihin liittyviä kiertoilmaisuja löytyi yhteensä 16 kolmestakymmenestäviidestä aineistosta poimitusta poistoista. Tästä suuresta määrästä voidaankin päätellä, että kääntäjät mielellään jättävät viittauksia sukupuolielimiin kääntämättä.

Toinen selkeästi erottuva ryhmä poistoissa ovat esimerkin 2 kaltaiset, pidemmät kiertoilmaisut, jotka saattavat koostua jopa kokonaisesta lauseesta ja joissa on usein moniakin adjektiiveja. Näissä selkeänä selityksenä lienee niiden pituus: tällaisia kiertoilmaisuja poistamalla tekstiä on helppo lyhentää kustantajan toiveiden mukaisesti kirjan juonen kärsimättä.

Kolmannen esimerkin mukaisesti kolmantena selkeästi esiin nousevana alakategoriana poistoissa on fyysiset tunteiden: orgasmi, kiihottuminen, intohimo. Usein nämä saattavat myös yhdistyä esimerkin 2 kaltaisiksi pidemmiksi ilmaisuiksi, joissa vaikkapa kiihottumisen tunnetta ”hehkutetaan” ja kuvataan vuolassanaisesti eufemistisin sanankääntein.

Kaiken kaikkiaan kääntäjien poistamat kohdat tuntuvat noudattelevan kustantamon ohjeita: tekstejä pyritään liennyttämään ja lyhentämään. Sukupuolielimiin viittaavien eufemismien poistojen suuri määrä oli kenties hieman yllättävä, sillä niitä oli lähes puolet kaikista poistoista. Onkin mahdollista, että Suomen kielestä ei yksinkertaisesti löydy luontevia vastineita tällaiselle sanastolle, missä tapauksessa kyseisten ilmaisujen poistaminen onkin hyvin ymmärrettävää.

5.1.4. Poikkeukset

Poikkeusten alle on nimensä mukaisesti koottu esimerkkejä, joita ei voida pitää samantasoisina, eufemistisempina, suorempina eikä myöskään poistoina. Näihin kuuluvat muun muassa selkeästi lyhennetyt kohdat sekä esimerkiksi alatyylisen ilmaisujen eli dysfemismien käännökset yleiskielelle tai eufemismeiksi.

Esimerkki 1

Alkuteksti	Käännös	Kommentit	Indikaattorit	Kirja ja sivu
good lay	hyvä rakastaja	Dysfemismi	I, II/ I, II, V	Graham, 37 käännös 34

Tämä ensimmäinen esimerkki käsittää eufemismin, jossa alatyylinen ilmaisu on käännetty yleiskielelle. Alatyylistä kiertoilmaisua, joka usein pyrkii ilmaisemaan halveksuntaa tai muuten negatiivista tunnelatausta, kutsutaan dysfemismiksi. Dysfemismeista on puhuttu tarkemmin luvussa 3.1. Kiertoilmaisut. Tässä ensimmäisessä poikkeustapausten esimerkissä alkutekstin ilmaisu on nimenomaan dysfemismi. Ilmaisun ”good lay” sanasanainen ja rekisteriltään samantasoinen käännös voisikin ”hyvän rakastajan” sijaan olla ”hyvä pano”. Alkutekstin dysfemismiin voidaan katsoa osuvan kolme viidestä kiertoilmaisun indikaattorista: kirjaimellinen merkitys eroaa varsinaisesta merkityksestä, asiaan voitaisiin viitata selvemminkin ja lisäksi dysfemismin intentio tässä tapauksessa ja kontekstissa on puhujan pyrkimys ilmaista halveksuntaa keskustelukumppaniaan kohtaan. Käännöksestä tämä alavire jää puuttumaan. Toisaalta suomenkielisten romanttisten viihderomaanien konventioihin ei yleensä kuulu karkea kielenkäyttö, mikä tässä on varmaankin vaikuttanut kääntäjän ratkaisuun. Tässä kohdassa jonkinlainen keskitien ratkaisu olisikin voinut olla esimerkiksi ”hyvä sängyssä”. Se olisi ollut suorempi ilmaisu, sillä suomenkielisen ilmaisun ”rakastaja” voidaan myös katsoa kiertoilmaisuksi.

Tämän esimerkin ilmaisu on merkitykseltään alkutekstiä eufemistisempi kahdestakin syystä. Ensinnäkin siihen soveltuu useampi Variksen määrittelemistä indikaattoreista ja toiseksi, tässä tapauksessa myös ehkä ensisijaisesti, se on eufemismiksi käännetty dysfemismi.

Esimerkki 2

Alkuteksti	Käännös	Kommentit	Indikaattorit	Kirja ja sivu
shattered by the raw power of what she was feeling	kaipuun vallassa	Lyhennetty	I, II, III, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 93 käännös, 79

Tässä esimerkissä melko pitkä, kuvaileva ilmaisu on käännetty huomattavasti lyhyemmäksi eufemismiksi. Alkutekstin fraasia ei varsinaisesti voida eufemisminä, mutta kylläkin merkitykseltään laajempaa kiertoilmaisuna. Poikkeustapauksen tästä esimerkistä tekee se, että sitä on lyhennetty niin selvästi. Tekstin lyhentämiseen on käytetty kontekstissaan hyvin vakiintunutta kiertoilmaisua, sillä kaipausta tai kaipuuta on hyvin yleinen sana suomenkielisessä romanttisessa viihdekirjallisuudessa kuvaamaan monenlaisia seksuaalisia tunteita intohimosta kiihottumiseen, ja jo aineistossakin kaipuuta tai kaipaus esiintyi 8 kertaa. Sitä voidaankin pitää alkutekstin ilmaisua hieman suurempana juuri tämän vakiintumisen vuoksi, sillä indikaattoreista vakiintuneisuuden tasoa mittaava on ainoa, joka käännökseen ei sovellu.

Esimerkki 3

Alkuteksti	Käännös	Kommentit	Indikaattorit	Kirja ja sivu
...Because her own demands were no less than his, her passion inciting him, he was flooded by a hunger lethal in its intensity; he lifted her, her thighs clasping his...	Kelseyn (vielä sykkiessä)	Lyhennetty, eri viittaussuhde	-, I, II, IV, V	Field, 72 käännös, 64

Tässä esimerkissä kyseessä on selkeästi lyhennetty kohta, jossa pitkä, useamman lauseen kuvaus yhdyntään johtavasta ajatuskulusta/tapahtumaketjusta on käännöksessä korvattu tekstityypille hyvin tyypillisellä eufemistisellä ilmaisulla, jossa sukuelimeen viitataan kyseisen henkilön nimellä.

Tämä poikkeustapaus on siitä mielenkiintoinen, että alkutekstissä sukuelimiin ei viitata lainkaan. Näin ollen voitaisiin ajatella, että käännös on tässä kohdassa alkutekstiään rohkeampi. Toisaalta alkutekstissä ei kuitenkaan juuri käytetä eufemismeja, mikä taas viittaisi siihen, että alkuteksti on ilmaisultaan rohkeampaa ja suorempaa.

Näitä kahta kohtaa on kuitenkin mahdotonta verrata toisiinsa ja pohtia, kumpi on eufemistisempi kohta, sillä niissä ei lopultakaan puhuta edes samasta asiasta. Tässä kääntäjä on todennäköisesti tehnyt ratkaisunsa sen perusteella, että tekstiä on täytynyt lyhentää ja on löytänyt kohtaan tekstityypille ominaisen ilmaisun, joka tiivistää tekstiä muutaman virkkeen verran.

Esimerkki 4

Alkuteksti	Käännös	Kommentit	Indikaattorit	Kirja ja sivu
she got laid	hän on saanut	Dysfemismi	I, II, IV, / II, IV	Field, 93 käännös, 82

Tämä esimerkki on samankaltainen esimerkin 1 kanssa. Alkutekstin ”got laid” ilmaisu on melko alatyylinen ilmaisu seksin harrastamiselle, eli sitä voidaan pitää dysfemisminä. Sen käännös, ”hän on saanut” on hyvin vakiintunut ilmaisu, jopa niin vakiintunut, että sen eufemistisuus on kyseenalaista. Markku Variksen eufemismi-indikaattoreita vastaan verrattaessa ilmaisuun voidaan ajatella osuvan ainakin indikaattorit II ja IV: ”saamiseen” voitaisiin viitata suoremmin ja konteksti vaaditaan sen tulkitsemiseksi, mitä on saatu. Myös indikaattorin I voisi katsoa pätevän tähän ilmaisuun, sillä tulkinta siitä, onko ilmaisun kirjaimellinen merkitys eri kuin sen todellinen merkitys riippunee vastaanottajasta. Ilmaisun suoruutta on kuitenkin yritetty lievennyttää jättämällä siitä pois objekti: ”hän on saanut seksiä” ei olisi enää lainkaan eufemistinen ilmaisu.

Toisaalta alkutekstin ilmaisun hieman dysfemistisen luonteen huomioon ottaessa täytyy myös pohtia, voisiko ”on saanut” olla myös kohdetekstissä dysfemismi. Tässä tapauksessa tulkinta riippuu hyvin pitkälle kontekstista: kuka puhuu kenelle ja millä sävyllä. Konteksti tässä tilanteessa oli seuraavan lainen:

...Kirk silmäili sisartaan.

– Upeat vetimet. Mutta ei siinä kaikki. Näytät erilaiselta.

- Hän on saanut, Glen tokaisi. – Ero on siinä.
- Me emme keskustele minun seksielämästäni, Kelsey puuskahti... (Field, 82).

Kyseessä oli siis sisarusten välinen sananvaihto, ja puhujana sankarittaren nuorempi veli, jonka suuhun tällainen rennompia, hieman alatyylinen ilmaisu sopiikin. Tässä tapauksessa kiertoilmaisua voidaan siis pitää samantasoisesti käännettynä, mutta eufemismin sijaan pikemminkin dysfemisminä: Dysfemismi on siis tässä esimerkissä myös käännetty dysfemistisesti.

Esimerkki 5

Alkuteksti	Käännös	Kommentit	Indikaattorit	Kirja ja sivu
For a split second he held, then in an unstoppable surge <u>emptied himself</u> within her.	syöksyivät yhdessä pimeyteen	Eri viittaussuhde, lyhennetty	I, II, IV, V/ I, II, III, IV, V	Field, 161 käännös, 138

Esimerkin 2 tapaan tässäkin esimerkissä voidaan pohtia sitä, onko ilmaisu varsinaisesti eufemismi vai pikemminkin laajemmin käsitettävä kiertoilmaisu. ”Syöksyivät yhdessä pimeyteen” viittaa tässä kohdassa samanaikaisesti koettuun orgasmiin. Esimerkki on valittu sen perusteella, että käännös poikkeaa täysin alkutekstistä. Siinä missä alkutekstissä kuvaillaan miehen orgasmia, käännöksen ilmaisussa annetaan ymmärtää, että sankaritar ja mies saavuttavat orgasminsa yhdessä ja samanaikaisesti. Ilmaisua on poimittu alkutekstissä kohtauksesta, jossa mies on ensin hyväillyt naisen useampaankin orgasmiin. Kohtausta on lyhennetty useammalla lauseella ja siitä on poistettu nämä yksipuolisia hyväilyjä kuvaavat kohtaukset.

Mielenkiintoista tässä kohtauksessa onkin se, että kääntäjä (tai mahdollisesti kustantaja) on päättänyt poistamaan kohtauksesta kaikki pelkästään naisen tai miehen nautintoa kuvaavat lauseet ja on sen sijaan korvannut ne yhteistä nautintoa kuvaavalla, lyhemmällä lausahduksella. Tässä suhteessa se muistuttaaakin poistojen esimerkkiä 3, jossa kääntäjä oli päättänyt poistamaan pelkästään naisen nautintoa kuvaavan ilmaisun ja siirtymään suoraan henkilöiden yhteisen nautinnon kuvaukseen.

Mitä eufemismien indikaattoreihin tulee, voidaan alkutekstiä ja käännöstä pitää eufemistisuudeltaan melko samantasoisina. Alkutekstissä orgasmiin viitattiin ilmaisulla

”emptied himself”, johon osui neljä indikaattoria, kun taas käännökseen pätivät kaikki viisi indikaattoria. Toisaalta tässä kohdassa ilmaisut ovat niin erilaisia, että on selvää, ettei niitä voida verrata täysin toisiinsa.

Tässä kohdassa korostuu erityisesti, ettei Harlequin-romaanien niin sanotun rohkeuden tasoa alkutekstien ja käännösten välillä voida määritellä pelkästään sanastoa vertailemalla. Vaikka kyseessä on periaatteessa samaan asiaan viittaavista ilmaisuista, on alkutekstissä kuitenkin kuvailtu tätä rakastelukohtausta huomattavasti yksityiskohtaisemmalla tasolla kuin käännöksessä, jossa kohta on kuitattu muutamalla, melko eufemistisella lauseella. Tämä on tärkeä seikka tiedostaa sanastotason tutkimusta tehtäessä.

Yhteenveto

Poikkeustapausten esimerkit on valittu sen perusteella, että esittävät tapauksia, jotka toistuvat kirjoissa usein. Pitkien kohtausten lyhentäminen yhteen kiertoilmaisuun vaikuttaa olevan tyypillinen tapa tekstin lyhentämiseksi ja seksiin liittyvien kuvausten vähentämiseksi. Myös dysfemististen ilmaisujen kääntäminen yleiskielelle tai jopa eufemismeiksi on melko yleinen tapa ”lieventää” käännösten kieltä alkuteksteihin verrattaessa. Kolmas selvästi esille noussut poikkeustapaus on ilmaisut, joilla on täysin eri viittaussuhde: alkutekstissä puhutaan esimerkiksi orgasmista, mutta kohdetekstissä samainen kohta on kuitattu sankarittaren rakastajan nimellä. Tällaisia tapauksia on mahdotonta verrata suoraan toisiinsa, jonka vuoksi myös ne on listattu poikkeusten alle.

5.1.5. Samantasoiset

Seuraavissa esimerkeissä käydään läpi eufemismeja, jotka on käännetty samantasoisesti alkutekstin ilmaisiin verrattaessa. Tämä tarkoittaa sitä, että niitä voidaan pitää joko yhtä suorina tai samantasoisesti eufemistisinä. Aineistoista poimituista eufemismeista ylivoimaisesti suurin osa, 74 ilmaisua, on samantasoisesti käännettyjä. Vaikka tässä tutkimuksessa pyritään määrittelemään sitä, ovatko suomenkielisen käännöksen kiertoilmaisut eufemistisempia kuin alkutekstin, on kuitenkin tärkeää tarkastella myös samantasoisesti käännettyjä eufemismeja, jotta voidaan huomioida, millaisissa kohdissa samantasaisen käännöksen käyttäminen ylipäättään onnistuu.

Esimerkki 1

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
going to bed	mennä vuoteeseen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 47 käännös, 42

Tässä esimerkissä käytetään ilmaisua ”mennä vuoteeseen” eufemismina seksuaaliselle kanssakäymiselle. Käännös on hyvin suora ja merkitykseltään sama kuin alkuteksti. Sekä alkutekstiin että käännökseen pätevät samat neljä indikaattoria: I, kirjaimellinen merkitys eroaa todellisesta tarkoitteesta, II, samaan asiaan voitaisiin viitata suoremmin, IV, varsinaisen tarkoituksen tulkintaan vaaditaan kontekstia ja V, eufemismilla pyritään kiertämään suorempaa viittausta seksuaaliseen kanssakäymiseen. Sen sijaan indikaattori III, eli ilmaisun vakiintumisaste ei päde kumpaankaan, sillä molemmissa kielissä tämä eufemismi on niin tuttu ja laajasti käytetty, että sitä voidaan pitää varsin vakiintuneena. Pelkästään näissä kolmessa eri aineistokirjassa vuoteeseen menemistä ja viemistä tai siellä olemista oli käytetty eufemismina seksille kymmenkunta kertaa, jokaisessa aineistokirjassa vähintään kerran.

Kun kyseessä on näinkin vakiintunut ilmaisu, voidaan kysyä, onko se enää lainkaan kiertoilmaisu. Toisaalta se vaatii kuitenkin rinnalleen kontekstin, jotta merkityksestä voidaan olla täysin varmoja, joten näin ollen se kyllä täyttää kiertoilmaisun vaatimukset. Tässä tapauksessa kääntäjällä ei pitäisi olla hankaluuksia sopivan ilmaisun löytämiseksi, sillä kiertoilmaisu voidaan kääntää hyvinkin sana-sanaisesti.

Esimerkki 2

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
enjoyed my bride	nauttinut morsiamestani	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 58 käännös, 51

Myös esimerkki 2 on voitu kääntää melko suoraan alkutekstin mukaisesti ja samainen kiertoilmaisu toimii kummassakin kielessä. Tässä tapauksessa ilmaisu ”nauttinut morsiamestani” viittaa varsin fyysiseen nauttimiseen eli seksuaaliseen kanssakäymiseen. Esimerkki 1:n tapaan myös tämä ilmaisu on melko eufemistinen, sillä tähän pätevät neljä Variksen määrittelemää indikaattoria. Indikaattori III ei päde tähänkään, sillä ilmaisu on melko vakiintunut. Indikaattorin IV kohdalla täytyy tosin pohtia, onko konteksti välttämätön ilmaisun varsinaisen merkityksen ymmärtämiselle. On ehkä subjektiivinen asia, voiko morsiamesta nauttia muussakin kuin lihallisessa mielessä.

Edelleen esimerkin 1 mukaan tämäkin kiertoilmaisuus pyrkii kiertelemään suoraa viittausta seksiaktiin. Onkin mielenkiintoista kuinka monella eri tavoin viittausta yhteen ja samaan asiaan voidaan kiertää ja kuinka helposti nämä kiertoilmaisut siirtyvät kielestä toiseen, ainakin suomen ja englannin tapauksessa.

Esimerkki 3

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
plane of desire	kaipauksen tasanko	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	James, 117, käännös 98

Esimerkki 3 on siitä mielenkiintoinen, että ilman kontekstia on lähes mahdotonta tietää, mistä on kyse. Alkutekstissä ilmaisu esiintyy seuraavassa lauseessa:

”He moved from one breast to another, laving, caressing, and slowly, inexorably, taking her with him to the plane of desire (James, 117).”

Käännöksessä kohta on suomennettu seuraavasti:

”Allesandro siirtyi hyväilemään toista rintaa ja vei Lauran mukanaan hitaasti mutta varmasti kaipauksen tasangolle” (James, käant. Sivonen, 98).

Vaikka konteksti antaakin jonkinlaista viitettä siihen, mistä voisi olla kyse, on ilmaisun varsinaista tarkoitetta kuitenkin edelleen hankala määrittää. Tässä kohdassa tulee ottaa huomioon myös käännösvirheen mahdollisuus. Sanakirjamerkitys sanalle ”plane” on ”taso, pinta” (Suomi-englanti-suomi sanakirja). Alkutekstin fraasi muistuttaa rakenteeltaan ilmaisua ”plane of exisistence” tai ”plane of consciousness”, jotka viittaavat laajasti tunnettuun termiin ”tietoisuuden taso”. Näin ollen suurempi käännös tälle ilmaisulle voisi olla esimerkiksi ”... vei Lauran mukanaan hitaasti, mutta varmasti intohimon/kaipauksen seuraavalle tasolle”.

Mitä kiertoilmaisun indikaattoreihin tulee, voidaan ilmaisuja kuitenkin pitää melko samantasoisina, sillä kaikki indikaattorit sopivat molempiin fraaseihin, vaikka alkutekstin ”desire” ilmaisua voidaankin pitää hieman suurempana kuin käännöksen ”kaipaus”-vastinetta. Kyseessä on kuitenkin molemmissa tapauksissa erittäin kiertelevä ja epäselvä ilmaisu, joten on hyvin hankala määrittää, onko tässä kyseessä käännösvirhe, joka sinänsä ei vaikuta tekstin

ymmärtämiseen – vai kääntäjän näppärä ratkaisu alkutekstin monimerkityksellisyyden siirtämiseksi myös käännökseen.

Esimerkki 4

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
let me love you now	anna minun rakastaa sinua nyt	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 182 käännös, 155

Esimerkkien 1 ja 2 tapaan myös tällä ilmaisulla kierrellään suoraa viittausta seksiin. Käännöksessä on tässä kohtaa päädytty hyvin uskolliseen, oikeastaan sana-sanaiseen käännökseen. Tässä esimerkissä on päädytty käyttämään siveämpää ”rakastaa” sanaa suoremman ”rakastella” ilmaisun sijaan. Kyseessä on siis jälleen uusi tapa kiertää suorempaa viittausta seksiin, joita sekä Harlequin-kirjojen kirjoittajat että kääntäjät tuntuvat välttelevän.

Sekä alkutekstin ilmaisuun että käännökseen pätee neljä indikaattoria: niiden kirjaimellinen merkitys poikkeaa todellisesta merkityksestä, tarkoitteeseen voitaisiin viitata suoremmin, kontekstia vaaditaan varsinaisen merkityksen ymmärtämiseksi ja sillä pyritään kiertämään suorempaa viittausta rakasteluun.

Esimerkki 5

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
(ivory) slopes	(pehmeitä) kumpuja	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 61 käännös, 55

Esimerkissä 5 palataan kiertelemään viittauksia sukupuolielimiin, tässä tapauksessa rintoihin. Esimerkki on valittu sen edustavuuden perusteella: se on kontekstissaan hyvin konventionaalinen tapa puhua rinnoista, sillä ilmaisu ”kummut” on vakiintunut ja yleinen ilmaisu romanttisessa kirjallisuudessa. Merkille pantavaa tässä onkin ehkä enemmän kääntäjän adjektiivin valinta: siinä, missä alkutekstissä on kuvailtu ulkonäköä, kuvaillaan käännöksessä tuntua. Norsunluunvalkea on kääntynyt pehmeäksi. Tässäkin voi olla kyse kirjallisuudenlajin konventioista ja vakiintuneemman ilmaisun valinnasta tai sitten yksinkertaisesti lyhemmän ilmaisun valinnasta.

Sekä alkutekstin että käännöksen ilmaisuihin pätee neljä Variksen indikaattoreista, minkä vuoksi ne poikkeavasta adjektiivivalinnasta huolimatta voidaan määritellä eufemistisuudeltaan samantasoisiksi.

Esimerkki 6

Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
they fell into the storm's heart	putosivat kohti myrskyn silmää	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	Field, 178 käännös, 155

Tässä esimerkissä on jälleen esitelty hieman laajempi kiertoilmaisu yhden substantiivin sijaan. Ilmaisulla kierretään viittausta miehen ja naisen samanaikaiseen orgasmiin. Edellisten esimerkkien kaltaisesti kääntäjä on tässäkin päätenyt alkutekstille melko uskolliseen käännökseen, ja näin ollen myös kiertoilmaisu on samantasoinen molemmilla kielillä: sekä englannin- että suomenkieliseen ilmaisuun pätevät kaikki viisi Variksen määrittelemää indikaattoria.

Esimerkki-ilmaisun voisi myös oikeastaan ajatella koostuvan kahdesta eufemismista: fell, eli pudota, ja storm's heart eli myrskyn silmä. Tässä putoaminen viittaa orgasmin saavuttamiseen, ja se on melko yleisesti käytetty eufemismi tässä kontekstissa. Myrskyn silmä viitanee tässä itse orgasmiin. Vaikka kääntäjät aineistosta päätellen usein pyrkivät lyhentämään tekstejä karsimalla tällaisia pidempiä kiertoilmaisuja (esimerkiksi poikkeustapausten esimerkeissä 2, 3 ja 5), on tässä päädytty kuitenkin pitämään pitkähkö ilmaisu sellaisenaan. Tämä saattaa johtua esimerkiksi kyseisen ilmaisun kääntämisen suhteellisesta helppoudesta, sillä tässä sana-sanainen käännös riittää merkityksen välittämiseen ja pitää myös tekstin tyylin samana.

Yhteenveto

Näiden kuuden esimerkin sekä muun aineiston perusteella voidaan päätellä, että samantasoisesti käännetty eufemismit ovat usein ilmaisuja, jotka on käännetty melko tarkastikin vastaamaan alkutekstiä, useat jopa sana-sanaisesti. Ne ovat muiden kategorioiden edustajia huomattavasti useammin myös suunnilleen samanpituisia, eli niitä ei ole lyhennelty eikä niihin toisaalta ole lisätty mitään.

Koska nämä ilmaisut toimivat suomeksi suurin piirtein samalla tavoin kuin englanniksi, voisi tästä päätellä, että seksuaalisuuden kieli olisi suureksi osaksi samankaltainen molemmissa kielissä. Tämän Paju kuitenkin todisti vääräksi pro gradu -työssään ja omalla kokemuksellaan todetessaan, että kääntäjät pitävät rakastelukohtausten kääntämistä hankalana. Tämä herättääkin miettimään, onko vain osa eufemistisesta kielestä hankala kääntää ja jos näin, minkälaisia tai mitä ovat ne ilmaisut, joiden luontevat vastineet puuttuvat Suomen kielestä.

6. Aineiston yhteenveto ja loppusanat

Aineistoa voidaan tulkita sekä hypoteesia puoltavasti että sitä vastaan. Kun katsotaan pelkästään eufemistisemmin ja suoremmin käännettyjä eufemismeja, huomataan, että suoremmin käännettyjä eufemismeja on määrällisesti enemmän kuin eufemistisemmin käännettyjä. Toisaalta tämä johtuu lähinnä yhden aineistokirjan, Sandra Fieldin *The Millionaire's Pregnant Wife* -teoksen ja sen käännöksen suuresta erosta näiden eri käännostapojen välillä, sillä siinä oli selvästi enemmän suoremmin käännettyjä ilmaisuja kuin eufemistisemmin käännettyjä. Muissa aineistokirjoissa eufemistisemmin käännettyjä ilmaisuja taas oli enemmän tai lähes saman verran kuin suurempia. Kun toisaalta otetaan huomioon poistot, huomataan sekin, että niitä on Fieldin kirjasta kertynyt eniten. Näin ollen voidaan pohtia, olisiko tässä tapauksessa kyse vain kääntäjän omista mieltymyksistä turvautua ennemmin ilmaisun tai kohtausten poistamiseen kuin niiden kääntämiseen eufemistisemmaksi.

Lisäksi poikkeustapaukset aiheuttivat osittain hankaluuksia eufemismien tason määrittelemisessä. Neljässä tapauksessa kolmestatoista poikkeuksesta ilmaisuja oli muokattu niin paljon, että niiden viittaussuhde oli muuttunut, jolloin niiden tasoa oli mahdotonta verrata suoraan toisiinsa. Myös dysfemismien kohdalla, joita poikkeustapauksissa esiintyi kuusi, oli hankala määrittää eufemistisuuden tasoa, sillä oli vaikeaa päätellä onko karkeamman, mutta epäselvemmän ilmaisun kääntäminen selkeämmäksi, mutta kuitenkin vähemmän karkeaksi ilmaisuksi loppujen lopuksi etäännyttävämpi vai suurempi käännostapa.

Vaikka täysin johdonmukaisia tuloksia käännosten suomenkielisten kiertoilmaisujen suuremmasta eufemistisuudesta ei näin ollen voidakaan vetää, voidaan kaiken kaikkiaan todeta, että suurimmaksi osaksi kääntäjät pyrkivät pysyttelemään uskollisina alkutekstien ilmaisuille etsien luonnollisimman lähimmän vastineen useimpien eufemismien kohdalla. Tämän todisti samantasoisesti käännettyjen eufemismien suuri määrä: niitä löytyi aineistosta 74, kun taas muulla tavalla käännettyjä tai kokonaan poistettuja eufemismeja löytyi 84. Kääntäjät pitivät siis lähes puolet eufemismeista samantasoisina.

Tämän tutkielman perusteella Harlequin-kirjallisuudessa eufemismit ovat vahvasti keskittyneet eroottisten tai eroottisesti latautuneiden kohtausten ympärille. Kiertoilmaisuja ei

käytetä vain sukupuolielimistä tai -akteista vaan myös vähemmän suorasukaisista asioista, kuten kiihottuneisuudesta, muista tuntemuksista tai eroottisista ajatuksista. Suomenkielisissä teoksissa koko seksiakti saatetaan lyhentelyn takia kuitata kiertoilmaisulla esimerkiksi lyhentämällä sivun verran intohimoista kuvailua sivulauseeseen ”ja he upposivat toistensa syleilyyn”. Lyhentelyn lisäksi kääntäjät turvautuvat moniin erilaisiin käännösstrategioihin. Näistä yhtenä on myös koko ilmaisun poistaminen. Esiin nousi lisäksi varsinaisen tarkoitteen korvaaminen henkilön nimellä, yksityiskohtien tai eksplisiittisyyden häivyttäminen valitsemalla vähemmän yksityiskohtainen ilmaisu ja koko ilmaisun viittaussuhteen muuttaminen.

Kun aineistoa ja siitä poimittuja ilmaisuja tarkastellaan tutkimuksen teoreettista viitekehystä vasten, täytyy pitää mielessä, että Harlequin-kääntämisen poikkeuksellisen käännösprosessin vuoksi ja erityisesti käännösten lyhentämisen takia on kyseenalaista, voidaanko perinteisiä käännösteorioita ylipäättään sellaisinaan soveltaa näihin romaaneihin tai edes niiden osiin, mikäli kyseisiä osia on muokattu käännösprosessin aikana.

Mitä tulee eufemismien ekvivalenssiin, voidaan todeta, että aineistosta löytyi sekä alkutekstin kanssa ekvivalentteja eufemismeja että eufemismeja, joissa selkeää ekvivalenssi-suhdetta alkutekstin kanssa ei löytynyt. Jos ajatellaan luvussa 3.2 esitettyjä viittä ekvivalenssikriteeriä, voidaan todeta, että useimmat eufemismit täyttivät ainakin konnotatiivisen, normatiivisen ja pragmaattisen ekvivalenssin kriteerit, eli ne kunnioittivat alkutekstin tyyliä, soveltuivat tekstilajin konventioihin ja oli sovitettu lukijan tietoihin. Sen sijaan denotatiivinen ekvivalenssi, eli kaiken alkutekstin tiedon välittäminen, jäi puuttumaan varsinkin monista selkeästi lyhennetetyistä ilmaisuista, vaikkakin voidaan pohtia tuliko kaikki *tarpeellinen* tieto välitettyä joka tapauksessa. Muodollis-esteettisen ekvivalenssin, eli käännöksen samanlaisen lukijavaikutuksen kohdalla ekvivalenssin toteutuminen vaihteli myös. Osa käännettyistä ilmaisuista jäi epäselviksi tai monitulkintaisiksi, jolloin ne haittasivat jonkin verran lukukokemusta. Lisäksi selkeästi eritasoisten eufemismin kohdalla voitaisiin väittää, että vaikutus ei ole enää samanlainen, sillä jokin ilmaisussa on muuttunut. Muun muassa poikkeustapausten dysfemismit, eli karkeat tai slangimaiset ilmaisut, jotka oli lähes poikkeuksetta käännetty yleiskielelle, kadottivat käännösprosessissa osan ilmaisuvoimastaan, vaikka ne sinänsä kirjallisuudenalan konventioihin ja tyyliin sopivatkin.

Tässä tutkielmassa Harlequin-kirjojen skoposta ei varsinaisesti ole syvällisesti pohdittu, vaan on tyydytty toteamaan, että populaarikirjallisuutena Harlequin-romaanien ensisijainen tarkoitus ei ole taiteellinen, vaan pikemminkin viihdyttävä. Tämä viihdytystarkoitus säilynee samana myös suomenkielisissä teoksissa jo kustantamon ohjeistuksenkin perusteella, joissa korostetaan käännösten sujuvuutta ja eheyttä. Eufemismien tasolla tämä viihdytystarkoitus näkyi ehkä siinä, että niissä oli huolella varottu loukkaamasta lukijan tunteita, sillä alkutekstin karkeat ilmaisut oli tasoiteltu ja kirjallisuudenlajin konventioita ja vakiintuneita ilmaisutapoja oli noudatettu aina, kun mahdollista. Näin ollen voidaankin todeta, että eufemismien tapauksessa ekvivalenssin noudattaminen ei ole kääntämisessä välttämätöntä käännöksen merkityksen tai tarkoituksen välittämiseksi tai ekvivalenssin täydellinen noudattaminen saattaa olla tästä näkökulmasta jopa vahingollista.

Kuten todettua, tämän tutkimuksen aineisto on jo suhteellisen vanhaa. Kun Päivi Paju teki tutkimuksensa Harlequin-romaanien rakkausdiskurssista vuonna 2008, Harlequin-sarjoista rohkein oli Viettelys, ja sitä eroottisempi, vuoden 2003 kesästä alkaen ilmestynyt Liekki-sarja oli lopetettu heikon menekien vuoksi alkuvuodesta 2006. Parhaiten Suomessa möi perinteinen Romantiikka-sarja, josta myös tämän tutkimuksen aineisto on. (Paju 2008, 14.) Tästä voisikin päätellä, että ainakaan silloinen suomalainen rakkausromaanien lukija ei välttämättä kaivannutkaan suurissa määrin erotiikkaa romanttisiin viihderomaaneihinsa. Tämän tutkimuksen aineisto on peräisin tältä samalta ajanjaksolta, 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä. On hyvä tiedostaa, että tämän jälkeen naisille suunnatun romanttisen ja eroottisen kirjallisuuden kentällä on tapahtunut joitakin selkeitä muutoksia: esimerkiksi ilmiöiksi paisuneet ja audiovisuaalisiksi menestysteoksiksi muuntuneet Twilight- ja True Blood -sarjat, kirjoittajinaan Stephanie Meyer ja Charlaine Harris, ovat tuoneet paranormaalien (takaisin) romanttiseen kirjallisuuteen. Harlequin on myös pyrkinyt vastaamaan tähän ilmiöön uudella sarjallaan Paranormal Romance, joka koostuu paranormaaleista rakkaustarinoista, joissa sankarittaren rakastajana on esimerkiksi vampyyri tai ihmissusi (Sarjamme).

Paranormaalien nousua on seurannut toinenkin, ehkä jopa suurempi myllerrys romanttisen eroottisen kirjallisuuden alalla, keulakuvanaan E.L. Jamesin *Fifty Shades of Grey* -sarja. Tämä sarja – sekä sen julkaisua seurannut samankaltaisten teosten aalto – ottaa esiin rohkeampaa seksuaalisuutta esittelemällä rakkaus- ja seksisuhdetta, jossa harjoitetaan sadomasokismia (Helsingin sanomat, 8.8.2012). Kenties tämän naisten eroottisen kirjallisuuden nousevan näkyvyyden rohkaisemana myös Harlequin-kustantamo on

uskaltautunut ottamaan valikoimiinsa entistä eroottisemman sarjan, Erotic Romance, jonka kuvauksessa luvataan ”Eroottista romantiikkaa parhaimmillaan! Laadukkaita ja aistillisia tarinoita eroottisen genren parhaimmilta kirjailijoilta.” (Sarjamme, eharlequin.fi.) Tämä romanttisen ja eroottisen naistenkirjallisuuden teosten nousu kansainvälisiksi ilmiöiksi, kentän monipuolistuminen ja yhtä rohkeampien teemojen esiin ottaminen ovat merkkejä siitä, että tämän kirjallisuudenlajin kenttä lienee muuttunut runsaastikin niistä ajoista, kun tämän tutkimuksen aineisto on julkaistu. Osaltaan tämä tietenkin vaikeuttaa tutkimuksen soveltamista nykytilanteeseen, ja aineiston suhteellisen vanha ikä tuleekin pitää mielessä, mikäli tätä tutkimusta pyritään myöhemmin hyödyntämään. Samalla tämä kuitenkin antaa mahdollisuuden uusille tutkimusaiheille: onko suomenkielisen, naisille suunnatun erotiikan kieli muuttunut vähemmän eufemistiseksi rohkeampien teemojen myötä vai käsitelläänkö näitä rohkeampia teemoja edelleen liennyttelevän kielen ja eufemismien sekä kiertoilmaisujen kautta? Onko Harlequin-kustantamon Romantiikka-sarja pysynyt edelleen kieleltään samantasoisena vai onko sekin muuttunut eroottisempaan suuntaan? Entäpä Harlequinin uudempien sarjojen kielenkäyttö, ovatko nämä teokset yhtä eufemistisia?

Tällaisenaan tämä tutkimus ei sinänsä tarjoa uusia ja yllättäviä tuloksia: Vaikka analyysin tuloksia voidaankin tulkita eri tavoin, on tämän tutkimuksen ja myös aiempien tutkielmien valossa ja Harlequin-kustantamon edustajan omien sanojen mukaan melko selvää, että Harlequin-kirjoja käännetään eufemistisemmin ja niistä pyritään tekemään vähemmän rohkeita. Näin ollen tämän tutkielman ansio onkin lähinnä sen tekemässä pohjatyössä. Se toimii eräänlaisena polunraivaajana suomenkielisen romanttisen ja eroottisen kirjallisuuden kielen ja kielikuvien tutkimuksessa. Edellä mainittujen ajallisesti vertailevien tutkimusten lisäksi esimerkiksi jo ylläkin mainittu *Fifty Shades of Grey* -sarja voisi olla eufemistisesti rikas tutkimuskohde. Toinen mahdollinen tutkimuskohde olisi esimerkiksi Jean. M. Untinen-Auelin *Luolien suojatit* -sarja, joka sijoittuu ihmiskunnan alkutaipaleelle ja jossa esiintyy eufemistisesti hyvinkin rikasta kieltä.

Lisäksi tämän tutkimuksen voidaan ajatella tarjoavan lähtökohtia tai inspiraatiota myös muille seksuaalisuuden kieleen ja kääntämiseen liittyviin tutkimuksiin. Onko totta, että Suomen kielestä puuttuu kokonaan tietyn tasoinen rakkausdiskurssi? Mistä tämä pohjimmiltaan johtuu? Olisiko sellaisen luominen tai vakiinnuttaminen vielä mahdollista? Tarvitaanko sellaista? Seksuaalisuuden kielen tai kiertoilmaisujen tutkimukseen voisi tuoda myös lisäsyvyyttä tuomalla mukaan lukijatutkimuksen ja tutkimalla, millaiset ilmaisut sopivat

parhaiten suomenkieliseen eroottiseen tekstiin ja millaisia tuntemuksia ne herättävät lukijoissaan. Erityisesti tämä voisi auttaa huomaamaan, onko olemassa tiettyjä ilmaisutapoja, jotka eivät Suomen kielessä toimi, vaikka ne englanninkielisissä alkuteoksissa olisivatkin vakiintuneita ja toimivia. Näin lukijatutkimuksen avulla voitaisiin ehkä luoda myös selkeämpiä ohjenuoria kääntäjille, jotka nyt joutuvat miettimään valintojaan tarkkaan ja monelta kantilta välttääkseen toisaalta loukkaamasta lukijan moraalisia käsityksiä, pysyäkseen riittävän uskollisena alkutekstille ja välittääkseen alkutekstin tunnelman ja erotiikan lukijalle niin, että teksti säilyttää uskottavuutensa lipsumatta kuitenkaan liiallisen eroottisuuden puolelle.

Seksuaalisuus ja eroottisuus ovat loppujen lopuksi erittäin subjektiivisia aiheita, mikä tuo lisää haasteita romanttisen ja eroottisen kirjallisuuden kääntämiseen. Tästä syystä selkeämmät käytännöt ja vakiintuneemmat konventiot voisivat helpottaa kääntäjien työtä, ja tämä onkin se syy, miksi aihetta ja kenttää kannattaa edelleen tutkia – eufemismien näkökulmasta ja myös laajemmalla katsantokannalta.

Lähdekirjallisuus

Aineisto

Field, Sandra 2006. *The Millionaire's Pregnant Wife*. Harlequin Enterprises Limited, Canada.

Graham, Lynne 2000. *The Cozakis Bride*. Harlequin Enterprises Limited, U.S.A.

James, Julia 2007. *The Italian's Rag-to-Riches Wife*. Harlequin Enterprises Limited, U.S.A.

Sarmanne, Leena (käänt.) 2003. *Häpeäksi suvulleen*. Förlaget Harlequin AB, Stockholm.

Sivonen, Liisa (käänt.). 2010. *Hurmausleikki*. Förlaget Harlequin AB. Stockholm.

Suominen, Outi (käänt.). 2008. *Unelma vapaudesta*. Förlaget Harlequin AB, Stockholm.

Kirjalliset lähteet

Bassnet-McGuire, Susan 1991. *Translation Studies*. Revised Edition. Routledge, London.

Ingo, Rune 1990. *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käännöstieteeseen*. WSOY, Juva.

Itkonen, Terho 2002. *Uusi kieliopas*. 2. Painos. Finnreklama Oy, Sulkava.

Lederer, Marianne, käänt. Larché, Ninon 2003. *The Interpretive Model*. St. Jermoe Publishing, Manchester.

Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies*. 2nd edition. Routledge, London.

Nida, Eugene & Taber, Charles 1974. *The Theory and Practice of Translation*. E. J. Brill, Leiden.

Niemi, Juhani 1984. *Populaarikirjallisuus Suomessa*. WSOY, Juva.

Paju, Päivi 2008. *"Vähempikin hehkutus riittää" – vai riittääkö? Harlequin-romaanien rakkauskurssi ja lukijan odotukset*. Tampereen yliopisto, käännöstieteen (englanti) pro gradu -tutkielma.

Parviainen, Eeva 2002. *Rewriting the Category Romance. Love Discourse, the Realm of Romance, and the Finnish Translator*. Tampereen yliopisto, käännöstieteen (englanti) pro gradu -tutkielma.

Pym, Anthony 2010. *Exploring translation theories*. Routledge, Oxon.

Radway, Janice 1984. *Reading the Romance*. Verso, London.

Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J. 1986. Suom. Pauli Roinila. *Mitä kääntäminen on - Teoriaa ja käytäntöä*. Oy Gaudeamus Ab, Helsinki.

Robinson, Douglas 1996. *Translation & Taboo*. Northern Illinois University Press, Illinois.

Sorsa, Annika & Turtia, Kaarina, toim. 1997. *Nykysuomen käyttötieto*. Otavan kirjapaino, Keuruu.

Suomi-englanti-suomi sanakirja, toim. Keränen, Jukka. 2000. 8. painos. WSOY, Juva 2005.

Varis, Markku 1998: *Sumea kieli – Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.

Internet-lähteet

About Harlequin. www.harlequin.com. Saatavilla [www-muodossa: http://www.harlequin.com/articlepage.html?articleId=36&chapter=0](http://www.harlequin.com/articlepage.html?articleId=36&chapter=0)
Vierailtu 25.3.2015.

Helsingin Sanomat. Eroottinen romaani nousi Britannian myydyimmäksi. Internet-sivu, julkaistu 8.8.2012 14:48, Saatavilla [www-muodossa:](http://www.hs.fi)

<http://www.hs.fi/kulttuuri/Eroottinen+romaani+nousi+Britannian+myydyimm%C3%A4ksi/a1305590858244> Vierailtu 21.8.2014

Kielitoimiston sanakirja. Sekstata. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>
Vierailtu 29.4.2015.

Kirjailijoistamme. www.eharlequin.fi. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.eharlequin.fi/kirjailijoistamme/>
Vierailtu 25.3.2015.

Meistä. www.eharlequin.fi. Saatavilla www-muodossa: <http://www.eharlequin.fi/meista/>
Vierailtu 25.3.2015.

Nida, Eugene 1964/2004. Principles of Correspondence. Venuti, Lawrence (toim.), *The Translation Studies Reader*. Routledge, Oxon. 126–140.
Saatavilla www-muodossa.

Oxford dictionaries. Definition: A high old time of it.
http://www.oxforddictionaries.com/definition/american_english/a-high-old-time
Vierailtu 8.8.2014

Rawson, Hugh 1981. A Dictionary of Euphemisms and Other Double Talk. Crown Publishers, New York. Saatavilla www-muodossa:
<https://www.uploady.com/#!/download/WEz~wq5ZvU5/bDQBgwjCtk~S5gVr>

Sarjamme. www.eharlequin.fi. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.eharlequin.fi/valikoima/sarjamme>
Vierailtu 25.3.2015.

Vermeer, Hans J. 1989/2004. Skopos and Commission in Translational Action. Venuti, Lawrence (toim.), *The Translation Studies Reader*. Routledge, Oxon. 221–232.
Saatavilla www-muodossa.

Liite 1: Aineistotaulukot

Aineistotaulukko 1 Etäännyttävät (eufemistisempi)

Nro.	Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
1	virgin	koskematon	-/ I, II, IV, V	Graham, 78 käännös, 67
2	(Raw) desire	(alaston) halu	-/ II, IV, V	Graham, 90 käännös, 77
3	(overpowering) lust	(suunnaton) halu	-/ II, IV, V	Graham, 91 käännös 77
4	(her terrible) hunger for him	(hänen mieletön) kaipauksensa	I, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 93 käännös, 80
5	(engorged pink) nipples	(pingottuneita) nipukoita	-/ I, II, IV, V	Graham, 93 käännös, 79
6	(shameless little) whore	pikkuhutsu	-/ II, V	Graham, 97 käännös, 83
7	a wanting	kaipuu	IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 126 käännös, 106
8	craving	kaipuu	IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 126 käännös, 106
9	he entered her	hän painautui (Olympiaan)	II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	Graham, 128 käännös, 107
10	surrendered, feeling her fall with him	heittäytyi putoukseen yhdessä tämän kanssa	I, II, IV, V/ I, II, III, IV, V	Field, 74 käännös, 65
11	sexual deprivation	puutteessa	-/ II, IV, V	Field, 163 käännös, 140
12	(delicate) tissues	jalkoväli	-/ I, II, IV, V	James, 118 käännös, 99
13	(rich with) desire	(täynnä) kaipausta	-, I, II, IV, V	James, 120 käännös, 101
16	(strong, hard length of his) manhood	kiihko	II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 120, käännös, 101+
17	(long, strong) shaft... sliding into her	Allesandro liukui sisään	IV, I, II, IV, V	James, 121 käännös, 102
18	desire (leaping)	kaipauksen (pauloissa)	-, I, II, IV, V	James, 183, käännös, 155

Aineistotaulukko 2

Lähennyttävät (suorempi)

Nro.	Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
1	Hungry, aren't you?	Tekeekö mieli?	I, II, IV, V/ II, IV,	Graham, 43 käännös, 38
2	Strong appetites	voimakaat halut	I, II, IV, V/ IV	Graham, 59 käännös, 44
3	took her mouth	suuteli	I, II, IV, V/ -	Graham, 64 käännös, 56
4	burned for me	halusit minua	I, II, IV, V/ -	Graham, 91 käännös, 78
5	having a high old time of it	sekstaamassa	I, II, III, IV, V/ -	Graham, 102 käännös, 86
6	(overwhelmed by the explosive) excitement (channeling through her)	(kuuma) kiihko (valtasi hänet kokonaan)	I, II, IV, V/ -	Graham, 109 käännös, 92
7	excitement	kiihko	I, II, IV, V/ II	Graham, 127 käännös 106
8	their (lush beauty)	poven (uhkea kauneus)	I, II, IV, V/ II, V	James, 117 käännös, 98
9	hardened him (even more)	kiihotti häntä (yhä enemmän)	I, II, IV, V/ -	James, 116, käännös, 98
10	(straining) peak	(pingottunut) rinnannipukka	I, II, IV, V/ II, V	James, 117 käännös, 98
11	glow	purkaus	I, II, III, IV, V/ I, II, IV, V	James, 120 käännös, 101
12	he surged into her	laukesi	I, II, III, IV, V/ II, IV, V	James, 122 käännös, 102
13	(single-minded) intensity	(puhdasta) kiihkoa	I, II, IV, V/ II	James, 144 käännös, 120
14	plundered her mouth	painoi huulensa tämän huulille	I, II, III, V/ II, V	Field, 30 käännös, 28
15	(another) hardness	kiihottunut keho	II, IV, V/ -	Field, 31 käännös, 29
16	Taking her into his mouth	hän otti kärjen suuhunsa	I, II, IV, V/ II, IV, V	Field, 61 käännös, 55
17	release	laukeamisen	I, II, IV, V/ (I, II,) IV, V	Field, 66 käännös, 60
18	she broke, even as he broke with him	Kun hän laukesi, Luke laukesi hänen kanssaan	I, II, III, IV, V/ (I, II,) IV, V	Field, 85 käännös, 75
19	peaked	laukesi	I, II, IV, V/ (I, II,) IV, V	Field, 107 käännös, 94
20	he played her	hän hyväili Kelseyä	I, II, III, IV, V/ -	Field, 178 käännös, 155

Aineistotaulukko 3 Poistot

Nro	Alkuteksti	Indikaattorit	Kirja ja sivu
1	soft peaks	I, II, IV, V	Graham, 34
2	apex of her thighs	I, II, III, IV, V	Graham, 51
3	wanton	II, IV, V	Graham, 69
4	sensation of hot liquid heat	II, III, IV, V	Graham, 90
5	size of him	I, II, IV, V	Graham, 94
6	he made love to her mouth	I, II, III, IV, V	Graham, 95
7	he (was hard and hot and full)	I, II, IV, V	Graham, 146
8	tender welcoming flesh	II, III, IV, V	Graham, 146
9	(shivering storming tide of mindless) pleasure	I, II, III, IV, V	Graham, 146
10	tart	II, IV, V	Graham, 150
11	vee between	I, II, III, IV, V	James, 114
12	palm her	I, II, IV, V	James, 118
13	nearly there	II, IV, V	James, 118
14	dew-drenched folds	I, II, III, IV, V	James, 118
15	(like) a spear (inside her body)	I, II, III, IV, V	James, 121
16	to what had come after...	II, III, IV, V	James, 133
17	(he lowered his head to) her	I, II, IV, V	James, 139
18	(gave her a taste of) it	I, II, IV, V	James, 164
19	(she decided to try out the) candy bars	I, II, III, IV, V	James, 164
20	the red haze	I, II, III, IV, V	Field, 30
21	(the furious ache of) hunger	I, II, IV, V	Field, 30
22	(raging) hunger	I, II, IV, V	Field, 37
23	pink tips	II, IV, V	Field, 37
24	(silken) hardness	I, II, IV, V	Field, 70
25	(waiting) heat	I, II, IV, V	Field, 70
26	(slick petals of her) flesh	I, II, IV, V	Field, 70
27	(aftermath of) storm	I, II, III, IV, V	Field, 78
28	hardness	I, II, IV, V	Field, 106
29	the edge	I, II, IV, V	Field, 122
30	go to bed with her	I, II, IV, V	Field, 137
31	her	I, II, IV, V	Field, 161
32	rose and peaked and fell	I, II, IV, V	Field, 161
33	emptied himself	I, II, IV, V	Field, 161
34	(he tripped her over the) edge	I, II, IV, V	Field, 178
35	(brought her to the) peak again	I, II, IV, V	Field, 178

Aineistotaulukko 4 Poikkeukset

Nro.	Alkuteksti	Käännös	Kommentti	Indikaattorit	Kirja ja sivu
1	snogging the face off	suudellut	Dysfemismi	I, III, / -	Graham, 10 käännös, 12
2	(good) lay	(hyvä) rakastaja	Dysfemismi	I, II/ I, II, V	Graham, 37 käännös 34
3	(you behaved like a real) bitch	käyttäytyit todella törkeästi	Dysfemismi	I, II, IV, V/ -	Graham, 71 käännös, 62
4	dart of fiery awareness	polttava kaipuu	Lyhennetty	I, II, III, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 91 käännös, 79
5	shattered by the raw power of what she was feeling	kaipuun vallassa	Lyhennetty	I, II, III, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 93 käännös, 79
6	flux of her inner body	Laura	Eri viittaussuhde	I, II, III, IV, V/ I, II, IV, V	James, 119 käännös, 99
7	one culmination	Allesandro	Eri viittaussuhde	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 122 käännös, 102
8	without jumping him	käymättä käsiksi	Dysfemismi	I, II, IV/ I, II, IV	Field, 13 käännös, 12
9	gone to him	mennyt miehen luo	Mahd. tulkintavirhe	I, II, IV, V/ -	Field, 54 käännös, 50
10	-...Because her own demands were no less than his, her passion inciting him, he was flooded by a hunger lethal in its intensity; he lifted her, her thighs clasping his...	Kelseyn (vielä sykkiessä)	Lyhennetty, eri viittaussuhde	-, I, II, IV, V	Field, 72 käännös, 64
11	in the sack with him	maannut hänen kanssaan	Dysfemismi	I, II, V/ I, II, IV, V	Field, 81 käännös, 72
12	she got laid	hän on saanut	Dysfemismi	I, II/ I, II, IV, V	Field, 93 käännös, 82
13	(For a split second he held, then in an unstoppable surge) emptied himself within her.	syöksyivät yhdessä pimeyteen	Lyhennetty, eri viittaussuhde	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 161 käännös, 138

Aineistotaulukko 5 Samantasoiset

Nro.	Alkuteksti	Käännös	Indikaattorit	Kirja ja sivu
1	slapper	letukka	II, IV, V/ II, IV, V	Graham, 10 käännös, 12
2	(brazen little) tramp	(häpeämätön) naikkonen	II, IV, V/ II, IV, V	Graham, 21 käännös, 21
3	lift her skirt	nosti hamettaan	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 21 käännös, 21
4	take advantage of you	käyttikö hyväkseen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 31 käännös, 29
5	fancied (him like mad)	hullaantunut	I, II, IV/ I, II, IV,	Graham, 32 käännös 29
6	woman's virtue	naisen hyveellisyys	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 35 käännös 32
7	damaged goods	vahingoittunutta tavaraa	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 37 käännös 34
8	little tramp	pikkuhutsu	II, V/ II, V	Graham, 47 käännös, 41
9	going to bed	mennä vuoteeseen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 47 käännös, 42
10	intimacies	intiimi suhde	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 50 käännös, 44
11	hussy	hutsu	II, IV, V/ II, IV, V	Graham, 56 käännös, 50
12	enjoyed my bride	nauttinut morsiamestani	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 58 käännös, 51
13	hot for (me)	käydä kuumana	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 60 käännös53
14	had fallen for (Nik Cozak like a ton of bricks)	hullaantunut (Nik Cozakisiin päätä pahkaa)	I, II, IV/ I, II, IV	Graham, 73 käännös, 63
15	(brazen) hussy	(häpeämätön) naikkonen	II, IV, V/ II, IV, V	Graham, 78 käännös, 67
16	tart	naikkonen	II, IV, V/ II, IV, V	Graham, 83 käännös, 70
17	consummate our marriage	täydellistää avioliitto	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 84 käännös, 71
18	(to the full, straining) mounds	(uhkeille, kiinteille) kummuille	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 92 käännös, 79
19	tasted her soft mouth	maistoi tämän pehmeää suuta	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 93 käännös, 79
20	turn on for	innostaa	I, II, IV, V/ I, II, IV, V/	Graham, 94 käännös, 80
21	feminine mound	naisellista kumpuaan	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 95 käännös, 81
22	peak	täyttymys	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 96, käännös, 82
23	sleeping together	makaavan yhdessä	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 106 käännös, 89
24	virility	miehuus	II, IV, V/ II, IV, V	Graham, 113 käännös, 95
25	getting her to bed	hänen saamisensa vuoteeseen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 118 käännös, 99

26	(prominent pink) peaks	(pingottuneet vaaleanpunaiset) nipukat	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 127 käännös, 106
27	bud	nipukka	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 127 käännös, 106
28	you (feel like hot silk)	sinä (tunnut aivan kuumalta silkiltä)	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 128 Käännös, 107
29	I am burning for this	janoan tätä	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 128 käännös, 107
30	tramp	hutsu	II, IV, V/ II, IV, V	Graham, 159 käännös, 132
31	taste her mouth	maistamaan suuta	I, II, IV/ I, II, IV	Graham, 182 käännös, 143
32	the experience	se	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Graham, 183 käännös, 154
33	(lush, inviting) velvet	(kutsuva) sametti	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 113 käännös, 96
34	bringing her to the consummation of her womanhood	kruunaisi Lauran naisellisuuden	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 113 käännös, 96
35	plane of desire	kaipauksen tasanko	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	James, 117, käännös 98
36	(hidden swollen) nub	jalkoväli	I, II; IV, V/ I, II, IV, V	James, 118 käännös, 99
37	goal	määränpää	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 118 käännös, 99
38	(to open) her	(saadakse) Lauran (avautumaan)	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 118 käännös, 99
39	ultimate intimacy	intiimi kohtaaminen	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	James, 119 käännös, 99
40	release	huippu	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 119 käännös, 99
41	tide (ebbed away)	hyökyaalto (vetäytyi pois)	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 119 käännös, 100
42	not sated	yhä nälkä	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 120 käännös, 101
43	a sheet of white flame	valkohehkuinen tulimeri	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	James, 122 käännös, 102
44	sheeting fire	tulimeri	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	James, 122 käännös, 103
45	vee of her leg	jalkoväliksi	II, III, IV, V/ I, II, IV, V	James, 124 käännös, 104
46	had taken her	ottanut Lauran	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 126 käännös, 106
47	took her to bed	vei Lauran vuoteeseen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 130 käännös, 110
48	I didn't take you to bed	en vienyt sinua vuoteeseen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 179, käännös, 152
49	from my bed to another man	hyppäämään toisen miehen sänkyyn	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 180 käännös, 152
50	let me love you now	anna minun rakastaa sinua nyt	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 182 käännös, 155
51	took him to her bed	johdatti Allesandron	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	James, 182

		vuoteeseensa	I, II, IV, V	käännös, 155
52	bedding every beauty	viedä sänkyyn kaunottaria	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 11 käännös, 11sss
53	to bed	viedä sänkyyn	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 24 käännös, 23
54	take (Kelsey) to bed	viedä (Kelsey) sänkyyn	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 46 käännös, 42
55	(his) groin (hard as iron)	hänen nivusensa (kovettuivat raudaksi)	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 51 käännös, 47
56	hunger	nälästä	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 60 käännös, 55
57	(ivory) slopes	(pehmeitä) kumpuja	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 61 käännös, 55
58	dark triangle	tummassa kolmiossa	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	Field, 61 käännös, 56
59	(encircling) him	(ympäröivät) hänet	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 61 käännös, 56
60	peaked	saavutti huipun	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 62 käännös, 56
61	rose and fell	kohosi ja putosi	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	Field, 62 käännös, 57
62	tumult of release	laukeamisen myrsky	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 70 käännös, 62
63	he emptied within her	tyhjensi itsensä (Kelseyyn)	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 70 käännös, 62
64	all too ready to make love	valmis rakastelemaan	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 73 käännös, 65
65	took him in	otti miehen sisäänsä	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 85 käännös, 75
66	her mossy heat	kosteaan kuumuuteen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 107 käännös, 94
67	they fell together	syöksyivät täyttymykseen	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 122 käännös, 105
68	sleep with her	makaamasta hänen kanssaan	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 131 käännös, 112
69	tumbled into bed with him	oli mennyt sänkyyn hänen kanssaan	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 141 käännös, 119
70	have her	saatava hänet	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 160 käännös, 138
71	taken Kelsey by storm	ottanut Kelseyn rajusti	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 161 käännös, 138
72	a body he'd refused to share with her	keho, jota Luke kieltäytyi jakamasta hänen kanssaan	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	Field, 172 käännös, 149
73	release	vapahdustaan	I, II, IV, V/ I, II, IV, V	Field, 178 käännös, 155
74	they fell into the storm's heart	putosivat kohti myrskyn silmää	I, II, III, IV, V/ I, II, III, IV, V	Field, 178 käännös, 155

English summary

Introduction

Harlequin books are familiar to many, at least to some extent. They are sold in supermarkets, kiosks and bookstores across the country as paperback books with such a low price that most people can afford them. Harlequin books are usually romantic stories, written by women, for women. There are 12 different series published in Finland, ranging from romantic stories of the Romantiikka (Romance) series to the more explicit Erotic Romance series (Sarjamme, eharlequin.fi).

The translation process of these books differs from that of many other forms of literature: The publishing house instructs their translators to shorten the books and to “tame them down”. Many translators are eager to use this permission to adapt and shorten the love scenes, which they find difficult to translate (Paju 2008, 2).

The subject of this thesis, the translation of sexual euphemisms, is closely connected to this manipulation of the source text. The hypothesis for this work is that due to the publishing house’s instructions and the difficulties of translating love scenes, the sexual euphemisms, which are most often used in connection to these love scenes, are translated in a more euphemistic manner.

The idea behind this study stems from personal experiences. As a reader, and to some extent an author, of romantic stories, I have often encountered euphemisms that amuse more than arouse. It seems that certain matters are much easier to express in English than in Finnish – or vice versa. This is, naturally, a subjective experience, but this thesis aims to find out if this subjectivity can be somehow measured. First, the publishing house Harlequin and the Harlequin novels as literature are presented in more detail. Then we look at euphemisms: how they can be recognized and classified. The euphemism indicators presented by Markku Varis are utilised in order to classify euphemisms. The translation of euphemisms is then reviewed through two different translation theories: the equivalence theory and skopos theory. The impossibility of translation is also discussed briefly. The used materials and applied methods are presented next, followed by a short review of the euphemism categories found in the

study. Finally, the study concludes with a summary that reviews the results and draws conclusions based on them.

Harlequin publishing company and Harlequin books as literature

The Toronto-based Harlequin Enterprises Limited may be the most famous publishing company that mostly publishes romantic literature for women. Romance is not their only area, though: Harlequin publishes many different series and books, ranging from thrillers to cookbooks (About Harlequin, harlequin.com). According to the company, they publish over 110 books in a month in 34 different languages and in 110 countries. They have over 1,300 authors on their lists. Based on their own statistics, Harlequin has sold 6.82 billion books during its existence, making it into one of the world's largest publishing houses (About Harlequin, harlequin.com). In Nordic countries, the company started its operations in 1979 and now publishes around 1,000 books every year.

With operational volumes such as these, it is clear that translation is an important part of the operations. The publishing house has its own set of rules for translators. According to Päivi Paju, who has worked as a Harlequin translator, the most important part of a translator's job is to ensure that the translation is as romantic and entertaining as possible (Paju 2008, 12). According to Parviainen, who has also studied Harlequin translations, the Finnish translations are always shortened by 10–20%, and many of these cuts are made in connection to love scenes (Parviainen 2002, 56). Parviainen explains that this is because there simply is no suitable discourse of love and eroticism in the Finnish language (Parviainen 2002, 91).

On the other hand, in her thesis, Paju says that the translators are also encouraged to tame down the “raunchiness” of the books: in an email Paju received from the editor in chief of Harlequin in Finland, Pia Junnila, the editor in chief mentioned that the love scenes are shortened so that the novels are not perceived as soft-core pornography. Junnila also claimed that the translated version may even be more specific, logical and cohesive than the original text (Paju 2008, 12).

However, manipulating the translation to this extent sets a new set of challenges for the translators. They also need to ensure that the translated novels still follow the conventions of romantic literature.

As literary works, the Harlequin novels can be counted as popular literature, also called ‘kiosk literature’ in Finnish. This refers to their affordability and wide availability. However,

according to Juhani Niemi, who has studied popular literature in Finland, the volume of sales and accessibility are not the only indicator of the book's status. According to him, setting clear lines between popular literature and more valued "high literature" is difficult. There are three perspectives that can be applied: literary production, content and the consumers. A novel can be counted as popular literature, if it is widely available, has no primary artistic objectives but rather aims to entertain, for example, and if it tries to avoid offending the opinions and views of the general public. In regard to content, Niemi states that it should comprise "a patterned communication system that deviates from artistic expression towards unrealistic classifications" (Niemi, 1984, translation by the author).

This statement brings us to the conventions of romantic novels, which tend to follow a very typical pattern. This pattern has even been researched by Janice Radway, who has compiled a 13-point list for the plot of an "ideal romance". With a few deviations, this pattern, starting with the shattering of the heroine's social identity and ending with making it whole again, can also be found in many Harlequin novels, also in the source material books selected for this study. In short, the heroine, usually a woman who sees herself as somehow unattractive or damaged, meets a man, usually of a higher social class, falls in love with him despite her possible prejudices, and finally ends up marrying him and/or carrying his child after overcoming many various obstacles and misunderstandings.

This similarity of the novels' plots and the conventions of women's' romantic literature make Harlequin novels a great source of lexical studies, such as those related to euphemisms. The next chapter outlines the theoretic framework for studying the translation of euphemisms.

Euphemisms, theories of translation and impossibility of translating

In order to understand this study better, the term euphemism must first be specified. The roots of the word are in Greece language, in which the word euphemismos or euphemos means "speaker of good words". In short, that is what euphemisms are: good words used instead of harsher, more direct phrases. Euphemism is a close relative of such phenomena as metaphors and synaesthesia.

According to Markku Varis, one of the central reasons for using euphemisms is that it aims to impact the receptor's opinions indirectly, in secret, without giving any direct instructions or advice (Varis 1998, 21). Therefore, euphemisms are not only an indirect way of expressing something but an influencing tool, too.

Varis has also created the euphemism indicators, which take a central part in this study as the main method for recognizing, classifying and comparing euphemisms. According to Varis, the suspected euphemisms can be examined against five different indicators: (I) literal meaning of the expression, (II) relationship between the referent and extension, (III) how established the phrase is, (IV) context of the phrase and (V) the text's function of intent (1998, 56). In short, these indicators mean that if the (I) literal meaning of the phrase differs from the actual meaning of the expression, (II) the phrase can be referred to in a more explicit manner, (III) it is not very widely established or it is unfamiliar, (IV) it cannot be correctly understood without the context and (V) the phrase in question is used with the intention of making the text less explicit, then it can be quite safely assumed that it is an euphemism – and a quite euphemistic euphemism (Varis 1998, 56–59). Not all of these indicators have to be fulfilled in order for the phrase to be a euphemism; some of the more unclear phrases may only meet one or two of these indicators.

If recognising euphemisms can be challenging, so can translating them. The translation theories reviewed in this thesis in connection to euphemisms are equivalence and skopos theory. In addition to these, the possible impossibility of translation is touched briefly.

Equivalence is an old theory, perhaps even outdated in some ways. It is also a widely and diversely used term in the field of translation. It seems that most translation scholars agree on only one definition: equivalence refers to the relationship between the source text (or a part of it) and the target text (or a part of it) (Reiss & Vermeer 1986, 70). In this study, the term equivalence is used to refer to the target text's faithfulness to the source text.

According to Nida, equivalence can be divided in two sections: formal equivalence and dynamic equivalence. While formal equivalence focuses on the message, both the form and the content of a text, dynamic equivalence aims to come up with the most natural form of expression and provide the reader with familiar cultural conventions. Nida also points out that in translations like this, the focus lies on the respondent's reaction instead of the source text (Nida 1964/2004, 129–136). In this respect, dynamic equivalence is more applicable to romantic literature than formal equivalence.

Assessing equivalence is difficult, however. Some criteria for evaluating equivalence were presented by Koller, who has named five classes or categories of equivalence which need to be fulfilled so that the translation can be counted as truly equivalent to its source text. These categories are denotative equivalence, which ensures that all data on external reality presented

in the original text must be found in the original text, connotative equivalence, which means that the style of the original text must be conserved, normative equivalence, which requires that the translation is translated according to the conventions of its genre, pragmatic equivalence, which means that the translation must be adapted to the receptor's knowledge so that it can be understood, and formal-aesthetic equivalence, which dictates that the form of the translation must have similar effect to the reader as the original text (Lederer 2003, 61–62 [Koller 1979]). This last category also closely resembles the dynamic equivalence mentioned above, making it perhaps the most significant category of these all in regard to this study.

However, due to the instructions and guidelines of the publishing house, the Harlequin translations cannot meet all these categories. For example, due to being shortened they may not have all the information presented in the original, for which reason they cannot meet the first Koller's category.

However, Reiss & Vermeer also state that equivalence may not be the goal of all translations. Furthermore, the relationship of equivalence becomes void, if the commissioner sets the translation new communicative functions that deviate from those of the original (Reiss & Vermeer 1985, 75–76). In the case of Harlequin novels, this commissioner is the publishing house and the communicative function of the works may deviate from the original, if removing explicitness is defined as a communicative function. As the equivalence of the entire novels is arguably impossible, equivalence in this study is therefore applied mostly to examining the euphemisms themselves, while skopos theory is discussed in relation to the whole text.

The word skopos comes from Greece and it means a purpose or a goal. In skopos theory, the purpose of the text takes the central role. Reiss and Vermeer define the principle of this theory with the statement that “it is more important that the purpose (function) of the text is achieved than to perform the translation in a certain manner”. As the functions of the text may differ, skopos theory states that an absolute method of translation cannot be defined, as the translation depends on the skopos given to it (Reiss & Vermeer 1986, 55). They also state that there may be several reasons for changing the skopos of a translated text. Perhaps the most significant of these reasons in regard to this study is that the process of producing a translation is different from the process of producing the original text, which means that the skopos may also be different (Reiss & Vermeer 1986, 59–60). On the other hand, Hans. J. Vermeer also states that it is clear that a translation may also have the same skopos. However, this does not

mean that the translating process is only source text-specific “transcoding”: it is still primarily oriented towards the situation or situations of the target culture (1989/2004, 223).

In order to follow the skopos theory, the translator must perform some actions, first of them being the defining of skopos. This can only be done if the receptors of the translation can be assessed. The second step is to determine a hierarchy for the source text based on the defined skopos. In practice, this means that the importance of the source text’s different parts is assessed before the actual translation work is started (Reiss & Vermeer 1986, 59). In regard to Harlequin novels, this work is carried out also by the editors and proof-readers, although it is still an important part of the translator’s work process. The significance of this phase is greater for Harlequin translators, as they have to shorten the text by leaving out the sectors they consider unimportant. The actual implementation of skopos takes place during the third phase of the process: the source text is transferred as the target text while taking into account the points mentioned above. The first two of these phases require primarily knowledge of the target culture, while the third phase requires, first and foremost, knowledge about the target language (Reiss & Vermeer 1986, 59).

Both the equivalence theory and skopos theory provide the translators with some insight on how to approach a translation process. However, these sets of criteria and the guidelines are quite vague and do not offer very concrete instructions, especially in regard to such difficult expressions as euphemisms, which are often dependent on the context or situation and which may not have a natural equivalent in the target text. Bassnet-McGuire states that first the translators should accept that it is impossible to translate the source language’s phrase into target language. The next step is to accept that there are no similar cultural conventions in the target language as there are in the source language. After this, the translator should consider the existing phrases of the target language while also keeping in mind the character’s class, status, age and sex as well as the relationship between the other characters and the contexts in which this meeting takes place. Fourthly, and quite importantly in regard to translation of euphemisms, the translator must consider the meaning or purpose of the phrase in the specific context, for example in a tense or rousing situation. The final step is to replace the core of the source language phrase with a phrase that is suitable both in regard to the text in question and the target culture (Bassnett-McGuire 1991, 22).

If, after all these steps, a Harlequin translator does not come up with a suitable translation, he or she always has the opportunity to remove the phrase or modify the scene so that it is no longer necessary. Most translators do not have this luxury, and therefore also step 1, accepting the untranslatability of the text is important. Impossibility of translation has been studied by many scholars. Douglas Robinson, for example, has stated that the process of translating always means that something is lost: the translator must always choose one of all the possible translations. This is not because he or she is forced to do it; it is merely the nature of translation and in fact this process of choosing is what translation truly is. (Robinson 1996, 69.)

In regard to the source materials used in this study, the process of choosing just one interpretation may affect some of the euphemism translations. Euphemisms are, by nature, more vague than direct phrases, which may result in difficulties of understanding their meanings. The characteristics of the source materials are discussed in more detail in the next chapter.

Introduction to the source material

The source material of this thesis consists of three books and their translations: Lynne Graham's *The Cozakis Bride*, 2000 (*Häpeäksi suvulleen*, trans. Leena Sarmanne, 2003), Sandra Field's *The Millionaire's Pregnant Wife*, 2006. (*Unelma vapaudesta*, trans. Outi Suominen, 2008) and Julia James' *The Italian's Rags-to-Riches Wife*, 2007 (*Hurmausleikki*, trans. Liisa Sivonen, 2010). All of these books come from the Harlequin Romance series, which can be seen as quite innocent, although it is more explicit than some other Harlequin series.

Lynne Graham's *The Cozakis Bride* is the oldest book of the three. It tells the story of Olympia, who is forced, due to her poor financial situation, to beg her old fiancé to marry her. A decade earlier, their arranged engagement had ended in disgrace. Her former fiancé agrees to this, and Olympia is certain that it is only because through Olympia, he can be nominated as the CEO of a company owned by Olympia's grandfather. Naturally, their forced marriage reveals their true love for each other. The original book has 186 pages and the translated version has 154 pages. The text has been cut by around 32 pages, which is also the largest cut made in regard to the source material books.

The second book included in the study, Sandra Field's *The Millionaire's Pregnant Wife* tells about Kelsey, who has taken care of her brothers for many years, putting her own dreams aside. At the beginning of the book, Kelsey is finally ready to start realising her own dreams, one of which is to have a "torrid affair". She meets a rich business man, who promises to make all her dreams come true. They intend to only have a short affair, but when Kelsey gets pregnant, their plans and futures change drastically. The original book had 186 pages and the translation 164 pages, which means that around 22 pages of text have been removed from the translation.

The last book is Julia James' *The Italian's Rags-to-Riches Wife*. The heroine of the story is Laura Stowe, a plain looking and poor woman, who is trying to keep her childhood home after her grandparents have died. When a handsome, arrogant man visits her and tells her that she is in fact the grandchild of a wealthy, foreign businessman, Laura travels to Italy and, on the way, falls reluctantly in love with the arrogant stranger. The original book has 186 pages, as do all the others, its translation has 160 pages and the text has been shortened by around 26 pages.

Already these short descriptions reveal that the books all follow the same pattern, where a young, down-on-her-luck girl meets a wealthy man, they fall in love, face many misunderstandings and obstacles and finally get their happily ever after.

Applied methods, analysis and results

First, the selected books were read through and phrases that were deemed as euphemisms, based on the euphemism indicators described in chapter Euphemisms, theories of translation and impossibility of translating, were divided into five categories based on their translation strategy. These categories were 1) more euphemistic, 2) more direct (less euphemistic), 3) removed, 4) exceptions and 5) same level.

After dividing the euphemisms into different categories, it was examined which all indicators could apply to them. After this, some of the euphemisms were studied more closely through examples that represented some of the translation strategies, which were applied most often or were otherwise interesting and different compared to the others.

The quantitative results of the analysis have been presented in the table below:

Book	More euphemistic	More direct	Removed	Exceptions	Same level	In total
Graham	9	7	10	5	32	63
James	5	6	9	2	19	41
Field	2	7	16	6	23	54
In total	16	20	35	13	74	158

As can be seen from these results, the oldest and shortest book, Graham's *The Cozakis Bride*, has the most euphemisms. This can perhaps be seen as an indicator of the book's age: maybe the older texts are more euphemistic. In regard to the hypothesis, it is quite surprising that there are more euphemisms that are more direct than euphemisms that are more euphemistic. However, closer inspection reveals that this is mostly due to the book by Sandra Field, the translation of which has seven more direct euphemisms, but only 2 more euphemistic ones. It is possible that this is due to the translator's preferences: the book clearly has more removals than any of the others, which could mean that the translator prefers to remove the euphemisms or love scenes in their entirety instead of looking for a more euphemistic replacement. As the sample size is only three books, it is impossible to know this for certain.

In conclusion, although the numbers make it impossible to draw conclusive conclusions of the preferred translation methods of the Harlequin translators, if all the removals and exceptions are also included in the results, it is clear that the translations of Harlequin novels are "tamer" than the original texts.

In regard to the methods chosen by translators for translating euphemisms, there was a great deal of variety. Some popular methods for translating the phrases more euphemistically were to make the phrase less explicit or detailed, choosing a clearly more euphemistic replacement or using other methods, such as adding neutralising, mitigating words to the phrases.

In connection to the more directly translated phrases, it was difficult to point out clear guidelines for how the translators approached them. All the examples were vastly different from each other, which could indicate that the more direct method of translating euphemisms may not be as established as the more euphemistic way of translating.

The removals gave some insight as to which euphemisms are the most difficult for the translators. Many of the removed euphemisms were references to sex organs: a total of 16 of

the 35 removals of the books could be counted in this sub-category. This is quite a clear indicator that words for sex organs are difficult to translate into Finnish. A second clearly separate sub-category of removals were longer euphemistic phrases, which could be whole sentences or a long string of adjectives, for example, which had been replaced with a shorter euphemism. The reason for removing these could simply be the need to shorten the text. Final sub-category of removals included the words for physical sensations such as orgasms, arousal and passion. All in all, the removals followed the guidelines set by the publishing house: the texts are “tamed down” and shortened.

Exceptions included the phrases that could not be placed in any of the other categories. For example, they included phrases where a longer, possibly quite explicit, phrase or sentence was replaced using a single euphemism; dysphemisms, which are phrases in lower register, and phrases, where the translation has a completely different referential relationship than the original. For example, the original text may be referring to an orgasm, while the translation only uses the name of the heroine’s lover. In many exceptions, this made comparing the source text and target text to each other impossible.

As for the euphemisms that have been translated on the same level, the results showed that these phrases were usually translated quite faithfully when compared to the source text, sometimes even word for word. Based on this, it could be interpreted that the language of sexuality is largely be the same in both English and Finnish, but this has already been proven wrong in previous studies, such as the pro gradu work of Päivi Paju. Therefore, it could mean that only a part of euphemistic language is difficult to translate.

In regard to the translations theories, it was found that equivalence was most often found in the euphemisms that were translated at the same level. The euphemisms in other categories usually were not equivalent with their original phrase. However, when the phrases were considered from the perspective of the skopos of the whole text, in general, it was stated that full equivalence was not necessary in the translations in order for them to fulfil their skopos.

Final thoughts

Based on the analysis, it is difficult to give conclusive results and therefore there is no clear conclusion to the hypothesis of this thesis, which means that further studies are required. Although there was a fair share of euphemisms that had been removed or translated to be more euphemistic, the fact remains that in the books, there were more euphemisms that were

counted as more directly translated. This means that the books themselves are translated to be less erotic, but it remains uncertain whether the euphemisms are translated into more euphemistic as a rule.

As no conclusive results were found, this thesis does not offer any clear guidelines or significant information about the translation of Harlequin novels and euphemisms. As such, it merely provides background information, on which further studies could be based.

Another matter to consider in regard to this thesis is that the used material is quite old. The field of women's romantic and erotic literature has undergone several changes since the publishing of the studied Harlequin novels. Such phenomena as the Twilight saga, with its paranormal love story, and the Fifty Shades of Grey series, which depicts a romantic relationship with themes of sadomasochism, have changed the nature of the entire field. New books and series such as these could be a very fertile topic of research in regard to translation of euphemisms or the language of sexuality in general.

It could also be interesting to research, whether the euphemistic expressions have changed over the times and if they have, in what ways. New, heavier themes have been introduced in the field, and it could be interesting to see, whether these themes are still discussed through euphemistic language. On the other hand, introducing a reader study could bring more depth and more conclusive results to the study. Researching the reactions and feelings the translated euphemisms bring to the readers could help find out whether the translation methods chosen by the translators (or those given to them by the publishing house) are functional and which euphemisms the readers find suitable – and which are less so. Reader study could therefore help to create clearer guidelines for the translators as to which translation methods work well and which phrases or euphemisms may seem unfamiliar or perhaps even ridiculous.

All in all, sexuality is, by nature, quite a subjective topic, which makes it very difficult for the translators to balance between romantic and tasteless or erotic and ridiculous. Clearer guidelines and more established conventions could facilitate this delicate work process, which is why further research is needed in the field.